

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN EKONOMİK VE SİYASİ
İLİŞKİLER KAPSAMINDA SARP SINIR KAPISININ
ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabiye ASLAN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet DENİZ

KARS-2014

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Rabiye ASLAN'A ait "Türkiye -Gürcistan Ekonomik ve Siyasi İlişkiler Kapsamında Sarp Sınır Kapısının Analizi" konulu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Yrd. Doç. Dr. Ahmet DENİZ

.....

Yrd.Doç.Dr.Deniz ÖZYAKIŞIR

.....

Yrd.Doç.Dr.Erdoğan KAYGIN

.....

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../2014 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Doç.Dr.Mustafa ÖZDEMİR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sundugum, “**Türkiye -Gürcistan Ekonomik ve Siyasi İlişkiler Kapsamında Sarp Sınır Kapısının Analizi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20.10.1./2014

Adı Soyadı:Rabiye ASLAN

İmza:

PLAGIARISM

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

20.10.1./2014

Name Surname: Rabiye ASLAN

Signature :

ÖZET

Türkiye'nin komşusu olan Gürcistan, çok büyük bir ülke olmamasına rağmen sahip olduğu jeostratejik önem nedeniyle, Kafkasya bölgesi ve Türkiye açısından hayati öneme sahiptir. Özellikle, Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan ulaşım ve ticaret yollarının merkezi durumundadır.

Gürcistan açısından Türkiye; ekonomik ve siyasi açıdan önemli bir ülke olmasıyla birlikte, hem Batı'ya açılan bir kapı, hem de gelişmesine katkı sağlayabilecek ekonomik bir güçtür. Ermenistan'la olan sınırlı ilişkilerimiz nedeniyle, Azerbaycan ve Orta Asya'ya açılan tek ulaşım yolu Gürcistan'dan geçmektedir. Rusya Federasyonu ile aramızda bir tampon bölge oluşturması, Türkiye'nin güvenlik politikalarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu çalışmada, Gürcistan'ın etnik sorunlarıyla mücadelelerine, iki ülke arasındaki mevcut projelere, icraatları ile ülke yönetimine damgasını vuran cumhurbaşkanlarına da konuya geniş açıdan bakabilmek için yer verilmiştir. Gürcistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Türkiye ile olan ekonomik ve siyasi ilişkileri incelenmiş olup, iki ülke arasında bulunan Sarp Sınır kapısının ekonomik analizi yapılarak ülke ve bölge ekonomileri üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

1988'de açılan Sarp Sınır Kapısı ülkemizin önemli bir sınır ticaret kapısı haline gelmiştir. Sınır ticareti, birçok alt yapı eksiğinin olmasına rağmen büyük gelişme göstermiştir. Sarp sınır kapısının açılmasıyla sınır ticaretinde bulunmak için çok sayıda insan, sarp sınır kapısından giriş-çıkış yapmaktadır. Sarp Sınır kapısının açılmasıyla birkaç yıl iki taraf içinde birbirlerini tanıma dönemi olmuştur. Türk ekonomisi açısından Sarp Sınır Kapısı etrafında bulunan illerin ekonomik açıdan gelişme gösterdiği ve orada yaşayan halkın refah seviyesinin arttığı gözlemlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Gürcistan, Kafkasya, Orta Asya, Sınır Ticareti, Sarp Sınır Kapısı.

ABSTRACT

Georgia, the neighbour of Turkey, is of vital importance for both the Caucassian Region and Turkey due to her geostrategical position, despite not being a large country. It is the centre of transportation and trading routes to, especially, Caucassia and Central Asia.

Turkey, in the view of Georgia, is besides being an important country in relation to economy and politics, both a gate open to the Western World and an economical power to contribute to its development. Owing to our limited relationship with Armenia, the only transportation route to Azarbeyjan and Central Asia goes through Georgia. Georgia's forming buffer zone between Russian Federation and our country has a positive effect on Turkey's security policies. It has, also, been touched upon the Georgia's struggle with ethnical problems, projects available, and upon the President who has an important impact on the country's ruling with his actions, in order to have a broad perspective of the subject. In this study, in accordance with the independence of Georgia in 1991, the economical and political relationships with Turkey have been searched and economical analysis of Sarp Border Crossing, which is between Turkey and Georgia, has been carried out.

Sarp Border Crossing, which opened up in 1988, has been a very important trading crossing of our country. Border trading, despite lacking many infrastructures, developed enormously. Because of the opening up of Sarp Border Crossing, various people go through and come from Sarp Border Crossing in order to perform border trading. A couple of years after the opening up of Sarp Border Crossing, both sides had a chance of getting familiar with each other. It has been observed that, in relation to Turkish economy, the cities around the vicinity of Sarp Border Crossing developed economically and the living standards of the people living there increased.

KEYWORDS: Georgia, Caucassia, Central Asia, Border Trading, Sarp Border Crossing.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı; Türkiye-Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkilerinin incelenip, Sarp sınır kapısının analizi yapılarak ülke ve bölge ekonomileri üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu amaca ulaşmak için ekonomik ve siyasi ilişkiler incelenmiş ve Sarp sınır kapısının ülkemiz ve bölge ekonomisine etkilerinin saptanması yönünde analizler yapılmıştır. Türkiye-Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkiler kapsamında sarp sınır kapısının analizi konulu bu çalışma benim için uzun, yorucu ancak bir o kadar gurur verici bir çalışma olmuştur. Tez çalışmamın başlangıcından sonuna kadar bilgisinden istifade ettiğim, tez konusunu seçmemde beni yönlendiren, tezimin hazırlanmasında emeğini ve desteğini esirgemeyen çok değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet DENİZ' e, anket çalışmalarında bana zaman ayırarak ilgilenen Prof. Dr. Cavit ARSLAN'a, yüksek lisansa başlamamda büyük katkısı olan Doç. Dr. Gencer ELKILIÇ'a, bu araştırma süresince bana yardım eden, bana inanan, güvenen, beni destekleyen çalışma şartlarımı ve imkânlarımı elinden geldiğince kolaylaştıran çok sevgili babam Prof. Dr. Kadir ASLAN'a, anneme ve kız kardeşime teşekkürlerimi sunarım.

Rabiye Aslan

Kars, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	IX
TABLO LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN SİYASİ İLİŞKİLERİ

1.1.Gürcistan Ülke Profili.....	3
1.1.1. Coğrafi Yapı.....	3
1.1.2. Konumu.....	5
1.1.3. Doğal Zenginliği.....	5
1.1.4. Demografik ve Sosyal Yapı.....	6
1.1.5. Etnik Yapı.....	9
1.1.6. Tarih.....	9
1.2. Bağımsızlık Öncesi Gürcistan.....	10
1.2.1. Etnik Sorunlar.....	11
1.2.2. Abhazya Sorunu.....	13
1.2.2.1. Türkiye'nin Abhazya Sorununa Karşı Dış Politikası.....	16
1.2.3. Güney Osetya Sorunu.....	18
1.2.4. Pankisi Vadisi Sorunu.....	20
1.2.5. Acara Sorunu.....	20
1.2.6. Ahıska Türkleri Sorunu.....	23
1.2.7. Cevati Bölgesi Sorunu.....	25
1.3. Türkiye - Gürcistan İlişkileri.....	26
1.3.1. Güney Osetya - Türkiye İlişkileri.....	26
1.3.2. Abhazya - Türkiye İlişkileri.....	27
1.3.3. Acara – Türkiye İlişkileri.....	28
1.4. Gürcistan'ın Yeniden Yapılanması ve Siyasi Mücadeleler.....	31

1.4.1. Gürcistan'ın Bağımsızlığını Kazanması.....	31
1.4.2. Türkiye – Gürcistan Arası Siyasi İlişkiler.....	32
1.4.3. Gürcistan'ın Siyasi Açısından Değerlendirilmesi.....	36
1.4.3.1. SSCB Sonrası Dönemde Yaşananlar.....	37
1.4.3.2. Zvaid Gamsakhurdia Dönemi.....	38
1.4.3.3. Eduart Şevartnadze Dönemi.....	40
1.4.3.4. Mikhail Saakaşvili Dönemi.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

2.1. Gürcistan'ın Ekonomik Olarak Değerlendirilmesi.....	46
2.1.1. Gürcistan'ın Genel Ekonomisi.....	49
2.1.1.1. Sanayi.....	50
2.1.1.2. Tarım ve Hayvancılık.....	51
2.1.1.3. Hizmet Sektörleri.....	52
2.1.1.3.1. Turizm.....	52
2.1.1.3.2. İnşaat.....	53
2.1.1.3.3. Enerji.....	53
2.1.1.3.4. Ulaşım ve Haberleşme.....	54
2.1.2. Gürcistan Dış Ticareti.....	55
2.1.3. Türkiye – Gürcistan Dış Ticaret İlişkisi.....	58
2.1.4. Türkiye – Gürcistan Serbest Ticaret Anlaşması ve Etkiler.....	60
2.1.5. Türkiye- Gürcistan Ekonomik İlişkiler ve Ortak Projeler.....	64
2.1.5.1. Türkiye – Gürcistan Ekonomik İlişkiler.....	64
2.1.6. Türkiye – Gürcistan Ortak Projeleri.....	68
2.1.6.1. Bakü- Tiflis- Ceyhan Hattı Projesi (BTCHP).....	68
2.1.6.2. Bakü- Tiflis- Erzurum (BTE) Doğalgaz Boru Hattı.....	71
2.1.6.3. Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu Projesi.....	72
2.1.6.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ).....	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE’DE SINIR TİCARETİ YAPILAN SINIR KAPILARI

3.1.Sınır Ticaretinin Tanımı ve Gelişimi.....	76
3.2. Modernizasyon Kapsamındaki Sınır Kapıları.....	78
3.2.1. Dereköy Sınır Kapısı.....	78
3.2.2. Nusaybin Sınır Kapısı.....	79
3.2.3. Türkgözü Sınır Kapısı.....	79
3.2.4. Yayladağı Sınır Kapısı.....	80
3.2.5. Karkamış Sınır Kapısı.....	80
3.2.6. Pazarkule Sınır Kapısı.....	81
3.2.7. Esendere Sınır Kapısı.....	81
3.2.8. Dilucu Sınır Kapısı.....	82
3.2.9. Akçakale Sınır Kapısı.....	82
3.2.10. Öncüpınar Sınır Kapısı.....	82
3.3. Modernizasyonu Tamamlanan Sınır Kapıları.....	83
3.3.1. Gürbulak Sınır Kapısı.....	83
3.3.2. Habur Sınır Kapısı.....	84
3.3.3. Cilvegözü Sınır Kapısı.....	84
3.3.4. İpsala Sınır Kapısı.....	85
3.3.5. Kapıkule Sınır Kapısı.....	85
3.3.6. Hamzabeyli Sınır Kapısı.....	86
3.3.7. Sarp Sınır Kapısı.....	86
3.3.7.1. Sarp Sınır Kapısının Tarihçesi.....	87
3.3.7.2. Sarp Sınır Kapısı Ticari Faaliyetleri.....	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SARP SINIR KAPISININ ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Tasarımı.....	92
---------------------------------	----

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	92
4.3. Araştırmanın Katkısı.....	92
4.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırları.....	93
4.5. Araştırmanın Yöntemi.....	93
4.5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi.....	93
4.5.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	93
4.5.3. Anketin Uygulanması ve Veri Toplanması.....	94
4.6 Araştırmada Kullanılan İstatistikî Yöntemler.....	94
4.7. Bulgular.....	95
4.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	95
4.7.1.1. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı.....	95
4.7.1.2. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı.....	95
4.7.1.3. Ankete Katılanların Eğitim Durumları.....	96
4.7.1.4. Ankete Katılanların İkamet Dağılımları.....	97
4.7.1.5. Kamuoyunda Çıkan Haberlerle Karşılaşma Oranları.....	98
4.7.1.6. Serbest Geçiş İçin Verilen Kamuoyu Desteğinin Yeterliliği.....	98
4.7.1.7. Serbest Geçişle Hopa ve Civar İlçelerin Kalkınma Analizi.....	99
4.7.1.8. İlçelerde Yaşayanların Ekonomik ve Sosyal Açından Analizi.....	99
4.7.1.9. Sarp Sınır Kapısının Tanıtım Çalışmalarının Analizi.....	100

4.7.1.10. Alt Yapı ve Modernizasyon Çalışmalarının Yeterliliği.....	101
4.7.1.11. Serbest Geçişin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi.....	102
4.7.1.12. Serbest Geçişin Gürcistan Ekonomisine Etkisinin Analizi.....	103
4.7.1.13. Serbest Geçişin Türk Hükümetine Etkileri.....	103
4.7.1.14. Serbest Geçişle Uygulanan Ekonomik Kararların Analizi.....	104
4.7.1.15. Serbest Geçişle Yapılan Ekonomik ve Ticari Analiz.....	105
4.7.1.16. Sarp Sınır Kapısının Ticari Alan Analizi.....	105
4.7.1.17. Serbest Geçişin Kaçakçılığa Etkisinin Analizi.....	107
4.7.1.18. İktisadi Açından Bölge Yatırımlarının Fizibilite İncelemesi.....	107
4.7.1.19. Yeni İpek Yolunun İki Ülke Ekonomisine Etkileri.....	108
4.7.1.20. İşgücünün Türkiye Ekonomisine Etkisi.....	109
4.7.1.21. Serbest Geçişin İki Ülke Ekonomisine Etkisi.....	110
4.7.1.22. Serbest Geçiş ile Gümrük Kapılarındaki Yoğunluğunun Analizi...	111
4.7.1.23. Ekonomi Açısından Alternatif Gümrük Kapısı Analizi.....	112
4.7.1.24. Bürokratik Çalışmaların Yeterlilik Analizi.....	113
4.7.1.25. Serbest Geçiş Uygulamasının Değerlendirilmesi.....	114
4.7.1.26. 3 Aylık Vizesiz Kalma Hakkının Analizi.....	115
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
KAYNAKÇA.....	118
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu
RF	: Rusya Federasyonu
BTC	: Bakü-Tiflis-Ceyhan
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (OSCE)
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
AB	: Avrupa Birliği
<i>NATO</i>	: <i>Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü</i>
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
KDV	: Özel Tüketim Vergisi
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
BTCHPBHP	: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi
BTE	: Bakü-Tiflis-Erzurum
AGSC	: Azerbaycan Gas Supply Company
BTK	: Bakü – Tiflis- Kars
KEİÖ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
UND	: Uluslararası Nakliyeciler Derneği
YİD	: Yap İşlet Devret
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
GTİ	: Gümrük ve Turizm İşletmeleri
GEOSTAT	: Gürcistan İstatistik Kurumu

TABLULAR

Tablo 1.1. Gürcistan’da Kriz/Çatışma Alanları	13
Tablo 2.1: Gürcistan’ın Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri (2012)	47
Tablo 2.2. Gürcistan'ın Dış Ticaret Verileri (1995-2012, Milyon Dolar)	56
Tablo 2.3. Gürcistan Dış Ticaretinde Başlıca Ürün ve Ülkeler (2012)	57
Tablo 2.4. Türkiye-Gürcistan Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Dolar ve %)	59
Tablo 2.5.Türkiye-Gürcistan Ticaretini Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller	61
Tablo 2.6. Türkiye-Gürcistan Dış Ticaretinin STA Üzerinden Analizi	62
Tablo 3.1. Türkiye’de Sınır Ticareti Yapılan Sınır Kapıları ve İller.....	77
Tablo 3.2. 2011-2012 Yılında Türkiye’ye Giriş-Çıkış Yapan Yolcu Sayısı	88
Tablo 3.3. 2011-2012 Yılında Türkiye’ye Giriş-Çıkış Yapan Araç Sayısı	89
Tablo 3.4. 2011-2012 Yılında Türkiye’ye Giriş-Çıkış Yapan Tır Sayısı	90
Tablo 4.1. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı	95
Tablo 4.2. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı.....	96
Tablo 4.3. Ankete Katılanların Eğitim Durumları.....	97
Tablo 4.4. Ankete Katılanların İkamet Dağılımları.....	97
Tablo 4.5. Kamuoyunda Çıkan Haberlerle Karşılaşma Oranları	98
Tablo 4.6. Serbest Geçiş İçin Verilen Kamuoyu Desteğinin Yeterliliği.....	98
Tablo 4.7. Serbest Geçişle Hopa ve Civar İlçelerin Kalkınma Analizi.....	99
Tablo 4.8. İlçelerde Yaşayanların Ekonomik ve Sosyal Açından Analizi.....	100
Tablo 4.9. Sarp Sınır Kapısının Tanıtım Çalışmalarının Analizi	100
Tablo 4.10. Alt Yapı ve Modernizasyon Çalışmalarının Yeterliliği.....	101
Tablo 4.11. Serbest Geçişin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi	102
Tablo 4.12. Serbest Geçişin Gürcistan Ekonomisine Etkisinin Analizi	103
Tablo 4.13. Serbest Geçişin Türk Hükümetine Etkileri.....	103
Tablo 4.14. Serbest Geçişle Uygulanan Ekonomik Kararların Analizi	104
Tablo 4.15. Serbest Geçiş ile Yapılan Ekonomik ve Ticari Analiz	105
Tablo 4.16. Sarp Sınır Kapısının Ticari Alan Analizi.....	106
Tablo 4.17. Serbest Geçişin Kaçakçılığa Etkisinin Analizi	107
Tablo 4.18. İktisadi Açından Bölge Yatırımlarının Fizibilite İncelemesi.....	108
Tablo 4.19. Yeni İpek Yolunun İki Ülke Ekonomisine Etkileri	109
Tablo 4.20. İşgücünün Türkiye Ekonomisine Etkisi	110

Tablo 4.21. Serbest Geçişin İki Üлке Ekonomisine Etkisi.....	111
Tablo 4.22. Serbest Geçiş ile Gümrük Kapılarındaki Yoğunluğun Analizi.....	111
Tablo 4.23. Ekonomi Açısından Alternatif Gümrük Kapısı Analizi	112
Tablo 4.24. Bürokratik alışmaların Yeterlilik Analizi	113
Tablo 4.25. Serbest Geçiş Uygulamasının Değerlendirilmesi	114
Tablo 4.26. 3 Aylık Vizesiz Kalma Hakkının Analizi	115

GİRİŞ

Gürcistan, Azerbaycan'dan sonra Güney Kafkasya'nın ikinci büyük ülkesidir. Açık denizlere bağlantısı olan tek devlet olarak, ticarete en elverişli ülkelerden biridir ve büyük öneme sahiptir. Güney Kafkasya ve Orta Asya bölgelerini Avrupa üzerinden bütün dünyaya bağlamaktadır. Etnik açıdan Güney Kafkasya'nın en karmaşık yapısına sahiptir ve içinde ana etnik grubun en az olduğu ülkedir. Aynı zamanda Gürcistan, Ermenistan'ın Türkiye ile ilişkileri nedeniyle hem Azerbaycan'ı hem de Orta Asya'yı Türkiye'ye oradan da Batıya bağlayan tek kara yolunu oluşturmasıyla da önem taşımaktadır. Türkiye ise, gerek Batı açısından önemi, gerekse Karadeniz'e bağlantı sağlayan Boğazlara sahip olmasından dolayı önemli bir konumdadır. Ermenistan ve İran dışında Türkiye'nin, Orta Asya'ya açılan kapısı olması, daha da önemlisi Hazar petrollerini uluslararası pazarlara ulaştıran Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı'nın geçtiği güzergâh üzerinde bulunması, Türkiye açısından Gürcistan'ı önemli hale getirmektedir. Gürcistan açısından bakıldığında ise Türkiye; Gürcistan'ın Batı ile bağlantısında köprü olduğu gibi, ileri düzeyde siyasi, ekonomik ve askeri ortağıdır.¹

Türkiye ile Gürcistan ekonomik ilişkileri ilk olarak 1991 yılında Türkiye'nin Gürcistan'a elektrik enerjisi vermesiyle başlamıştır. Bu ilişkiler, siyasi yakınlaşmanın arttığı dönemlerde gelişme gösterse de tam olarak istenen düzeye ulaşamamıştır. Gürcistan'daki Türk yatırımları ve iş hacmi Türkiye'nin beklentilerini tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Bu durumun başlıca sebepleri; iki ülkeyi birbirine bağlayan altyapıdaki eksiklikler, gelişmemiş bankacılık ilişkileri ve mevzuat boşluklarıdır. Ancak bu konularda son zamanlarda önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Uzun zamanlar Rus egemenliği altında kalan Gürcistan'da, ilişkilerin başlangıcında Türkiye'ye korku ile bakılmıştır. Ancak en sıkıntılı günlerinde Türkiye'nin yaptığı yardımlar ve verdiği destek, bu korkunun yerini güvene bırakmasını sağlamıştır. İki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkiler giderek artmıştır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi ilişkiler iyi düzeyde seyretmektedir. Bugünkü şartlar altında Gürcistan; jeopolitik konumu açısından, Kafkasya'nın anahtarı durumundadır. Bu itibarla, Gürcistan ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler öncelikli olarak ülkemizin stratejisi açısından özel

¹ Yelda Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, Der. Mustafa Aydın, Nobel Yayınevi, Ankara, 2007, s.270.

bir önem taşımaktadır. Gürcistan'la diplomatik ilişkilerin başlamasıyla birlikte, Türkiye Gürcistan'a sadece siyasi alanda değil, ekonomik ve teknolojik alanda da büyük bir destekte bulunmuştur. Gürcistan yönetimi, Türkiye ile ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu önemin bir yansıması olarak, Gürcü-Türk ikili ilişkileri en üst seviyede pürüzsüz bir şekilde devam etmektedir.

Türkiye'nin en önemli sınır kapılarından biri olan Sarp Sınır Kapısı 31 Ağustos 1988'de açılmıştır. Sarp Sınır Kapısının açılması Türkiye'nin sadece Gürcistan'la değil, geniş bir coğrafi bölge ile bağlantısını sağlamıştır. Sarp Sınır Kapısı ülkemiz açısından önemli bir sınır ticaret kapısı haline gelmiş ve büyük gelişmeler göstermiştir. Bu sınır ticaretinin zamanla gelişim göstermesi o bölgede yaşayan vatandaşların ekonomik durumlarını iyileştiren bir faaliyet olmuştur. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler, Sarp sınır kapısının açılmasıyla birlikte bavlul ticareti şeklinde başlamıştır. Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla bavlul ticareti olarak başlayan ticari ilişkiler Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra da devam etmiştir. 10 Aralık 2011 yılında Türkiye-Gürcistan arasında imzalanan bir anlaşma ile Sarp sınır kapısından yapılan geçişlerde iki ülke vatandaşları arasında vize uygulaması kaldırılmış ve kimlikle geçiş uygulaması başlamıştır. Bu uygulama, Türkiye de ilk olarak sadece Sarp sınır kapısında başlatılmış bir uygulamadır. Bu nedenle, Sarp sınır kapısının ülke ve bölge ekonomilerine sağlayacağı katkılar açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu çerçevede bu tez çalışması; dört bölümden oluşmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; Gürcistan'ın ülke profili ve bağımsızlık sonrası yapılanması incelenerek siyasi durumu ele alınmıştır. Ayrıca Gürcistan yönetimine damgasını vuran üç cumhurbaşkanı dönemine ve Gürcistan'daki etnik problemlere yer verilmiştir. İkinci bölümünde; Türkiye Gürcistan ekonomik ilişkileri incelenerek iki ülke arasında gerçekleşen ortak projelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde; Türkiye'de sınır ticareti yapılan sınır kapıları ele alınarak Sarp sınır kapısının ekonomikselle boyutları analiz edilmiştir. Dördüncü bölümünde; Sarp sınır kapısının analizi yapılarak ülke ve bölge ekonomilerine etkileri araştırılmıştır. Sonuç ve öneriler ortaya konularak araştırma bulguları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE -GÜRCİSTAN SİYASİ İLİŞKİLER

1.1. Gürcistan'ın Ülke Profili

1.1.1. Coğrafi Yapı

Gürcistan Cumhuriyeti, 40-47 doğu boylamlarıyla 41 ve 44 kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. 69.700 km² olan yüzölçümünün yaklaşık % 80'ni dağlıktır. Kara sınırlarının uzunluğu yaklaşık 2000 km.dir. Batı ve kuzeybatısında 310 km. uzunluğunda Karadeniz kıyıları yer almaktadır².

Gürcistan'da, iki özerk cumhuriyet ve bir özerk bölge bulunmaktadır. İdari açıdan; 12 bölge, 8 il ve 63 ilçeye ayrılmaktadır. Coğrafi olarak Gürcistan üç bölgeden oluşmaktadır. İlk bölge, ülkenin kuzeyinde yer alan ve yüksek dağlardan oluşan “*Büyük Kafkas*” bölgesidir. İkinci olarak güneyde yüksek platoların yer aldığı bölge bulunur. Son olarak, söz konusu iki bölge arasında Karadeniz'e kıyısı olan ortadaki alan bulunur. Federal bir yapıya sahip olan Gürcistan'ın sınırları içinde Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Nüfusu 4.570.934 ve başkenti Tiflis'tir (Tbilisi).³

Güneyinde Türkiye ve Ermenistan, doğusunda Azerbaycan, batısında Karadeniz, kuzeyinde ise Rusya Federasyonu yer almaktadır.⁴

Gürcistan, Güney Kafkasya'da, iki kıta üzerinde, Avrupa ve Asya sınırındadır. Eski çağlarda, Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticaret yollarının Gürcistan'dan geçmesi nedeniyle, pek çok ülke Gürcistan'ı ele geçirmek istemiştir.⁵ VII. ile XIV. yüzyıl arasında faaliyette olan ipek yolunun Gürcistan'dan geçmesi buna örnektir.

Önemli şehirleri; Tiflis (1,4 milyon kişi), Kutaisi (240 bin kişi), Rustavi (158

² Dış Ticaret Müsteşarlığı “Gürcistan Ülke Raporu”, [http:// www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/gur/gur-rap-dig-yi3.doc](http://www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/gur/gur-rap-dig-yi3.doc) 12.02.2013

³ Okan Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, s. 105.

⁴ Ahmet Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2008, s. 56.

⁵ <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=829> , 19.02.2013.

bin kişi), Batum (137 bin kişi) Gori (70 bin kişi), Poti (50 bin kişi)'dir.⁶

Gürcistan'ın büyük bir bölümü, dağlar ve ormanlarla kaplıdır. Surami ya da diğeri adıyla Lihi Dağları ülkeyi, doğu ve batı olarak ikiye ayırır. Gürcistan'ın doğal-coğrafi koşulları (ılıman iklimi, değişik yapıda ve verimli toprakları), farklı alanlarda tarımcılığa (tahıl, bağcılık, meyvecilik, sebzeçilik, bahçecilik, hayvancılık vs) olanak sağlamaktadır.⁷

Akarsularına bakacak olursak; Hazar Denizi havzasına akan nehirler: Mtkvari (1364 km.), Tergi (623 km.) Alazani (351 km.); Karadeniz havzasına akan nehirler: Çoruh (438 km.), Rioni (327 km.), Enguri (213 km.) Önemli Gölleri: Paravani, Hozapini, Paliastomi, Tabatskuri, Ritsa, Bazaleti'dir. Gürcistan'ın batısına ılık Akdeniz iklimini andıran yarı tropik iklim; doğusuna ise kara iklimi hâkimdir. İklimin bu kadar değişmesinde, ülkeyi doğu ve batı olmak üzere ikiye ayıran Likhi Sıradağları'nın büyük rolü vardır. İklim ve coğrafyanın getirdiği avantaj ile Gürcistan, turistlerin ve araştırmacıların ilgisini çekecek kadar zengin ve kendine özgü bir bitki örtüsüne sahiptir. Büyük kısmını meşe, çam, kayın, ceviz ve fındık ağaçlarının oluşturduğu ormanlar ülkenin yaklaşık % 35'ini kaplamaktadır. Ülke, flora ve fauna açısından da çok zengin olmakla beraber, yeraltı kaynaklarından da (taşkömürü, manganez, demir, değerli taşlar) yararlanılmaktadır. 252 km. olan Türkiye Gürcistan sınırı Sarp Köyünden başlar.⁸

Bu köy, çizilen sınır sebebiyle ikiye bölünmüştür. Karadeniz kıyılarından sonra eğimli ve dağlık yerlerden geçen sınır, uzun bir süre dağlar ve platolar üzerinde devam etmekte ve Ermenistan sınırına ulaşmaktadır. Bu sınır üzerinde Sarp Sınır Kapısı bulunmaktadır.

⁶ http://www.tika.gov.tr/Yukle/dosYalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf. 23.02.2013.

⁷ <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=829> 19.02.2013.

⁸ <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>. 12.03.2013.

1.1.2. Konumu

Ulusların varlıklarını sürdürme, gelişme ve güçlenme de jeopolitik durum, ulusal güvenlik politikasının oluşturulmasında kilit rol oynamaktadır.⁹

Bu açıdan bakılacak olunursa, Gürcistan, Transkafkasya'da açık denizlere çıkışı olan tek ülke olması nedeniyle, jeopolitik açıdan diğerlerine nazaran daha önemlidir ve bölgenin anahtarı konumundadır. Aslında Gürcistan, yalnız Transkafkasya için değil, Karadeniz ve Hazar Havzası için de kilit öneme sahip bir devlettir.

Coğrafi konumundan dolayı stratejik öneme sahip olan Kafkasya, aynı zamanda zengin doğalgaz ve petrol yataklarıyla da devletlerin ilgisini çekmektedir. Hazar Havzası'nda ve Orta Asya'da çıkan petrol ve doğalgaz, Kafkaslardaki boru hatlarıyla Karadeniz'e oradan da dünyaya ulaştırılmaktadır. ABD'nin desteklediği Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı son yıllarda bölgedeki en önemli boru hattıdır. Bu nedenle de Gürcistan, haritadaki yerine bakıldığında, Karadeniz'de kıyısının olması ve Hazar Havzası'na kolay ulaşılabilmesi açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca yine coğrafi konumu sebebiyle, stratejik öneme de sahiptir.

Gürcistan, Kıta içi devletlere güzel bir örnek teşkil etmektedir. Oldukça fazla komşusu olan ve kıta içinde fazla bir toprağa sahip olmayan ülkelerden biridir. Kendini, güçlü devletlerin dehşetinden korumak için mutlaka güçlü komşulara ihtiyaç duyar ve çevresinde daima bir barış kuşağı oluşturmak zorunluluğu hisseder.¹⁰

1.1.3. Doğal Zenginliği

Sık ormanlar ve verimli vadilerle Gürcistan, karın eksik olmadığı dağlardan, bataklık Rioni Deltası'nın ıslah edilmiş tarım alanlarına uzanır. Topraklarının ancak % 16'sı ekime elverişli olmasına rağmen, sulamalı tarım sistemleri geliştirilmiştir. Çay ve narenciye üretimi çok gelişmiştir.¹¹

⁹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s. 30.

¹⁰ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s. 56-57.

¹¹ Ali Faik Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, İstanbul, Bağlam Yay, 2003, s.62.

Ayrıca, Gürcistan'da balıkçılık, ekonomide yadsınamayacak bir konumdur. Bir kısmı Karadeniz sahilinde olmak üzere tarıma elverişli ovalar bulunup, buralarda çeşitli tarım üretimi ile büyük ve küçükbaş hayvan, ipekböcekçiliği ve arıcılık yapılmaktadır. Karadeniz'den gelen sıcak hava sayesinde ılıman bir iklime sahip olup, sahil kesimlerinde turunçgiller, çay ve üzüm yaygın olarak yetiştirilirken, sahilden uzak bölgelerde ise tahıl, pamuk, pirinç gibi ürünler yetiştirilir. Aynı zamanda bir sanayi ülkesi olan Gürcistan'da tarıma dayalı sanayi de gelişmiş olup, Gürcistan şarapları SSCB döneminde son derece önemlidir.¹² Yalnızca Gürcistan'da yetişen Tung ağacından çıkarılan yağ, sanayide çeliğin sertleşmesinde kullanılmaktadır.¹³

Ayrıca ülkede, makine, otomobil ve tekstil üretimi yapılmaktadır. Kafkas Dağları, kömür, demir cevheri, kurşun, çinko, bakır, molibden, mangan gibi maden yataklarıyla yeraltı kaynakları bakımından zengindir. Kafkas dağları aynı zamanda maden suları, yapı malzemesi olarak kullanılan taşlar ve öteki minareller açısından da zengindir. En önemli madenleri; mangan, bakır, çelik, demir, çinko, kömür, petrol, sanayi üretimi; metal işleme, uçak üretimi, elektrik teçhizatı, takım tezgâhları, kimyasal maddeler, kereste, şarap üretimidir. Dünyadaki en zengin mangan rezervleri Gürcistan'ın Chiatura bölgesindedir.¹⁴ Gürcistan'ın petrol ve doğalgaz rezervleri oldukça kısıtlıdır. Ülkede çıkartılan başlıca mineraller mangan ve perlitir. Bununla beraber, ülkenin dünyaca meşhur şifalı su kaynakları ve kaplıcaları bulunmaktadır. Gürcistan, aynı zamanda önemli madensuyu kaynaklarına da sahiptir.

1.1.4. Demografik ve Sosyal Yapı

Nüfusu 4.570.934 (2012 verilerine göre)'dir. Ülke nüfusunun %65'ini Gürcü'ler, %11'ini Ermeni'ler, %10'unu Türkler, %10'unu Ruslar ve geri kalanını da Acaralar, Abhazlar, Osetler ve diğer bazı küçük gruplar meydana getirir.¹⁵

¹⁴ Alâeddin Yalçın kaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006, s.169.

¹⁵ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.62.

¹⁶ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 23.02.2013. ¹⁷ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.106.

Nüfusun %89'u Hıristiyan, %11'i ise Müslüman'dır.¹⁶ Güney Osetya Özerk Bölgesi'nde yaşayan ve etnik bakımdan Gürcüler'le akrabalıkları bulunmayan Osetler, çoğunlukla Müslüman'dır ve Farsçaya yakın bir dil konuşurlar. Gürcülerle akrabalıkları bulunmayan Abhazlar, ülkenin kuzeybatısındaki kendi özerk cumhuriyetlerinde yaşamaktadırlar. Abhazların bir kısmı Müslüman, bir kısmı da Hıristiyan'dır. Ülkede yaşayan azınlıklardan Ermeniler ticaret sektöründe, Rum ve Yahudiler ise el sanatları ve sanayide etkin durumdadır. Bunlar dışındaki diğer topluluklar Ruslar ve Azerilerdir.¹⁷

Gürcistan'da, iki özerk cumhuriyet ve bir özerk bölge bulunmaktadır. İdari açıdan; 12 bölge, 8 il ve 63 ilçeye ayrılmaktadır. Kafkas halklarından olan Gürcüler, kendilerini efsanevi ataları Kartlos'tan dolayı "*Kartveli*" olarak adlandırırlar. Dillerine "*Kartuli*", ülkelerine de "*Sakartvelo*" derler. Kendi aralarında birçok soya ayrılırlar. Gürcistan'ın iki özerk cumhuriyetinden Abhazya'nın nüfusu yaklaşık 230.000, Acaristan'ın ise 400.000'dir. Özerk bölge statüsünde olan Güney Osetya'nın nüfusu da yaklaşık 99.000'dir. Resmi olmayan verilere göre, Abhazya'da yaşayan yaklaşık 200.000 Gürcü'nün büyük bir bölümü halen göçmen olarak ülke içine dağılmış durumdadır. Ülkenin asıl sahibi durumundaki Gürcü nüfus, genel dağılım içerisinde %83'lük bir paya sahiptir. Güney Kafkasya'da "ana etnik grubun ülke geneline oranının" en düşük olduğu ülkedir. Bu durum, siyasi olarak devletin kontrolünde diğer etnik grupların etkisini arttırmaktadır.¹⁸

Ülkede İslâm toplumunu oluşturanlar, Acaralılar, Abhazalar, Azeriler, Kürtler ve Osetinler arasından çıkmaktadır. Acara Özerk Cumhuriyetinin % 50'si, Abhazya Özerk Cumhuriyetinin ise % 40'ı Müslüman'dır.¹⁹

Günümüzde Gürcülerin çoğunluğu Gürcistan topraklarında yaşamaktadır. Gürcistan'da yaşayan Gürcülerin sayısı 3.800.000'dir. Ayrıca Türkiye'de 1.500.000 kadar Gürcü kökenli bir nüfusun olduğu tahmin edilmektedir. Rusya'da 390.000, ABD'de 150.000, Azerbaycan'da 50.000, İran'da 50.000, Batı Avrupa ülkelerinde

¹⁶ Mehmet Saray, "Gürcistan ve Gürcüler", Kafkas Araştırmaları, Sayı:3. İstanbul. 1993. s.14.

¹⁷ Zakir Aşar, "Gürcistan, Ermenistan, Moldavya 2000'li Yıllara Nasıl Girecek-Demografik Analiz", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 341, Temmuz 1994, s.21.

¹⁸ Murat Şahin, "Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri", Avrasya Etüdleri, Sayı 19, İlkbahar-Yaz 2001, s.40.

¹⁹ Mustafa Pamuk, Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü, Bugünü, Yarını, İstanbul, Harpak Yay, 1995, s.114

50.000 ve Ukrayna'da 34.000 Gürcü vardır.²⁰ Batum ve çevresindeki Acarlar aslen Kıpçak Türkü'dür. Gürcistan Cumhuriyeti topraklarında ana ülke ile Abhazya ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Özerk Bölgesi idari birimleri bulunmaktadır. Güney Osetya ve Abhazya'nın Rusya ile ortak sınırı bulunmaktadır ve Gürcistan'dan ayrılarak Rusya'ya dâhil olmak istemektedirler.²¹

Günümüzde, Gürcistan dışında başta BDT olmak üzere, Türkiye ve ABD'de de Gürcüler yaşamaktadır. Türkiye'deki Gürcülerin çoğunluğu, Gürcistan'dakilerin ise küçük bir kısmı Müslüman'dır. Ülkenin 19. yüzyılda Rus hâkimiyetine girmesi, mevcut Müslümanların çoğunun Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur.²²

BDT'de olduğu gibi Türk nüfusundaki hızlı artış doğal olarak diğer grupları da etkilemektedir. Bu sebeple Gürcistan'da yaşayan Türkler ile Gürcüler'in ilişkileri nüfus dağılımı ve nüfus artışı ile doğrudan ilişkili olacaktır. Komünist partisinin dağılmasından sonra demokratik eğilimler hızla artmaktadır. Okuma-yazma oranının çok yüksek olduğu ülkede eğitim ve öğretim dili resmi dil olan Gürcüce'dir. Gürcüce ile beraber Rusça, eski Sovyetler Birliği'nin diğer Cumhuriyetleri gibi burada da hemen herkes tarafından bilinen ikinci dildir. Gürcistan halkının refah seviyesi oldukça düşüktür. Halkın büyük çoğunluğu ek gelirleri ile birlikte yoksulluk çizgisinin altındadır.²³

Eğitim sistemi, okul öncesi yetiştirme kademesi, temel eğitim kademesi (İlk Eğitim+Temel Eğitim), orta eğitim kademesi, yüksek öğretim kademesi (Lisans Eğitimi+Lisansüstü Eğitim), yüksek öğretim sonrası eğitim kademelerini kapsamaktadır. Gürcistan'da resmi dil Gürcücedir. Kendilerine has alfabeleri vardır. Gürcistan genel olarak Hıristiyanlığın etkisinde kalarak kendi kültürünü oluşturmuştur. 1999-2000 eğitim yılı verilerine göre ülkede 3305 okul faaliyette bulunmaktadır. Bunların 104'ü özel paralı okuldur, diğerleri ise devlet okuludur. Okullarda öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 725, 2 bindir. Ülke genelinde 24 devlet yüksek okulu ile 8 şubesi ve 163 özel paralı yüksek okul bulunmaktadır. Devlete ait 18 yüksek okul ile 5 şubesinde paralı bölümler de bulunmaktadır. Yüksek okullarda öğrenim gören öğrenci

²⁰ <http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrc%C3%BCler>. 25.04.2013.

²¹ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.34-35.

²² Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.108-109.

²³ Gürcistan Bilgi Notları, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Kasım-2003, s.5.

sayısı 131 bin olup bunun %45, 3'u (59,6 bin öğrenci) parasız, %24,7'si (32,5 bin) devlete ait yüksek okulların paralı bölümlerde, % 30'u (39, bin) ise özel sektöre ait yüksek okullarda öğrenim görmektedir.²⁴

1.1.5.Etnik Yapı

Gürcistan etnik açıdan Transkafkasya'nın en karmaşık yapısına sahip ülkesidir. Bu SSCB döneminde ülkede çok sayıda özerk yapılaşmaya neden olmuştur. Gürcistan, bölge devletleri arasında ülke içerisinde ana etnik unsurun (Gürcülerin), tüm ülke nüfusuna oranının en az (ülke nüfusunun yaklaşık 2/3'ü) olduğu devlettir. Bu karmaşık etnik yapının etkisiyle beliren gerginlikler, bağımsızlık sonrası önce Güney Osetya, daha sonra da Abhazya'da çatışmaya dönüşmüş ve merkezi yönetim, bu bölgeler üzerindeki hâkimiyetini kaybetmiştir. Javakheti ve Acaristan ise potansiyel gerilim bölgeleri olarak sürekli gündemdedir. Gürcistan'ın dezavantajlarından bir diğeri ise, etnik azınlıkların, coğrafi olarak sınır bölgelerinde yoğunlaşmış olmasıdır. Örneğin, Tiflis ile Rusya Federasyonu'nu birleştiren yollar, Abhaz ve Osetler'in denetim altındadır.²⁵

Bölgedeki ülkelerin etnik yapılarında, bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından büyük değişimler yaşanmıştır. Güney Osetya ve Abhazya'da bulunan Gürcü nüfus, Gürcistan'ın diğer bölgelerine göç etmiştir. Günümüze kadar süregelen en büyük özellik, bu etnik mozaik zenginliğinin devam etmesidir.

1.1.6.Tarih

Gürcistan'a, bugünkü halkın ataları olan toplulukların M.Ö 7.yy'da Mezopotamya'dan geldiği tahmin edilmektedir. M.S. 5.yy'da Gürcü alfabesi ilk kez kullanılmaya başlanmıştır. İki yüzyıl süren Müslüman hâkimiyetinden sonra 9.yy'da başlayan özgürlük hareketi sonunda II. David ve Kraliçe Tamara döneminde Gürcistan en görkemli dönemini yaşamıştır. 13. yy'a kadar geçen bu dönem Gürcistan tarihinde "Altın Çağ" olarak adlandırılmaktadır.²⁶ İpek yolu üzerinden yapılan ticaretin öneminin büyük olduğu açıktır.

Tarih boyunca Kafkasya'nın Anadolu ve İran gibi bir geçit yeri olması, Balkan

²⁴ Gürcistan Ülke Raporu-2003, Ankara, Tika Yayınları, 2003, s.23.

²⁵ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.57-58.

²⁶ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 23.06.2013.

Yarımadası ve Hindistan gibi göçlerin hedefi olan bir ülke konumunda olması, Gürcistan'da çok zengin bir tarih, kültür ve etnik birikimin oluşmasını sağlamıştır. Gürcülerin tarihlerini ilk yazanlar, o çağların yegâne eğitim kurumunun kilise olması sebebiyle din adamlarıdır.²⁷

Gürcülerin tarihlerini ilk yazanlar, o çağların yegâne eğitim kurumunun kilise olması sebebiyle din adamlarıdır.²⁸

Gürcistan nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Gürcüler, eski Kafkas kavimlerinden olup, bölgede kendine özgün alfabesine sahip olan tek halktır. Gürcüler kendilerini genel olarak "Kartveli" diye adlandırırlar.²⁹"Sakartvelo" da (Gürcistan), tarihsel bir bölge olan "Kartli" adından gelmektedir.³⁰

Gürcistan dışında en fazla Gürcülerin yaşadığı yer Türkiye'dir. Türkiye, muhacir olarak topraklarına sığınan Gürcüler'i Türkiye'nin en güzel toprakları olan, coğrafyası ve iklimi ile Gürcistan'a çok benzeyen Karadeniz kıyıları ve Marmara Denizi'nin çevresindeki illere yerleştirmiştir.³¹

1.2. Bağımsızlık Öncesi Gürcistan (1917 - 1991 Dönemi)

Gürcistan'ın Sovyet dönemindeki Rusça adı Gruzinskaya Sovyetskaya Sotsialistiçeskaya Respublika idi.³² Birinci Dünya Savaşı sonunda başlayan Rus İhtilali'nden fırsat bulan Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan, "Güney Kafkasya Federasyonu" dâhilinde bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Yapılan serbest seçimler sonucunda toplanan meclis, Gürcistan'ı demokratik bir Cumhuriyet olarak tanıtarak bağımsızlık ilan etmiştir. Gürcistan Cumhuriyeti, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhuriyetleri ile birlikte, büyük devletler tarafından da tanındığı gibi, Milletler Cemiyeti'ne de alınmıştır.³³

Ankara Hükümeti'nin Gürcistan'a uyguladığı dış politikaya gelince, ana hatları

²⁷ Mehmet Bülent Uludağ, Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcistan. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü. 1993. s.11.

²⁸ Mehmet Bülent Uludağ, Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcistan. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü. 1993. s.11.

²⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne, s.169.

³⁰ <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=829> 19.02.2008.

³¹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne, s.169.

³² Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kördüğümüne, s.168.

³³ Saray, "Gürcistan ve Gürcüler", Kafkas Araştırmaları, s.35.

ile Şu Şekilde sıralamak m¼mk¼nd¼r: Batum'u almak, sınır sorununu c¼zlemek, T¼rk-Ermeni C¼atıŐması'nda G¼rcistan'ın tarafsızlığını sağlamak, Sovyet Rusya'nın Anadolu'ya girmesini onlemek amacıyla G¼rcistan'ı tampon bir b¼lge biçimine getirmek, diğer taraftan İtilaf Devletleri ile bir anlaşmaya varılır ve Sovyet Rusya ile bir c¼atıŐma olursa yardımına c¼ok gereksinim duyulacak G¼rcistan'ı m¼ttefik olarak tutmaktır. Ancak, G¼rcistan Kemalistler'e pek g¼venmemiŐ, n¼fusunun b¼y¼k bir kısmı M¼sl¼manlar'dan oluŐtuđu için c¼ıkarlarının T¼rkler ile bir anlaşmaya varmasını gerektirdiğini de iyice kavramıŐtır.³⁴

Ancak, G¼rc¼ler, T¼rkler'in yaklaŐımlarına bir t¼rl¼ g¼venmemiŐlerdir. Aslında, G¼rc¼ler'in T¼rkler'le ortak c¼ıkarları vardır. G¼rc¼ler'in amacı, T¼rkiye ile bir ittifak yaparak, Sovyet Rusya'ya karşı bir Kafkas Konfederasyonu kurmaktır. Batılı devletler de G¼rc¼ler'in Bolşevik yerine T¼rkiye ile yakınlaŐmasını tercih etmişlerdir.³⁵

G¼rcistan bu y¼zden, Ankara, Tiflis'e diplomatik temsilci g¼ndermeyi onerince hemen kabul etmiştir. Bunun ardından bir T¼rk diplomat kurulu G¼rcistan'a gitmiŐ ve 13 Kasım 1920'de Tiflis'e varan Kurulun Başkanı Albay Kazım Bey, aynı g¼n G¼rcistan Basını'na verdiği demeçte; Birleşmiş Milletler y¼netiminin bağımsız bir devlet olarak tanıdığı G¼rcistan'a karşı olan dostça duygularını ifade ederek, her iki ¼lkenin ortak c¼ıkarları bulunduğunu, iki ¼lke arasında fazlasıyla ayrılık yaratılmaya c¼alıŐıldıđını ama anlaşmazlıkların yapılacak g¼r¼Őmelerle c¼öz¼mleneceđini bildirmiştir.³⁶

Ermeni H¼k¼meti ile T¼rkiye arasında 2 - 3 Aralık 1920'de imzalanan G¼mr¼ Barış Antlaşması'ndan sonra, T¼rk kuvvetleri G¼rcistan ile karşı karşıya gelmiştir. G¼rc¼ler, diğer Kafkas Devletleri gibi iç karışıklıklar ve Sovyet Rusya ile m¼cadele içinde bir s¼re geçirmiŐtir. Bu d¼nemde, G¼rcistan, İngiltere'nin Batum'u terk etmesinden yararlanarak burayı işgal etmiştir. T¼rkiye 12 Şubat 1921'de G¼rcistan'a karşı ani bir saldırıya geçmiştir. On g¼n sonra G¼rcistan ordusunun karşı saldırıya geçmesinden hemen sonra, durumu fırsat bilen Sovyet Rusya ile G¼rcistan arasında savaş patlamıŐtır. Bundan yararlanan Ankara H¼k¼meti, 22 Şubat'ta G¼rcistan'a verdiği

³⁴ Mert, T¼rkiye'nin Kafkasya Politikası ve G¼rcistan, s.125-126.

³⁵ Demir, T¼rk Dış Politikası Perspektifinden G¼ney Kafkasya, s.40-41.

³⁶ Mert, T¼rkiye'nin Kafkasya Politikası ve G¼rcistan, s.126.

ültimatomla, Brest-Litovsk Antlaşması'na göre³⁷ verilmesi gereken Ardahan ve Artvin'in derhal boşaltılmasını isteyerek, aksi halde buraların işgal edileceğini bildirmiştir. İki cephede birden savaştıkları durumu olmayan Gürcistan, iki ilçeyi Türkiye'ye vermek zorunda kalmış, hatta Türklerin Sovyet Rus tehdidine karşı geçici olarak Batum'u işgal etmesini önermişlerdir. Türk Ordusu 11 Mart 1921'de Batum'a girmiş, Kafteradze başkanlığındaki Bolşevik İhtilal Komitesi ve Albay Kazım, yayınladıkları ayrı bildirgelerde Batum'u devraldıklarını bildirmişlerdir. 19 Mart günü Türklerle Gürcüler arasında Ankara ve Moskova'dan gelecek yönergelerin alınacağı güne kadar ateşkes ilan edilmiştir. 16 Mart'ta imzalanan Moskova Antlaşması ile Türkler, Kars'ı ve Ardahan'ı almış, ama Batum'u boşaltmışlardır.³⁸

Kızıl Ordu'nun sırasıyla, Mart 1920'de Azerbaycan'ı, Aralık 1920'de Ermenistan'ı ve Şubat 1921'de Gürcistan'ı işgal ederek bölgeyi tekrar ele geçirmesi sonucu artan baskıları neticesinde, 12 Mart 1922'de üç devlet, Transkafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür. 1936 yılında ise, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri oluşturulmuştur. Böylece, bölgede 1991 yılına kadar sürecek olan Sovyet hâkimiyeti dönemi başlamıştır.³⁹

1.2.1. Etnik Sorunlar

Etnik anlamda Transkafkasya'nın en zengin ve en problemlili ülkesi olan Gürcistan'da ülkenin asıl sahibi durumundaki Gürcüler, ülke genelinde nüfusun yüzde 70.1'lik bölümünü oluşturmaktadır. Bu yönüyle Gürcistan, Transkafkasya'da "ana etnik grubun ülke geneline oranının" en düşük olduğu ülkedir. Bu durum ise siyasi olarak devletin kontrolünde, diğer yüzde 30'luk dilimi oluşturan etnik grupların etkisini arttırmaktadır.⁴⁰ Gürcistan, bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından bu yana, Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan'daki sorunlarla uğraşmaktadır. Başkan Zviad Gamsahurdia'nın otoriter yönetimi ve "Gürcistan, Gürcüler içindir" politikası, ülke içindeki silahlı çatışmalara zemin hazırlamıştır.⁴¹

³⁷ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.41.

³⁸ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.128.

³⁹ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.27-28.

⁴⁰ Şahin, Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri, Sayı 19, s.39-40.

⁴¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.51.

Tablo 1.1. Gürcistan’da Kriz/Çatışma Alanları

ÜLKE	ANLAŞMAZLIK	TANIMI	DURUM
GÜRCİSTAN	Abhazy	Ağustos 2008’de savaş yaşandı, bağımsızlığını ilan etti, ancak Tiflis tanımıyor.	Aktif
	Acaristan	Yerel yönetim Tiflis’i tanıyor.	Durgun
	Javakheti	Ermeni ayrılıkçılar ile yerleşik Mesket (Ahıska) Türkleri gerilim	Durgun
	Megrelya	Gamsahurdia’yı destekleyenlerin odak noktası	Durgun
	Güney Osetya	Ağustos 2008’de savaş yaşandı, bağımsızlığını ilan etti, ancak Tiflis tanımıyor.	Aktif
	Pankisi ve Kodori Vadisi	RF, Gürcistan’ı Çeçen gerillaları bölgede himaye etmekle suçluyor.	Durgun
	Rus Askeri Üsleri	Mevcut değil. BM barış güçleri, sorunlu bölgelerin güvenliğinden sorumlu.	Potansiyel / Durgun

Buradaki problemleri; zaman zaman sert, bazense daha farklı yöntemlerle kontrol etmeye çalışmakla birlikte; bu bölgeler, Gürcistan yönetimi için rahatsız edici özelliklerini korumaya devam edecek bir görüntü sergilemektedir. Bölgede meydana gelen gelişmelerin elbette ana tetikleyici faktörü; Gürcistan’ın komşusu olan Rusya Federasyonu’ nun, her zaman şekil olarak farklı; ancak, özünde her vakit aynı olan çıkarlarıdır.

1.2.2. Abhazy Sorunu

Sovyet dönemindeki Rusça adı Abhazskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialistiçeskaya Respublika⁴² olan Abhazy, 8600 km²’lik yüzölçümü ile Gürcistan’ın kuzeybatısında yer almaktadır.⁴³ Başkenti Karadeniz kıyısında bir liman şehri olan Suhumi’dir. Abhazlar, 12. yüzyıldan daha geriye uzanan köklü devlet geleneğine sahip,

⁴² Yalçın kaya, Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kör Düğüme, s.181.

⁴³ Sapmaz, Rusya’nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye’ye Etkileri, s.72.

Kafkasya'nın en eski yerli halklarından biridir. Sünni Müslüman olan Abhazlar, Abhazca konuşmaktadırlar.⁴⁴ Çoğunluk Hıristiyan, bir kısım halk da Müslüman'dır.⁴⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki genişleme döneminde önemli bir kısmı Müslüman olmuş ve Abhazya, 16. yy'da Osmanlı ülkesi haline gelmiştir. Çarlık Rusyası'nın Kafkaslar'da ilerlemesi ile birlikte de 1810'da Rusya'nın nüfuzuna girmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra bölgenin nüfus yapısı değişmeye başlamıştır. Bu savaş sonrasında Abhazların büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiş ve bunların topraklarına Batı Gürcistan'dan gelen çok sayıda Gürcü yerleşmiştir. Türkiye'de genel olarak, bu halklara, Çerkezler denildiği halde değişik kaynaklarda Ubihler ve Abazalarla birlikte Adigeler veya Abhaz-Adige halkları da denilmektedir.⁴⁶

Abhazya, 1922 yılında Birlik Cumhuriyeti olmuş, daha sonra Gürcü asıllı Stalin tarafından 1931 yılında Gürcistan'a bağlı özerk bir cumhuriyet haline getirilmiştir.⁴⁷ SSCB'nin 1936 Anayasası'ndaki 25. maddesine göre de Abhazya Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Gürcistan SSCB'ne bağlanmıştır. Abhazların, Abhazya'nın yönetiminde yer almamaları ve Gürcistan tarafından otoritenin sağlanması için çıkarılan yeni yasa ve uygulamalar, Abhazya'da huzursuzluk ve tepkilerin artmasına neden olmuştur. 1978 yılında Abhazya'nın, Gürcistan'dan ayrılarak SSCB'ye bağlı bir cumhuriyet olma isteğiyle başlayan Abhaz-Gürcü gerilimi, Moskova'nın uyguladığı politikalar sonucunda etnik çatışma ve iç savaşa dönüşmüştür.⁴⁸

Abhazlar, 1990'da daha SSCB dağılmadan Gürcistan'dan ayrıldığını ilan etmişlerdir. 14.08.1992'de de Gürcistan'ın Abhazya'yı işgali ile iki ülke arasında resmen savaş başlamış ve Rusya Savunma Bakanı, Abhazya'yı desteklemiştir. Daha sonra, Rusya'nın arabuluculuğu ile 27 Temmuz 1993 tarihinde Soçi'de ateşkes antlaşması imzalanmış, ancak, Gürcü kuvvetlerin çekilme konusunda süreci yavaşlatması, çatışmaların yeniden başlamasına neden olmuştur. 23.08.1992'de Abhazya bağımsızlığını ilan etmiş, Eylül 1993'te başkent Suhumi, daha sonra

⁴⁴ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.52.

⁴⁵ Rusya Federasyonundaki Gelişmeler, Etkileri ve Türkiye, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul: 1995, s.180.

⁴⁶ Yalçın kaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kör Düğüme, s.182.

⁴⁷ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.52.

⁴⁸ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.72-73.

Oçamçira, Gürcü işgalinden kurtulmuştur.⁴⁹ Çatışmalar sonucunda Abhazlar, Suhumi'yi ele geçirmiş ve Gürcistan-Abhazya sınırı İnguri Nehri olmuştur.⁵⁰

14 Mayıs 1994'te imzalanan antlaşma⁵¹ ile de Gürcistan-Abhazya sınırına İnguri Nehri'nin iki yanını kapsayacak şekilde BDT barış güçlerinin yerleştirilmesi konusunda Antlaşmaya varılmıştır. Şevardnadze'nin BDT'deki temasları sonucu, Rusya, Eylül 1994'te Abhazya sınırını kapatmıştır.⁵² 1994 yılında Abhazya Meclisi kabul ettiği yeni anayasa ile Abhazya Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Gürcistan, Rusya Federasyonu ve BMGK bu kararı tanımadıklarını belirtmişlerdir.⁵³ Abhazya Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan'a bağlı olup, SSCB'nin dağılmasından beri fiilen bağımsız bir ülkedir.⁵⁴ Daha sonra da, 23 Temmuz 1992'de Abhazya Yüksek Sovyeti, 1978 Anayasası'nı reddedip, 1925 Anayasası'na dönerek egemen devlet haline geldiğini ilan etmiştir.⁵⁵

Türkiye, Abhazya uyuşmazlığının başından itibaren Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve sınırların değişmezliği ilkelerinin önemini belirtmiş, uyuşmazlığın insan haklarına saygı temelinde diyalogla çözümü yönünde görüş açıklamıştır. Türkiye'de önemli sayıda Abhaz ve Gürcü kökenli vatandaşın bulunması Abhazya sorununda dikkate alınması gereken bir unsur oluşturmaktadır.⁵⁶

Türkiye'nin arabuluculuk girişimleri sayesinde, Haziran 1999'da, Abhazya ile Gürcistan arasında kalıcı barış umudu belirmiş ve İstanbul'daki görüşmelerin ardından taraflar 8-9 Haziran 1999'da ekonomik ve hukukî işbirliği konularında hazırlanan protokolleri imzalamışlardır.⁵⁷

ABD'nin desteği ile 2003 yılı sonunda, Saakashvili'nin iktidarı ele geçirmesi ile Rusya'nın SSCB döneminden miras kalan Gürcistan'ı kontrol mekanizmaları olan özerk bölge ve cumhuriyetler konusunda Saakashvili yönetimi daha cesur adımlar

⁴⁹ Yalçın kaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğümüne, s.184.

⁵⁰ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.57.

⁵¹ 14 Mayıs 1994 - Moskova Antlaşması: Ateşkesin devamında sınırda duran karşılıklı güçlerin geri çekilmesine ve tampon bölge oluşturulmasına karar verildi.

(bknz.: <http://www.kapba.de/AbhazyaGenel.html>, 15.03.2013.)

⁵² Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğümüne, s.185.

⁵³ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.73-74.

⁵⁴ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğümüne, s.181-182.

⁵⁵ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.179-180.

⁵⁶ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.57.

⁵⁷ Ufuk Taykul, Etnik Çalışmaların Gölgesinde Kafkasya, İstanbul, Ötüken Yay., 2002, s.75-76.

atmıştır. Göreve gelir gelmez önce Rusya ile sınırı olmayan Acara'da Moskova yanlısı yönetime son veren Saakashvili, Temmuz başında gazetecilere yaptığı açıklamada "Abhazya'yı geri almak için bugün hazır değiliz, ancak 2 - 3 yıl içinde buna hazır oluruz." diyerek bu konuda askeri hazırlıklar yapıldığına değinmiştir.⁵⁸

3 Ekim 2004 tarihinde yapılan Abhazya Devlet Başkanlığı seçimlerinin, beklenmedik bir şekilde sonuçlanmasına yol açmış, Abhazya'nın başına Rusya'nın alenen desteklediği Rauf Hacimba değil de Sergey Bagaşp gelmiştir.⁵⁹ Bu seçimlerle başlayan döneme bir isim koymak gerekirse, Abhazya'da "Sessiz Devrim" gerçekleşmiştir.⁶⁰

Abhazya sorununda, Türkiye, sorunun başından günümüze değin, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunan bir politika izlemekte ve sınırların değişmezliği ilkesi çerçevesinde barışçı yollarla sorunun çözümü için çaba harcamaktadır. Türkiye, Gürcistan'ın bir iç meselesi olarak gördüğü Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, siyasi birliği, egemenliği ve sınırların zorla değiştirilemezliği ilkelerine saygı temeli çerçevesinde çözümlenmesine taraftar olduğunu bildirmiştir. Bu görüş paralelinde; bağımsızlık iddiasında bulunan Abhazya yönetimini tanınmamakta, bu belgelere sahip Abhazya vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerine izin verilmemekte ve sadece Gürcü makamlarınca düzenlenen belgelerin kabul edileceğini bildirmektedir.⁶¹

1.2.2.1. Türkiye'nin Abhazya Sorununa Karşı Dış Politikası

Türkiye, genel olarak Abhazya probleminin uluslararası örgütler vasıtasıyla çözmek için birçok girişimlerde bulunmuştur. Bunları arka arkaya şöyle sıralayabiliriz:⁶²

17-19 Kasım 1997 Cenevre görüşmeleri, 16-18 Ekim 1998 Atina görüşmeleri 7-9 Haziran 1999 İstanbul görüşmeleri 15- 16 Mart 2001 Yalta görüşmeleri. Bu görüşmelerde, saldırmazlık anlaşmaları yenilendi ve iki taraf arasında ekonomik

⁵⁸ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kör Düğüme, s.187.

⁵⁹ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.74.

⁶⁰ Hasan Kanbolat, "Abhazya'da Sessiz Devrim: Abhaz Halkı Değişim ve Kimlik İstiyor", Stratejik Analiz, Ocak 2005, C.5, Sayı:57, s.77.

⁶¹ Sedat Çabuk, Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye'nin Takip Etmesi Gereken Politikalar, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2-18

⁶² Mürteza Hasanoğlu, Elnur Cemilli, Güney Kafkasya'da ABD Politikası, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s.129.

ilişkilerin geliştirilmesi, mültecilerin dönüşü, sınır güvenliğinin artırılması gibi konular ele alındı. Ancak, bu görüşmeler de hiçbir sonuç vermemiştir.⁶³

7-9 Haziran 1999 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Dostları Grubu, Gürcistan ve Abhazya yetkililerinin de katılımıyla İstanbul'da bir toplantı düzenlenen toplantıda, Türkiye, konuya olan ilgisini ve tarafların Türkiye'ye karşı gösterdikleri olumlu bakışlarını dünya kamuoyuna yansıtmak istemiştir. Bu çağrıya gerek Gürcü, gerekse Abhaz tarafının olumlu yanıt vermesi bunun en güzel göstergesidir. Türkiye konuya iki açıdan yaklaşmaktadır. İlki, Gürcistan içindeki bu sorun, iki tarafın da kabul edebileceği şekilde, diyalog mekanizmasının sürdürerek barışçı bir çözüme ulaştırılmalı ve böylece komşu bir ülkedeki önemli bir ihtilaf ortadan kaldırılmalıdır. İkincisi, Kafkasya gibi bağımsızlık sürecinde çok sayıda etnik veya başka nedenlerle savaşlar yaşayan bir bölgenin, barışa kavuşması için her sorunun çözülmesinin, diğerleri için de bir örnek teşkil edebileceği gerçeğidir.⁶⁴

Türkiye, Gürcistan'ın çok hassas olduğu Abhazya konusu ile yakından ilgilenmiştir. Abhazya Başkanı Vladislav Ardzinba, Temmuz 1992'de bir vakfın daveti üzerine Türkiye'ye gelmiş ve bağımsızlıklarını Türkiye'de ilan etmek istemiş, ancak bu tutum Türkiye tarafından uygun görülmemiştir. 3 Ekim 2004'teki Abhazya başkanlık seçimlerini Rusya Federasyonu'nun arzu etmediği bir isim olan Sergey Bagapş kazanmış, Mart 2007'de iki turda yapılan seçimler sonucunda da Devlet Başkanlığı görevini devam ettirmeyi başarmıştır. Sergey Bagapş, Abhazya'nın yeni dönemini ve geleceğini görüşmek, siyasi, sosyal ve ekonomik konularda işbirliğini geliştirmek amacıyla, 21-25 Nisan 2007 tarihleri arasında planladığı Türkiye ziyaretini sağlık sorunları nedeniyle 2007 sonbaharına ertelemiştir. Söz konusu Türkiye gezisinin ana amacının Bagapş ile Saakaşvili arasında Ankara'da kapalı bir görüşme yapmak olduğu ve bu nedenle büyük önem taşıdığı iddiaları da ortaya atılmıştır. Bagapş'ın 17-24 Ekim 2007 tarihleri arasında Türkiye'ye gayriresmi ziyareti de Gürcistan'da iç kargaşalıkların artması ve ülkenin devlet başkanlığı seçimine doğru gitmesi üzerine dönemin Gürcistan Başbakanı Zurab Nogaideli'nin Ankara'dan talebiyle ikinci defa ertelenmiş, böylelikle de bu ziyaret bir türlü gerçekleşmemiştir. Türkiye'de genel olarak ele alındığında, daha

⁶³ <http://www.soguksu.org/?q=node/231>, 31.03.2013.

⁶⁴ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.185.

çok İstanbul, Adapazarı, Düzce, Samsun, Eskişehir gibi yörelerde yaşayan 600.000-700.000 arasında Abhaz kökenli Türk vatandaşının olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'deki Abhazlar, tek bir politik görüşe sahip olmayıp, çok farklı siyasi partilerde yer almaktadırlar.⁶⁵

Sorunun ilk çıkış noktasında Türkiye, beklenen ve kendisinin de arzuladığı aktif dış politikayı uygulayamamış olabilir, ancak bunda, Türkiye'nin dikkatli ve ihtiyatlı politikasının yanında, Gürcistan içerisindeki belirsizliklerle bölgedeki diğer gelişmelerin de rolü olmuştur. Türkiye, bu ihtiyatlı politikasının yararlarını daha sonra görmüş ve iki taraf da Türkiye'yi güvenilir bir ülke olarak kabul etmişlerdir. Aslında, Abhazya sorununun Türkiye'yi ilgilendiren en temel noktası, Türklerin bu halkla ilgili tarihi ve yakın bir bağı bulunmasıdır. Aynı zamanda diğer Kafkas halkları gibi birçok Abhaz kökenli vatandaşların Türkiye'de yaşamasıdır.

1.2.3. Güney Osetya Sorunu

Gürcü dilinde Samhret Oseti diye bilinen bölge, Büyük Kafkas Dağları'nın güney eteklerinde 3.900 km²'lik bir alanı kaplamaktadır.⁶⁶ Başkenti Şinvali (Tskhinvali)'dir.⁶⁷ İdari birime adını veren ve nüfusun yarısından çoğunu oluşturan Osetler'in (Asetinler de denir), büyük kısmı Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyet olan Kuzey Osetya'da yaşamaktadır.⁶⁸

Bölge, ekonomik bir öneme sahip değildir.⁶⁹ Kafkas Dağları'nın kuzey ve güney yamacında yaşayan Osetler, Hint- Avrupa ırkına mensup İran kökenli bir Kafkas halkıdır. Bugün, suni bir şekilde ikiye bölünmüş olan Osetya'nın kuzey bölümü, Rusya Federasyonu içerisinde özerk bir cumhuriyet, güney bölümü ise, Gürcistan'a bağlı özerk bir bölgedir. Rusya, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Güney Osetya'nın yönetimini Gürcü feodallerine bırakmıştır.⁷⁰

Sovyet iktidarı, Osetya'yı ikiye ayırarak, bir bölümünü Güney Osetya Özerk Bölgesi adıyla 20 Nisan 1922'de Gürcistan'a, diğer bölümünü Kuzey Oset Bölgesi

⁶⁵Hasan Kanbolat. "Abhazya Dışişleri Bakanı Sergey Şamba'nın Türkiye Ziyareti". 28.05.2008. <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2214&kat1=4&kat2=> 01.06.2013.

⁶⁶ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.188.

⁶⁷ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.188.

⁶⁸ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.61.

⁶⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düşümden Kör Düşüme, s.189.

⁷⁰ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.75-76.

adiyla 7 Temmuz 1925'te Rusya Federasyonu'na bağlamıştır.⁷¹ Güney Osetya için bulunabilen en yakın tarihi kayıt, 1936 Anayasası'dır. Bu anayasanın 25. maddesine göre “*Güney Osetya Özerk Bölgesi, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlıdır.*”⁷²

1988'de Güney Osetya, Tiflis'ten statüsünün, özerk bölgeden özerk cumhuriyete yükseltilmesini talep etmiştir. Bir yıl sonra ise, Güney Osetya, Moskova'ya, Kuzey Osetya ile birleşmek istediğini ileterek,⁷³ Kasım 1990'da bağımsızlığını ilan etmiştir.⁷⁴ Ekim 1992'de Rusya, Güney Osetya ve Gürcistan kuvvetlerinden oluşan barış gücü bölgeye gelmiş ve sınırda güvenliği sağlamıştır.⁷⁵

1995 yılında değiştirilen Gürcistan anayasası ile Güney Osetya'nın özerk bölge statüsü kaldırılmış ve bölge Tshinvali adıyla doğrudan Tiflis'e bağlanmıştır.⁷⁶ Güney Osetya'ya bu anayasada, sadece kültürel özerklik tanınmıştır.⁷⁷ Bugün Gürcistan ile Güney Osetya'yı birleştiren sınırlarda 3 koldan barış kuvvetleri görev yapmaktadır. Gürcistan anayasasında ise Gamsahurdia zamanından beri "Güney Osetya" kavramı reddedilmektedir.⁷⁸

⁷¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.61.

⁷² Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğüme, s.189.

⁷³ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.76

⁷⁴ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.61.

⁷⁵ Fahrettin Çiloğlu, Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar, İstanbul, Sinatle Yayınları, 1998, s.179.

⁷⁶ Taykul, Etnik Çalışmaların Gölgesinde Kafkasya, s.82.

⁷⁷ Selçuk Çolakoğlu, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Stratejik Öngörü, Tasam Y., No:6, 2005, s.30

⁷⁸ Osman Metin Öztürk, Yalçın Sarıkaya, Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz, Ankara, Platin Yayınları, 2005, s.190-191

1.2.4. Pankisi Vadisi Sorunu

Pankisi Vadisi (Pankisi Deresi, Panksi Gorge), idari bir birim olmayıp, Gürcistan'ın kuzeydoğusunda Çeçenistan sınırında yer alan önemli bir geçittir. Çeçen direnişçilerin dış dünya ile temasını sağladıkları belli başlı yollardan bir tanesidir. Bu vadi, Güney Osetya'nın doğusunda bulunmaktadır. El Kaide mensuplarının da burada barındıklarını iddia eden ABD yetkilileri bölgeye alaka göstermiş ve 11 Eylül 2001'de yaşanan terörist saldırılardan sonra ABD askerleri, bölgeye yerleşmiş daha sonra tekrar bölgeden ayrılmışlardır.⁷⁹

1.2.5. Acara Sorunu

Acara Özerk Cumhuriyeti, Gürcistan Cumhuriyeti'ne bağlı, Türkiye sınırında, Karadeniz sahilinde yer alan özerk bir cumhuriyettir. Sovyet dönemindeki ismi Adjarskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialiticheskaya Respublika'dır. Yüzölçümü yaklaşık 3.000 km² olup, başkenti Batum'dur. Acara halkının önemli bir kısmını oluşturan ve bölgeye adını veren Acarlar, İslamiyeti kabul etmiş Gürcüler olup, önemli bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir.⁸⁰ Yaklaşık 400,000 nüfuslu Batum'da Müslümanların sayısının nispeten az olmasına karşılık, köy ve kasabalarda kendilerine "Müslüman Gürcü" veya "Acaralı Müslüman" olarak tanımlayan ve çoğunlukla Türkçe bilen bir nüfus bulunmaktadır.⁸¹

Nüfusun % 80'i Gürcü, % 10'u Rus, % 5'i Ermenilerden oluşmaktadır ve nüfusun çoğunluğu Müslüman'dır.⁸² Acaristan, XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu egemenliğine girmiş ve 300 yıl süren Osmanlı hâkimiyeti esnasında halkın çoğunluğu Müslümanlığı (Sünni) kabul etmiştir. Acaristan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında toplanan Berlin Konferansı'yla Gürcistan'a bırakılmıştır.⁸³

Acaristan'ın özerkliğine ilişkin ilk resmi belge, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'dır.⁸⁴ Bu anlaşmayla Türkiye, Acaristan'ı kültürel ve dinsel haklarının sağlanması ve bölgeye özerklik tanınması koşulu ile Gürcistan'a ve dolayısıyla

⁷⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Dügüme, s.194-195.

⁸⁰ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Dügüme, s.198.

⁸¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.58.

⁸² Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.77.

⁸³ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.77.

⁸⁴ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.58.

SSCB'ye bırakmıştır. Türkiye'nin 1921 tarihli Kars Antlaşması'ndan dolayı Acaristan üzerinde garantörlük hakkı bulunmaktadır. Böylelikle, Türkiye, Acaristan'ın özerkliğinin ve sınırlarının değişmezliğinin garantörü durumundadır.⁸⁵

Eski SSCB de, 1937 yılında, Acaristan'ın, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak hukukî statüsünü tanımıştır.⁸⁶ SSCB'nin dağılışının ardından Acaristan, Gürcistan'a bağlı bir özerk cumhuriyet olarak varlığını devam ettirmiştir. Gürcistan'ın 9 Nisan 1991 tarihinde eski SSCB'den bağımsızlığını ilan etmesi ve Zviad Gamsahurdia'nın Devlet Başkanlığı'na seçilmesini takiben, Acaristan Yönetimi ile Gürcistan Yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Acara'da mutlak lider konumundaki Aslan Abaşidze, sahip olduğu ekonomik gücün çoğunu Sarp Sınır Kapısı ve Batum Limanı gelirlerinden sağlamıştır.⁸⁷

Ocak 2004 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerinin ülkedeki muhalefetin ve Milli Hareket Birliği Lideri Saakashvili'nin kazanması ile Gürcistan'da yeni bir sayfa açılmıştır. Saakashvili'nin, eski dönemin aksine açık bir şekilde ABD yanlısı bir politika izlediği görülmektedir. Seçimden sonra Acara Başkanı Abaşidze için de tehlike çanları çalmaya başlamıştır. Abaşidze'nin Saakashvili'ye karşı çıkışlarına ilaveten, Gürcistan'ın Diskoria- 2004 Tatbikatı esnasında Batum ile Tiflis bağlantısını sağlayan iki adet karayolu ve bir adet demiryolu köprüsünün Abaşidze'nin talimatı ile yıkılması ipleri koparan son hamle olmuştur.⁸⁸

Tüm bunlar, Acara'nın da diğer iki özerk birim gibi Gürcistan'dan kopma yoluna girdiğinin işaretleri olarak görülmüştür.⁸⁹ Bunun üzerine, Saakashvili, Abaşidze'yi azlettiğini açıklamıştır.⁹⁰

Rusya karşıtı politikaları sebebiyle parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya olan Gürcistan'daki Kadife Devrim'den sonra yeni yönetimin Acara'yı tekrar ülkeye dâhil etmesi büyük bir moral desteği sağlamıştır. Gürcistan'da "Kadife Devrim"le iktidara

⁸⁵ Kamil Ağacan, "Acaristan Sorunu ve Saakashvili'nin Mevzi Kazanımı", Stratejik Analiz, Asam Yayınları. C.IV, No:48, 2004, s.66.

⁸⁶ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.58.

⁸⁷ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.59.

⁸⁸ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.60.

⁸⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğümüne, s.203.

⁹⁰ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.60.

gelen Saakashvili, Acaristan'ın sorununu öncelikli olarak ele almıştır. Gürcistan konusunda izlediği politika ile halk desteğini kaybeden ve sürekli güçlenen muhalefet karşısında tutunamayan Abaşidze, 5 Mayıs 2004'te Acaristan'ı terk ederek, Rusya Federasyonu Savunma Bakanı tarafından Moskova'ya götürülmüştür.⁹¹

Gürcistan için Acaristan sorunun diğerlerinden farklılık göstermektedir. Acaristan'ın hiçbir zaman bağımsızlık talebi olmamıştır. Acaristan halkının çoğunluğu Gürcü kökenlidir. Acaristan Gürcülerini, Gürcistan'daki Gürcülerden ayıran tek fark, Müslüman olmalarıdır. Acaristan'ın özerk bir cumhuriyet olmasının nedeni, halkının Müslüman olmasıdır; bu da şu anlama gelir; Acaristan, etnik esasa değil, dini esas üzerine özerklik verilen bir cumhuriyettir. Acara Bölgesi, diğer özerk birimlerin aksine Sovyetler sonrasında Saakashvili'ye kadar istikrarlı bir yol izlemiş, ekonomik bakımdan da Türkiye ile ilişkilerini sürekli olarak geliştirme çabasında olmuştur.⁹²

Acaristan, Türkiye'nin Avrasya'ya açılan kapısı olması sebebiyle, büyük öneme sahiptir. 1989 yılında Acaristan'a açılan Sarp sınır kapısı, Türkiye'yi Gürcistan'a, Azerbaycan'a ve Orta Asya'ya bağlaması nedeniyle,⁹³ doğal olarak Türkiye'nin bu bölgeyle tüm ekonomik ilişkileri de bu sınır kapısından yapılmaktadır. Diğer yandan da, burada Rusya'nın 12. Batum Askeri Üssü de bulunmakta idi,⁹⁴ ancak Kasım 2007'de Rusya Batum üssünü tamamen boşaltmıştır.

Gürcistan ile Acaristan arasında yaşanan sorunun çözümünde bazı üçüncü aktörler, Türkiye'nin olaya müdahale etmesini ve karışmasını istemiş, ancak bu amaçlarına ulaşamamışlardır. 20 Mayıs 2004 tarihi itibari ile dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Saakashvili, *"Türkiye, Acaristan sorununun çözümünde sergilediği tavırla Gürcistan'ın gerçek dostu olduğunu kanıtladı"* demiştir.⁹⁵

⁹¹ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.79.

⁹² Emin Gürses, Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1998, s.167.

⁹³ Ufuk Cerrah, Güney Kafkasya'daki Jeopolitik Değişimlerin Türkiye'nin Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2005, s.177.

⁹⁴ Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", Stratejik Analiz, Cilt:1, Sayı:3, s.44.

⁹⁵ <http://www.haberanaliz.com/haber.php?id=34272> 25.05.2004 (08.06.2013)

1.2.6. Ahıska Türkleri Sorunu

Ahıska, Türkiye'nin Gürcistan sınırına 12 - 30 km. uzaklıkta olup, Gürcistan'ın güneybatısına denk gelen bölgenin adıdır. Bölge, aynı zamanda Mesketya Dağları üzerinde bulunduğundan Mesket veya Mesketya Türkleri de denmektedir. Burası aynı zamanda, günümüzde, Ermeni nüfusun sakin olduğu Cevati (Javaketi) idari biriminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Etnik olarak, Anadolu ve Kafkas Türkleri'nin parçası olup, Ahıskalık diye ayrı bir boy veya etnik köken olmayıp, sadece coğrafi ilgiden dolayı, bu insanlara Ahıskalı adı verilmiştir.⁹⁶ Bölgedeki Türk varlığının milattan öncelerine dayandığı belirtilmektedir.⁹⁷

482 yılından kalma bir kaynaktaki adı 'Ak-Aska' ve Dede Korkut kitabında 'Ak-Sıka' biçiminde söylenen Ahıska, çok eski bir Türklük bölgesidir. Burası, Kars'ın Göle ilçesinden doğan Kûr Irmağı'nın solunda ve yukarı kemsinde bulunup, Kars ilinin de kuzeyine düşer. Günümüzde Ahıskalılar, kendilerini Osmanlılar'ın Gürcistan'ı fethetmeleri üzerine Doğu Anadolu'dan göç eden Türkler, diğer adıyla, 'evlâd-ı fâtiyhân'⁹⁸ olarak tanımlamaktadırlar.⁹⁹

Ahıska Türkleri'nin ırki yönden Türk olmalarının diğer bir delili de, kullandıkları dilin Anadolu Türkçesi'ne çok yakın olması ve kendilerinin değişik bir boy adı almamış olup, doğrudan 'Türkü' demelerindedir, ancak, 1935-36 yıllarında Ahıska Türklerine, Stalin'in o dönem politikalarının bir gereği olarak 'Türk' değil 'Azerbaycanlı' denilmeye ve okullarda da anadili eğitimi Azeri ağız ile yapılmaya başlanmıştır.¹⁰⁰

Mart 1921'de Moskova Antlaşması'yla, Batum, Ahıska, Ahılkelek, Acar bölgeleri Rusya'ya verilerek, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Tiflis vilayetine bağlanmıştır. 1938 Sovyet anayasasının kabulünden sonra bu bölgedeki

⁹⁶ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Dügüme, s.205.

⁹⁷ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.64.

⁹⁸ 1691 senesinde sultanın hatt-ı hümayûnu ile yörük Türkleri. Evlâd-ı Fâtiyhân adı altında ve Rumeli'nin sağ sol ve orta kolunda olmak üzere yeniden yazıldı ve zamanın ihtiyaçlarına göre teşkilâtın askerî ve iktisadi bünyesi az çok değiştirildi. Kanunnâme'de; "Yörük taifesi öteden beri Devlet-i Âliyyenin güzide ve cengâver. itâatli ferman dinleyen askerlerinden olup eski seferlerde küffâr ile yapılan harplerde kendilerinden iyice yararlık ve yüz aklıkları görüldüğünden bu tâifeye Evlâd-ı Fâtiyhân adı verilmiştir" denilmektedir.

(bkz.: <http://www.turktarih.net/index.php?turk=tarih&nu=366>. 04.06.2013.)

⁹⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Dügüme, s.207-208.

¹⁰⁰ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Dügüme, s.208.

Ahıskalılar kayıtlara Azerbaycan diliyle geçirilmiş, 1940 yılında ise resmi dilleri Gürcü'ce olmuştur.¹⁰¹

Gürcistan'da ve özel olarak Ahıska bölgesinde nüfus yoğunluğu yetersiz olup, Gürcistan Devlet Başkanı Saakashvili bu nedenle, 2004'te gerçekleşen Türkiye ziyaretinde Türkiye'deki Gürcülere çifte vatandaşlık verilmesi ve Gürcistan'a yönelik göçlerinin kolaylaştırılması yönünde talepte bulunmuştur. Ancak, aynı işgücü ihtiyacını bölgenin asıl sahipleri olan Ahıskalılarla karşılamayı, Gürcü liderin aklından bile geçirmemesi, Kafkas'lardan Basra'ya 'anti-Türkizm' politikasının ne derece evrensel ve istikrarlı bir şekilde uygulandığının en belirgin kanıtıdır.¹⁰²

1989 yılında ise Özbekistan'ın Fergana Vadisi'nde katliama uğrayan Ahıskalılar'ın on binlercesi bölgeden kaçtı. Kaçanlar, Azerbaycan'a, Kazakistan'a, Kırgızistan'a, Ukrayna'ya, Beyaz Rusya'ya ve Rusya'ya dağıldılar. Gürcistan'a dönmek isteyen Ahıskalılar'ın durumları 1994'ten itibaren tartışma konusu olmuştur. Ağustos 1994'te, Rusya ile Gürcistan arasında "Sürgün edilen kişilerin, çocukları ve torunları da dahil olmak üzere haklarının geri verilmesi hakkında" bir antlaşma imzalanmış, ancak henüz gerçekleşmemiştir.¹⁰³

Daha önce, Türkiye 1992 yılında çıkardığı, "Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" ile Ahıska Türklerinin Türkiye'ye iskânını ve eski SSCB içerisindeki yeni devletlerde kalacakları "çifte vatandaşlık" statüsünün verilmesini kabul etmiştir.¹⁰⁴

Nisan 1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olan Gürcistan'ın, söz konusu üyeliği dolayısıyla üstlendiği sorumluluklardan biri Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşlerini sağlamaktır. Gürcistan yönetimi, Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşüne olanak sağlayacak yasal çerçevenin en önemli ayağını oluşturan dönüş

¹⁰¹ Aslan Kıyas, "Ahıska Türkleri", Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Ankara, Yay. 1, 1995, s.7.

¹⁰² Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümünden Kör Düğümüne, s.211.

¹⁰³ Yvonne Bangert, Rusya ve Gürcistan Arasında Sıkışmış Bir Halk: Mesketler, Kafkasya Yazıtları, Yıl 2, Sayı:5, Sonbahar 1998, s.130- 131.

¹⁰⁴ Rasim Bayraktar, Ahıskalılar Açısından Gürcistan'daki Gelişmeler, Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi, İstanbul, Mayıs 2002, Sayı 2, s. 12.

yasasını¹⁰⁵ yürürlüğe koymuştur.¹⁰⁶

Avrupa Konseyi'ne Gürcistan yönetiminin verdiği söze göre, 2001- 2010 yılları arasında Ahıska Türklerinin yurtlarına dönmeleri sağlanacaktır.¹⁰⁷

Ahıskalılar'ın Temmuz 2004'te Baku'de yaptıkları kurultaya katılan Karaman milletvekili Mevlüt Akgün, bu sorun ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne taahhütte bulunarak, Ahıskalılar'ın yurtlarına dönebilmeleri için 11 yıllık bir süre istediğini ve Türkiye olarak adil bir çözüm için Gürcistan'a yardımcı olacaklarını ifade etmiştir.¹⁰⁸ Öyle görünüyor ki, Ahıskalılar'ın Gürcistan'a geri dönmeleri gittikçe uzamaktadır.

1.2.7. Cevahati Bölgesi Sorunu

Cevahati (Javakheti) Bölgesi, özerk idari bir birim olmadığı halde, coğrafi ve demokratik özellikleri yüzünden siyasi öneme sahiptir. Gürcistan'ın güneybatısında, Türkiye'nin Ardahan ili ile sınır bölgesinde yer alan ve Gürcistan'ın 12 idari biriminden birini oluşturan Cevati'nin nüfusunun %65'den fazlasını Ermeniler oluşturmakta olup, bölge aynı zamanda, Gürcistan - Ermenistan sınırında yer almaktadır. Sovyetler sonrası ekonomik sıkıntı ve işsizlik problemlerinin yaşandığı bölgede en önemli geçim kaynağı Rus üssü olup, üste iş bulamayan Ermeni erkeklerin büyük bir kısmı mevsimlik işçi olarak Rusya'da çalışmaktaydılar.¹⁰⁹

Yine de bölge halkı ekonomik yönden Abhazlar'dan ve Osetler'den daha güçlü durumdadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra buradaki Ermeniler zaman zaman özerklik taleplerinde buldukları halde, Gürcistan'da yaşanan siyasi gelişmeler üzerine bu yöndeki isteklerini daha net ve etkili bir şekilde gündeme taşımışlardır. Ermenistan'ın Azerbaycan ile sorunlarını çözmesi ve Türkiye ile ilişkilerini normale

¹⁰⁵ Gürcistan'ın, Sovyetler Birliği'nin kızıl diktatörü Stalin'in emriyle, bundan 64 yıl önce bir gecede yurtlarından topluca sürgün edilen ve o günden bu yana sürgün hayatı yaşayan Ahıska Türklerinin vatanlarına geri dönmesine imkân tanıyan yasada öngörülen başvuru süresi 2008 sonu itibarıyla sona ermiştir).

(bkz.: <http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=News&file=article&sid=157>) (05.04.2013)

¹⁰⁶ Hasan Kanbolat. "AB'nin Güney Kafkasya İle İlişkileri Ve Türkiye'nin Rolü", İstanbul, Asam Yayınları, 2007, s.198.

¹⁰⁷ Yaşar Kalafat, " Azerbaycan- İran Bağlamında", Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel S C. 7, S.1 2001, s.234.

¹⁰⁸ Yeni Şafak Gazetesi, 7 Temmuz 2004, s. 4.

¹⁰⁹ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğünden Kör Düğüme, s.214.

sokması halinde Cevati konusunda daha ileri taleplerde bulunacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Burada Türklerin en büyük zararı görmemesi için Türkiye'nin dış politikada daha etkili ve geniş hedefli tedbirler alıp uygulaması gerekmektedir.¹¹⁰

1.3. Türkiye-Gürcistan İlişkileri

1.3.1. Güney Osetya-Türkiye İlişkileri

Güney Osetya; yaklaşık 100.000 nüfusuyla, merkezi Gürcistan'da Kuzey Osetya'nın uzanımı şeklinde bir görünüme sahiptir. Günümüze kadar devam eden Gürcü-Oset düşmanlığının temeli; Osetlerin 1918, 1919 ve 1920 yıllarında meydana gelen köylü ayaklanmasında, Bolşeviklerin yanında yer alması, sözkonusu her üç ayaklanmanın da, Gürcü Hükümeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılmasına dayanmaktadır. Gürcistan'da Sovyet rejiminin kurulmasından sonra da, Oset halkının Çarlık Rusya'sı dönemindeki ikiye bölünmüşlük durumu devam etmiştir. Güney Osetya; 20 Nisan 1922'de özerk bölge statüsüyle, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. Diğer bölümü; Kuzey Osetya bölgesi adıyla, 1925'te RF'na bağlanmıştır. Kuzey Osetya Özerk Bölgesi; 5 Aralık 1936 yılında, özerk cumhuriyet statüsüne yükselmiştir. 1979 sayımında, Güney Osetya'da, Osetler nüfusun %66'sını oluşturmaktaydı. 1989'da, Kuzey Osetyalılar Güney Osetya ile birleşmeyi, Güney Osetya da Gürcistan içinde özerk cumhuriyet statüsünün güvenceye alınmasını ve bağımsızlık istediğini açıkladı. SSCB'nin yıkılışı döneminde Güney Osetyalılar'ın, Kuzey Osetya ile birleşme talepleri, 1989 yılında taraflar arasındaki gerginliğin en üst seviyeye çıkmasına neden olmuştur. 1990 yılında Güney Osetya'nın bağımsızlığını ilan etmesine karşılık; Gürcistan'ın, bölgenin özerklik statüsünü kaldırdığını ilan etmesiyle taraflar arasındaki siyasi gerginlik, kanlı çatışmalara dönüşmüştür. 1989 yılı Eylül sonlarında, Gürcü askeri birlikleri, Güney Osetya bölgesine girmiş ve silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. RF'nun desteği sayesinde, Osetler'in galibiyetiyle sonuçlanan çatışmalarda; 53.000'den fazla Güney Osetya vatandaşı, bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Çatışmalar döneminde Kuzey Osetya'ya geçen 17.000 Osetyalı'nın haricinde, büyük çoğunluğu oluşturan Gürcü mültecilerin ise, halen Gürcistan içinde dağınık bir şekilde yaşadıkları bilinmektedir. Güney Osetya ekonomik durumunun, Gürcistan'dan

¹¹⁰ Kamil Ağacan, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye - Gürcistan İlişkileri", İdris Bal (Ed.) 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006, s.475.

daha kötü olması, özellikle elektrik ve doğalgaz bakımından merkezi yönetime bağımlılık, Güney Osetya'yı siyasi bakımdan Gürcistan'a yakınlaştıran sebeplerin başında gelmektedir. Ancak Güney Osetya Parlamentosu'nda; RF yanlısı Komünist Psarti ve Sosyal Demokratların çoğunlukta olması ve bunların büyük çoğunluğunun Kuzey Osetya ile bütünleşmeyi desteklemeleri, taraflar arasındaki sorunun barış yoluyla çözümlenmesini engellemekte; ekonomik nedenleri ikinci plana itmektedir. Rusya açısından bu bölge, stratejik konuma sahiptir. Ayrıca bir sorun olarak varlığı, Rusya'nın Gürcistan üzerinde denetim kurmasını sağlamaktadır. RF; Aralık 2000'de, Gürcistan vatandaşlarına vize uygulaması getirirken, Abhazya ve Güney Osetya sakinlerini bu uygulama dışında tutarak, Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne saygı duymadığını göstermiştir. Bölgedeki mevcut statünün devamı yönünde, RF denetimindeki Barış Gücü'nün görevine devam etmesinde ısrarlı olan Güney Osetlerin, son dönemdeki gelişmeler ışığında, RF desteği olmadan tek başına merkezi yönetime karşı mücadeleye girişemeyeceği, Abhazya, Acara, Ermeni azınlığın ayrı ayrı veya müşterek bir şekilde merkezi yönetime karşı yürütebileceği bağımsızlık mücadelesine iştirak etmek suretiyle, fırsattan yararlanabileceği değerlendirilmektedir.¹¹¹

Türkiye, Gürcistan ile arasında mevcut ortaklık ilişkilerinin korunmasına büyük önem atfetmekte ve ikili ilişkilerin her alanda karşılıklı saygı temelinde daha da geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Türkiye başından itibaren Gürcistan'ın egemenliğini, siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemiştir. Türkiye, modern Gürcistan'a bağımsızlığından beri ekonomik ve siyasi açılardan destek sağlamayı sürdürmektedir.¹¹² Güney Osetya sorunları, yalnızca Gürcistan'da değil, tüm bölgede barış ve istikrarı tehlikeye sokmaktadır. Türkiye, başından itibaren bu sorunların Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçıl yollardan çözümlenmesini desteklemiştir.¹¹³

1.3.2.Abhazya-Türkiye İlişkileri

Gürcistan ile Abhazya arasındaki anlaşmazlığın temelinde Abhazya'nın statüsünün ne olacağı yatmaktadır. Abhazlar tam bağımsızlık isterken; Gürcüler,

¹¹¹ Hakan Kantarcı, Kısaçtaki Bölge Kafkasya, İstanbul, IQ Kültür Derneği Sanat Yayıncılık, 2006, s.88-90

¹¹² http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bolgeler/Kafkasya/Gurcistan/Turkiy 20.05.2013

¹¹³ http://www.turkishembassy.dk/main/tr/tdp/tdp_genel_t.php#Güney%20Kafkasya 21.05.2013

Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumaya çalışmakta; federasyon ve konfederasyon çözümüne sıcak bakmaktadırlar. Diğer önemli bir sorun da mültecilerin durumudur. Çatışmalarda yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Gürcülerin Abhazy'a geri dönüşü sürüncemede kalmaktadır. Abhazlar, Gürcülerin geri dönüşü için önkoşul olarak egemenliklerinin tanınmasında ısrar ederken; Gürcüler, geri dönüşün Abhazy ile federal özerklik anlaşması imzalandıktan sonra olmasını istemektedirler. Gürcistan eski Devlet başkanı Shevardnadze o dönemde; bölgede RF politikalarının baskısını azaltmak için, BDT (Rus) barış gücünün uluslararası barış kuvvetiyle yer değiştirmesini ya da böyle bir kuvvetle desteklenmesini istemiştir. ABD ve BM ise, RF'nin tepkisini çekmemek için böyle bir teklife kayıtsız kalmış; Abhazy ise bu teklifi reddetmiştir. Hâlihazırda Abhazy Özerk Cumhuriyeti fiili olarak bağımsız bir devlet gibi davranmakta, Gürcü-Abhaz anlaşmazlığı devam etmektedir.¹¹⁴

Türkiye, Abhazy uyuşmazlığının başından itibaren Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve sınırların değişmezliği ilkelerinin önemini vurgulamış, uyuşmazlığın insan haklarına saygı temelinde diyalogla çözümü yönünde görüş açıklamıştır. Ülkemizde önemli sayıda Abhaz ve Gürcü kökenli vatandaşımızın bulunması, Abhazy sorununda göz önüne alınması gereken bir unsur oluşturmaktadır. Esnek bir federasyon şeklinde de olsa Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının, Kafkasların istikrarı ve gerek Gürcülerin gerekse Abhazların uzun vadeli çıkarları açısından daha yararlı olacağı değerlendirilmektedir.¹¹⁵

1.3.3.Acara-Türkiye İlişkileri

“ Acara bölgesi, Araplardan sonra Selçuklu Türklerinin idaresine geçti. 1064 yılında Kars'ı zapt eden Selçuklu Türkleri, 1080 yılında, Batum ve Acaristan'ı da topraklarına kattılar. Kıpçakların, Kür ve Çoruh boylarına gelişlerine kadar (1124), buralar Selçukluların elinde kaldı. 13. yüzyılın ortalarından başlayarak Acaristan, Ortodoks Kıpçak Atabeklerine (Samtshe- Saatabego) bağlı bir beylik olarak yönetildi. 1508 yılında Kıpçak Atabeğinin kılavuzluğunda Kutayıs üzerine bir sefer yapan Osmanlılar, bölgeyi Osmanlı Devleti'ne tâbi kıldı; Batum'u da Trabzon Sancağına bağladı. Osmanlılar bölgede, Acara-yı Ulya (Yukarı Acaristan) ve Acara-yı Süfla

¹¹⁴ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.54-55.

¹¹⁵ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.59.

(Aşağı Acaristan) sancaklarını kurdu. Bu sancaklar Çıldır Eyaleti'ne bağlıydı. Bu eyaletin merkezi de bazen Çıldır, bazen Ahıska (Ahaltsihe) idi. 1801 yılında, Tiflis ve Kutayıs arasından bulunan Gürcü Krallığının Ruslar tarafından ele geçirilmesi üzerine, defalarca Ahıska üzerinden Anadolu'ya doğru harekete geçen Ruslar, nihayet 1828 harekâtında Fırat nehrine kadar geldiler. Acaristan halkı, bu savaşlarda, Osmanlılarla birlikte bu güçlere karşı savaştılar. Hatta Rus istilâsına uğrayan Ahıska'nın kurtarılması için bütün güçleriyle Ahıska üzerine yürüyerek şehri kuşattılar. Acaristan, 1878 yılına kadar kesintisiz olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetinde yaşadı. Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1877-78) (93 Harbi) Ruslara ve hâkimiyetindeki kuvvetlere karşı kahramanca savaşan Acaristan, Berlin Antlaşması'yla savaş tazminatı yerine (Üç Sancak: Kars, Ardahan, Batum) Rusya'ya terk edildi. Bu dönemde Acaristan halkının büyük bir bölümü Anadolu'nun çeşitli şehirlerine göç etti. Rus Çarlık yönetimi tarafından burada Batum Okruğu kuruldu. 1883 yılında Batum Okruğu ve Artvin Okruğu birleştirilerek Batum yönetim bölgesi oluşturuldu. Bölge, 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'yla Türkiye'ye iade edildi. Yapılan halk oylamasında halkın büyük çoğunluğu, Türkiye'ye katılma lehinde oy kullandı. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'yle ordumuz Batum'u boşaltmaya başladı. Acarlar, Kars'ta kurulan Millî İslâm Şûrası'na katıldılar. Batum'da çıkan Sadayi Millet gazetesi, Kars Millî İslâm Şûrası'nın yayın organıydı. Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan Kars Antlaşmasınının 6. maddesine göre, Türkiye, Batum ve çevresini (Acaristan'ı), buradaki halkın dini ve kültürel haklarını gözetken bir özerk yönetim sağlanmak ve burada halkın rızasına uygun bir arazi kullanımına imkân vermek, ayrıca Batum limanından serbestçe yararlanmak şartlarıyla Gürcistan'ın yönetimine devretmiştir. Bu şartlar nedeniyle Türkiye, Acaristan'ın özerkliğinin garantörü konumundadır.”¹¹⁶

Sınırlarımızın dışında kalan Acaristan halkı, 1919 Aralık ayında beş milletvekili seçerek, son Osmanlı Meclisine gönderdiler. İngilizler, 1920 Temmuzunda Batum'u Gürcülere teslim ederek çekildiler. 1918-1921 arasında bu topraklar bağımsız Gürcistan sınırları içinde kaldı. Atatürk, Misak-ı Millî sınırları içindeki Batum'un bu şekilde elden çıkmasını protesto etti. Gürcistan, 25 Şubat 1921 tarihinde Bolşevikler tarafından işgal edilerek Sovyetler Birliği'ne katıldı. Türk askeri, 11 Mart 1921'de

¹¹⁶ <http://www.wikipedia.org/wiki/Acaristan> 19.07.2013

Batum'a girdi. 16 Mart'ta imzalanan Moskova Antlaşması'yla ve nihayet 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşmasıyla Acaristan, özerk statüyle Sovyet Gürcistan'ına bırakıldı. TBMM'de bulunan Batum milletvekilleri, Moskova antlaşmasını "muzır ve âmâl-i milliyeye aykırı" bularak karşı çıktılar. 1921 Kars Anlaşması'yla Gürcistan'a bırakılan Acaristan, Sovyet rejimi sırasında Gürcistan'ın içinde özerk cumhuriyet statüsüne sahipti. SSCB'nin dağılmasıyla, Gürcistan özerk alt bileşenleri olmayan üniter bir siyasi kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Fakat 1991 yılından sonra Acaristan fiili özerk konumunu elde etmiştir.¹¹⁷

Gürcistan'ın 09 Nisan 1991 tarihinde eski SSCB'nden bağımsızlığını ilan etmesi ve Zviad Gamsakurdia'nın devlet başkanlığına seçilmesine müteakip Acaristan yönetimi ile Gürcistan yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Ancak, Gürcistan'da muhalefetin güç kazanması, Gamsakurdia ile yakın ilişki içinde olan Acaristan yönetimini endişelendirmektedir. Buna bağlı olarak, Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şura Başkanı (Cumhurbaşkanı) Aslan Abaşidze'nin Gürcistan'a karşı bir koz olarak, RF ile ilişkilerini artırması, Batum Limanı, turizm ve Sarp Sınır Kapısı gelirlerinden Gürcistan yönetimine pay vermek istememesi, ilişkileri gergin hale getirmektedir. Merkezi yönetim 13 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ile Gürcistan arasında yapılmış olan Kars Anlaşması'nı yürürlüğe koymuştur. Buna bağlı olarak Gürcistan ile Acaristan Özerk Cumhuriyeti arasındaki sorunlara Türkiye'yi müdahil durumuna sokarak Türk-Gürcü ilişkilerini sekteye uğratmakla tehdit etmiştir. Gürcistan ile Acaristan arasında yaşanan sorunun çözümünde bazı üçüncü aktörler Türkiye'nin olaya müdahale etmesini ve karışmasını istemişlerdir, fakat bu amaçlarına ulaşamamışlardır. Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması yönünde sağlam bir dış politika izleyen Türkiye; Gürcistan'ın diğer sorunlu bölgelerinde yaşayan halklar ile bir şekilde irtibat halinde bulunmasına rağmen izlediği bu politika sayesinde bölgedeki istikrarın sağlanmasında önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.¹¹⁸

¹¹⁷Robert Mc.Cutler,Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye' nin Güvenliğine Etkileri, "Kafkasya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri", Ankara, Genel kurmay Basımevi, 2004, s.117-118

¹¹⁸ Hikmet Özdenoğlu (hızl.), Gürcistan Ülke Raporu, Ankara, 1998, s.4-5.

1.4. Gürcistan'ın Yeniden Yapılanması ve Siyasi Mücadeleler

1.4.1. Gürcistan'ın Bağımsızlığını Kazanması

Gürcistan 1918-1921 yılları arasındaki geçici bağımsızlık döneminden sonra, 30 Aralık 1922'de SSCB'ye katılmıştı. 5 Aralık 1936 tarihinde ise SSCB hükümeti, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti içinde Abhazeti ve Acara Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Oset Özerk Bölgesini kurmuştu. Gürcistan için Sovyet idaresi altında geçen bu dönem, 1990 yılında bağımsızlık kazanılincaya kadar devam etmiştir. 1980'li yılların ortasından itibaren SSCB'de uygulanmaya başlanan Glasnost ve Perestroika politikaları ile reform hareketi, birlik içinde ilk milliyetçi ve ayrılıkçı ürünlerini Baltık Cumhuriyetlerinden sonra, Gürcistan'da ortaya çıkan siyasal yeniden yapılanma hareketleri ile vermiştir. Gürcistan'da 1990 yılı başından itibaren güçlü bir bağımsızlık hareketi başlamış ve Gürcistan Yüksek Sovyeti (parlamento) tarafından 1921 Gürcistan- SSCB Anlaşması ile 1922 Birlik Anlaşmasının geçersizliğini ilan eden kararlar alınmıştır. Nihayetinde ise 9 Mart 1990'da Gürcistan egemenliğini ilan etmiştir.¹¹⁹

Gürcistan Ulusal Partisi'nin Mart 1990 başında Tiflis'te düzenlediği ve Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan halk cephelerinin katıldığı görüşmelerde, aralarında mevcut olan anlaşmazlıkların SSCB'den bağımsızlık kazanılincaya kadar durdurulması tartışılmıştı.¹²⁰

Yine mart ayında Gürcistan Parlamentosu SSCB'den ayrılmak istediğini resmen açıklamış, böylece Litvanya, Estonya ve Letonya'nın ardından ayrılmak istediğini açıklayan dördüncü cumhuriyet parlamentosu olmuştur.¹²¹

Bu durumda, çok uzun zamandır Rus etkisinde ve hâkimiyetinde yaşamış olan Gürcistan Kafkasya'da bağımsızlık bayrağını ilk omuzlayan ülke olmuştur. Dağılmadan önce 22.5 milyon kilometrekareyi, yani dünyanın altıda birini bulan yüzölçümü ile dünyanın en büyük devleti olan Sovyetler Birliği'nin¹²², üçüncü dünya savaşına ya da çok kanlı olabilecek bir iç savaşa yol açmadan bu şekilde dağılması, büyük bir sürpriz

¹¹⁹ Hikmet Özdenoğlu (hızl.), Gürcistan Ülke Raporu, Ankara, 1998, s. 6-7.

¹²⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mart 1990, s.16.

¹²¹ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1990, s.12.

¹²² Abdullah Demir, Tarihten Günümüze Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998, s. 98.

olarak görülmüştür.¹²³

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası döneme psikolojik ve de diplomatik açıdan yeterince hazırlıklı giremediği belirtilmektedir. Kafkaslarda bölgesel dengelere yönelik politikalarda gecikme yaşanmış ve bu gecikme fark edildiğinde de, Kafkasya politikası bir bütün olarak ele alınamamış, sadece Azeri- Ermeni Savaşı sınırları içinde ele alınmıştır.¹²⁴ Bu nedenle Türkiye, 1990'ların başında Gürcistan ile coğrafi yakınlığı ve stratejik önemine rağmen gerektiği kadar ilgilenememiş, Güney Osetya ve Abhazya olaylarını yeterince yakından izleyememiştir.¹²⁵

1.4.2. Türkiye-Gürcistan Arası Siyasi İlişkiler

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin tüm boyutları birbirini tamamlar nitelikte olmakla birlikte, siyasi ilişkiler, hepsini içeren ve koordine eden bir boyuttur. Siyasi ilişkiler, diğer ilişkiler ve gelişmelere bağlı olmakla birlikte kimi zaman siyasi kararlar ve öncelikler diğer ilişkileri belirlemektedir.¹²⁶

9 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ı, 16 Aralık 1991'de tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 21 Mayıs 1992'de Hikmet Çetin'in Tiflis ziyareti sırasında imzalanan bir dizi anlaşma ile başlamıştır. Bunu takiben 30 Temmuz 1992'de Gürcistan'ı ziyaret eden devlet başkanı Süleyman Demirel ve Eduard Şevardnadze arasında "Dostluk, İş Birliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma ile taraflar 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması ile başlayan iki ülke arasında imzalanmış bulunan antlaşma ve anlaşmalara bağlı kalacaklarını kabul etmişlerdir. Böylelikle Kars Antlaşmasının iki ülke arasındaki sınırları geri dönülmez bir şekilde tespit ettiği ve antlaşma maddelerine uyacaklarını onaylamışlardır.¹²⁷

¹²³ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s. 230.

¹²⁴ Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik- Türkiye'nin Uluslar Arası Konumu, İstanbul, Küre Yayınları, 2004, 17. Basım, s. İ2S.

¹²⁵ Yeni Yüzyıl Gazetesi, 23 Ekim 1996, s.20.

¹²⁶ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s. 269.

¹²⁹ Baskın Oran, , Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, Cilt II, s.416.

* 15 maddeden oluşan ve giriş bölümünde her iki ülkenin birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı ile sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanarak aralarındaki ilişkilerin daha da güçlendirilmesini kapsamaktadır. (Kars Antlaşması)

Diplomatik ilişkilerin başladığı 1992' ye kadar, hatta bağımsızlık tarihinden önce iki ülke arasında sınırlı sayıda ve konuda da olsa imzalanmış protokollerde mevcuttur.¹²⁸

Bu dönemde Türkiye, iç savaştan dolayı büyük acılar ve sıkıntılar çeken Gürcistan'a elinden gelen yardımı yapmış ve bunun neticesinde Gürcistan'daki Türk imajı olumlu yönde değişiklik göstermiştir. 1992'de bu olumlu adımlara rağmen Gürcistan, bağımsızlığının ilk yıllarında Abhazya ve Güney Osetya sorunlarına yoğunlaşmış, Türkiye ise Kafkasya politikasını daha çok Azerbaycan ve Karabağ üzerine odaklamıştır. Rusya'nın 1993 yılında ilan ettiği yakın çevre doktrini ile arka bahçesi olarak gördüğü bu yerlerde etkinliğini artırması, 1994'e kadar iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerlemesini önemli ölçüde engellemiştir. İkili ilişkilerin gelişmesinde Gürcistan'daki iktidar değişikliğinin de etkili olduğu bir gerçektir. Gamsakhurdia'dan sonra liderliği üslenen Şevardnadze'nin eski Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığından edindiği siyasi tecrübe, Gürcistan'ı uluslararası alanda olumlu konuma getirmek ve Türkiye ile ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur.¹²⁹

1994'te Şevardnadze, Türkiye'ye gelmiş ve çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. Şevardnadze'nin bu ziyaretini dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in ziyareti izlemiş, fakat ikili ilişkilerin esas itibari ile yoğunlaşması ve stratejik ortaklık haline dönüşmesi 1996'dan sonra olmuştur. İkili ilişkilerin hız kazanması Temmuz 1997'de dönemin

¹²⁸“Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile yapılan Tıp ve Sağlık Alanında 1990-1992 yıllarına ilişkin İş Birliği Protokolü'nün onaylanmasına dair bakanlar kurulu kararı, Türkiye Elektrik Kurumu ve Gruzglavenergo arasındaki Gruzglavenergo Sisteminin enerji nakil hattı vasıtasıyla karşılanmasına ilişkin protokol, Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Hükümeti arasındaki uzman eğitimine dair protokol”

¹²⁹ Yelda Demirağ, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, Der.Mustafa Aydın, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007, s.272-273.

* Bu ziyaret sırasında imzalanan anlaşmalar için bkz; “Gürcistan ile Türkiye arasında imzalanan Güvenlik, Tarım, Sanayi, Spor ve Turizm Alanlarındaki İş Birliği Anlaşmaları ve Protokollerin Onaylanması Hakkındaki Karar”, Resmî Gazete, 27 Nisan 1994, Sayı 21917. Ayrıca; 28 Temmuz 1993'de Karadeniz'in kirlenmeye karşı korunması sözleşmesi, 6 Mart 1993 tarihinde ise Türkiye ve Gürcistan'ın da dahil olduğu Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü üyeleri İstanbul'da kültür, eğitim, bilim ve enformasyon alanlarında iş birliğine ilişkin Karadeniz Sözleşmesi'ni imzalamışlardır. 18 Şubat 1994 tarihinde güvenlik iş birliği anlaşması, tarım alanında teknik, bilimsel ve ekonomik iş birliği, iki ülkenin dış ilişkiler komitesi arasında ticari, ekonomik, bilimsel ve teknik iş birliği protokolü, gümrük işleri alanında iş birliği ve karşılıklı yardıma ilişkin anlaşma, gümrük idareleri arasında gümrük belge ve işaretlerinin karşılıklı tanınmasına ilişkin anlaşma, spor alanında iş birliği anlaşması, turizm alanında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Aynı sene içerisinde 29 Ekim 1994 tarihinde Tiflis'te sağlık Bakanlarınca sağlık alanında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Haydar Çakmak, 1989'dan Günümüze Gürcistan, 1998, s.104-105.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, Gürcistan'ı ziyareti ile olmuştur. Bu ziyaret esnasında askeri iş birliğini de kapsayan çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. İlişkilerin özellikle bu dönemde yoğunlaşmasında BTC petrol boru hattı projesinin her iki tarafa sağlayacağı ekonomik ve siyasi yararlar da etkili olmuştur.¹³⁰

Abhazya Savaşı, Türkiye'nin Gürcistan'a yönelik resmi ve yarı resmi politikalarının farklılığının göstergesi olmuştur. Bir yandan ikili ilişkilerde Abhazlar'ın bağımsızlık mücadelesi desteklenirken diğer yandan da Gürcü Hükümeti ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türkiye, sorunun iki tarafı da tatmin edici ve barışçı bir şekilde sonuçlandırılmasını istemektedir. Gürcistan içindeki belirsizlikler ve bölgedeki gelişmeler nedeniyle Türkiye, Abhazya sorunun ilk çıkış noktasında aktif bir dış politika uygulayamamış ama uygulamış olduğu dikkatli ve ihtiyatlı politikalar sonucunda iki taraf Türkiye'yi güvenilir bir ülke olarak kabul etmişlerdir. Türkiye, sorunun uluslararası platforma çekilmesinde rol oynamış ve Abhazlar ile Gürcistan arasında kalmaktan kurtulmuştur.¹³¹

Türkiye, Gürcistan'daki bu gelişmeleri sadece bölgeye coğrafi, siyasi ve ekonomik yakınlığı açısından izlememiş, kendi güvenliği ve istikrarı açısından da izlemek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda; Türkiye-Gürcistan ikili ilişkilerinde Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları, birinci derecede etkili dışsal unsur olmuştur. Rusya ile ilişkiler gerildikçe, dengeleyici bir unsur olarak Türkiye ile ilişkiler yakınlaşmıştır. 1997-98 dönemi Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin hız kazandığı, Gürcistan'ın Bakü- Ceyhan projesine desteğini artırdığı dönem olmuştur. Rusya ise bu yakınlaşma ve Şevardnadze'nin, Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine verdiği destekten son derece rahatsız olmuştur.¹³²

Bir yandan Gürcistan ile olan iyi ilişkiler diğer yandan da Abhaz kökenli Türk vatandaşı yaşaması nedeniyle Türkiye, Abhazya ve Tiflis'teki merkezi otorite arasında arabuluculuk yapabilecek önemli bir devlettir. Bu bağlamda Türkiye 07-09 Haziran 1999'da İstanbul'da iki tarafı bir araya getirmiş ve sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesine verdiği desteği açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu şekilde sorunun

¹³⁰ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.280.

¹³¹ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.186-187.

¹³² Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.275-277.

çözümüne ilişkin aktif rol alacağını da taraflara göstermiştir.¹³³

Gürcistan'da iktidar değişikliği sırasında Türkiye büyük ölçüde Gürcistan'da yaşanan gelişmelerin dışında kalmıştır.¹³⁴

Saakaşvili'nin, 6 Mayıs 2004'te Acaristan'daki yerel yönetimi lağvetmesi sonucunda Türkiye, sadece "Gürcistan'ın bölünmez bütünlüğüne destek" mesajı göndermekle yetinmiştir. Türkiye'nin Batum Büyükelçisi Ünal Çevik öz'ün, 1921'de imzalanan Kars Anlaşmasına atıfta bulunarak Türkiye'nin, Gürcistan'a bağlı Acaristan Özerk Bölgesi'ne asker gönderme hakkı bulunduğunu belirtmesi kendi bakanlığının açıklamasının ötesine geçmesine yol açmıştır. Rus basınına ayağa kaldıran ve tehdit olarak algılanan bu açıklamanın ardından zamanın Dışişleri Bakanı Abdullah Gül devreye girmiş ve Türkiye'nin bu konuyu Kars Anlaşması ile ilişkilendirmediğini açıklamıştır. Dışişlerinde bu olaylar, Gürcistan'daki gelişmelerle ilgili yaşanan karmaşayı ortaya koymuştur. Tiflis'le yaşanan bu gerginlik sırasında Abaşidze tarafından da Türkiye'nin "garantör devlet" olarak olaya müdahale etmesi çağrısında bulunulmuştur. Ankara ise Aslan Abaşidze ve Saakaşvili ile olan iyi ilişkilere rağmen, Acaristan olayında konunun dışında geri planda kalmayı tercih etmiş, ortamı yatıştırmak için Moskova gibi aktif bir tutum sergilememiştir. Aslan Abaşidze'nin çağrısına rağmen, Türkiye'nin bu krize müdahale etmemesi ve konuyu Gürcistan'ın iç meselesi olarak görmesi, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün, Türkiye tarafından desteklendiği şeklinde yorumlanmış ve yapıcı bir tavır olarak memnuniyetle karşılanmıştır.¹³⁵

Şevardnadze döneminde geliştirilen yakın ilişkilerin ardından Saakaşvili döneminde, Gürcistan'da yaşanan iç karışıklıklar ve Türkiye'nin başka önemli konulara odaklanması sebebiyle ilişkilerde bir durgunluğa girilmiştir. Bu durgunluk, Saakaşvili'nin 20-22 Mayıs 2004 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in davetlisi olarak Türkiye'ye gelişi ve ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Ağustos 2004'te Tiflis'e gidişi ile ortadan kalkmıştır. Bundan sonra Türkiye, iktidar değişikliği ve Acaristan-Tiflis gerginliği sırasında izlediği pasif politikayı bir kenara

¹³³“Abhazya Sorununun Çözümü Yolunda İstanbul'da Düzenlenen Toplantıyla İlgili Bilgi Notu” Dışişleri Güncesi, Haziran 1999, <http://www.mfa.gov.tr> 20.05.2013

¹³⁴ Demirağ, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.285.

¹³⁵ Demirağ, “Türkiye-Gürcistan İlişkileri”, Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.286-287.

bırakmış, Gürcistan'daki gelişmelere karşı daha aktif bir siyaset izlemeye başlamıştır.¹³⁶

Türkiye-Gürcistan arasındaki eğitim ilişkileri bakımından önemli bir gelişme de, Gürcistan'da Türkçenin yabancı dil olarak öncelikle askeri ve polis okulları ile bazı orta öğretim kurumlarında olmak üzere okutulmaya başlanması ile sağlanmıştır. Türkçenin, Türk olmayan bir ülkede yabancı dil olarak okutulmasının ilk kez gerçekleşmesi Gürcistan'ın, Türkiye'ye verdiği önemi göstermektedir.¹³⁷

1.4.3.Gürcistan'ın Siyasi Açıdan Değerlendirilmesi

Gürcistan, başkent Tiflis ile beraber 12 bölge, 63 ilçe ve 8 şehre ayrılmaktadır. Başkanlık sistemiyle yönetilmekte olup, idari yapı; Abhazya, Acara ve Güney Osetya Özerk Bölgeleri'nden meydana gelmektedir. Ülkede 5 yılda bir Devlet Başkanı seçimleri, 4 yılda bir parlamento seçimleri, 4 yılda bir yerel seçimler yapılmaktadır.¹³⁸

Gürcistan'da Büyükelçilikleri bulunan ülkeler; Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna, İngiltere, İran, İsrail, ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Ermenistan, Azerbaycan, Fransa, Almanya, Yunanistan ve İtalya'dır. Gürcistan'da temsilciliği bulunan başlıca uluslararası kuruluşlar; Birleşmiş Milletler, Avrupa Komisyonu, Kızıl Haç, AGİT, OSCE, Uluslararası Göç Teşkilatı, IMF ve Dünya Bankası'dır. 1990'lara gelindiğinde bağımsızlık için ulusal hareket ikiye bölünmüştür. Bir tarafta başını Ulusal Demokratik Parti'yi yöneten Şanturia ve Ulusal Bağımsızlık Partisi'nin lideri Tsereteli'nin çektiği "Ulusal Kongre", diğer tarafta Gamsahurdia'nın liderliğindeki "Yuvarlak Masa - Özgür Gürcistan" yer almıştır. Gamsahurdia, Baltık ülkeleri örneğinde görüldüğü gibi hemen bir bağımsızlık ilanı istemiş, diğer grup ise daha farklı bir yaklaşım sürdürmüş ve bir yeni yapılanmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Sonuçta seçime gidilmiş ve 28 Ekim 1990'da Gamsahurdia'nın başkanlığında özgürlük yanlısı partiler bir koalisyon oluşturmuşlardır. Yapılan seçimlerde oyların % 64'ünü bu koalisyon almıştır. 14 Kasım 1990'da teşkil edilen yeni Yüksek Sovyet, Gamsahurdia'yı başkan seçmiştir.¹³⁹

¹³⁶ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.288.

¹³⁷ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s. 207-208.

¹³⁸ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 23.02.20013.

¹³⁹ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.120.

Türkiye ile komşu olunan bölgede, Acara'nın bulunması, iki ülke arasında yakınlık kurulması bakımından kolaylık sağlayabilmektedir. Gürcistan açısından, yönetimler arasında kimi zaman gerginliklere de yol açabilecek bir rol oynayabilmektedir.

1.4.3.1. SSCB Sonrası Dönemde Yaşananlar

Gürcistan'da başlayan milliyetçi hareketler sonucunda ortaya yeni liderler ve kurumlar çıkmıştır. Başlayan bu hareketlilik, Gürcü halkının iki liderinin daha aktifliğiyle hissedilmeye başlamıştır. Bunlardan biri, "Ulusal Partisi"ni kuran Gla Çanturlya, diğeri ise, "Erdemli Aziz İlla Topluluğu"nu kuran Z. Gamsahurdia idi.¹⁴⁰

Gürcistan Yüksek Sovyet'i ise, 17-19 Kasım 1989 günlerinde yaptığı toplantının sonunda, bir takım anayasa değişiklikleri ile Gürcistan'ın egemenliğini ilan etmiştir. Bu karar ile birlikte Gürcistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılması kararı da alınmıştır.¹⁴¹

Kasım ayında yapılan parlamentonun ilk oturumunda Zviad Gamsahurdia, Gürcistan Yüksek Sovyet'inin başkanlığına seçilmiştir. Gamsahurdia, 31 Mart 1991'de Gürcistan'ı SSCB'den ayrılması ve bağımsızlığın halk tarafından kabul edilmesini onaylatmak için yapılan referanduma % 90.5'lik bir katılım olmuş ve oylama sonucunda halkın % 93'ü bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır.¹⁴²

Referandum sonuçları 9 Nisan şehitlerinin anısına 9 Nisan 1991 yılında açıklanmış,¹⁴³ Gürcü Yüksek Sovyetler bu sonucu onaylamış ve Gürcistan SSCB içinde Baltık ülkelerinden sonra ilk bağımsızlığını alan ülke olmuştur. Bağımsızlık kararının hemen ardından 14 Nisan 1991'de Gamsahurdia başkan seçilmiş, 26 Mayıs 1991 sonunda da halkın oyunun % 86.7'sini almayı başararak. Gürcistan'ın ilk cumhurbaşkanı olmuştur.¹⁴⁴

Gürcistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra "Gürcistan Gürcülerindir"

¹⁴⁰ Hasanoğlu ve Cemilli, Güney Kafkasya'da ABD Politikası, s.95.

¹⁴¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.162.

¹⁴² Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.120.

¹⁴³ Hasanoğlu ve Cemilli, Güney Kafkasya'da ABD Politikası, s.96.

¹⁴⁴ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.120.

şeklindeki bir slogan ile etnik temizliğe girişmiştir.¹⁴⁵

Gürcistan'ın bağımsızlık sonrası karşılaştığı ilk sorun, Güney Osetya'da ortaya çıkmıştır. Gürcistan parlamentosu, Aralık 1990'da Güney Osetya'nın otonom statüsünü kaldırılmış, Gürcistan, Rusya destekli Güney Osetya birlikleri karşısında yenilgiye uğrayarak geri çekilmiştir. Bunun sonucunda, Rusya, Gürcistan ve Güney Osetya birliklerinden oluşan bir barış gücü yerleştirilmesi, Rusya'nın eski Sovyet sınırları içerisinde yaptığı ilk askeri müdahale olması nedeniyle önem arz etmektedir. Tiflis yönetimine diğer bir başkaldırı da Abhazya'dan gelmiştir. Temmuz 1992'de Abhazya bağımsızlığını ilan edince, Gürcistan duruma müdahale etmiş ve ayrılıkçı hareketlere verdiği destek nedeniyle Rusya'yı suçlayan Şevardnadze, aslında, Abhazlarla değil, Rusya ile savaştığını ve Gürcistan'ın kapasitesinin Rusya ile baş etmeye olanak vermeyeceğini bildiğinden, ülkesinin toprak bütünlüğünü koruyarak bağımsız bir devlet statüsünü sürdürebilmesi için BDT üyeliğini kabul etmek zorunda kalmıştır.¹⁴⁶

Bağımsızlık sonrası Gürcistan, temel konularda Türkiye ve Azerbaycan'ın yanında yer almış ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na üyelik ilişkileri bakımından, örgütün en istikrarsız üyelerinden biri haline gelmiştir.¹⁴⁷

Gürcistan, dış politikasında uygulayacağı planlarının oldukça kapsamlı olması nedeniyle, bunların hazırlanmasında ve gerçekleştirilmesinde, büyük güçlerin desteğine güveniyordu. Bu hususta en büyük destekçisi de daima Rusya olmuştur. Ancak, SSCB'nin dağılmasından sonra Gürcistan, bu politikasından vazgeçmemekle beraber, destekleyicilerini Avrupa ve özellikle de ABD'den seçmeye başlamıştır. Ancak, ABD ve Türkiye gibi yardımcı olan ülkeler desteği, halkların yok edilmesi için değil, bölgedeki kargaşa ve anarşinin ortadan kaldırılması ve istikrarın sağlanması için sürdürmektedirler.¹⁴⁸

1.4.3.2. Zvaid Gamsahurdiya Dönemi (9 Nisan 1991- 2 Ocak 1992)

1990 Parlamento seçimlerinde Gürcistan seçmeninin mutlak çoğunluğu, Mrgvali Magida (Yuvarlak Masa) politik örgütlerini destekleyerek Zviad Gamsahurdia

¹⁴⁵ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.155-156.

¹⁴⁶ Yelda Demirağ, "Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Uluslararası İlişkiler, C.II, No:7, 2005, s.130

¹⁴⁷ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne, s.173.

¹⁴⁸ Musa Şenibe, Kafkasya'da Birliğin Zaferi, İstanbul, Nart Yayıncılık, 1997, s.10.

lider olarak kabul edilmiştir. İlk milli parlamento oturumunda Zviad Gamsahurdia oybirliği ile Gürcistan Anayasa Konseyi Başkanı seçilmiştir.¹⁴⁹

31 Mart 1991'de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'da ilk genel seçimler 26 Mayıs 1991'de yapıldı.¹⁵⁰

Gamsahurdia, daha SSCB dağılmadan Komünist Parti üyesi olmayan bir aday olarak Gürcistan Devlet Başkanı oldu. Ağustos 1991 tarihindeki sözde "Moskova Darbesi" sırasında, Devlet Başkanı Gamsahurdia, Batılı devletlere ve hükümetlere, Sovyet imparatorluğunun içerisinde bulunan cumhuriyetleri tanıma ve onlarla diplomatik ilişkiler kurma çağrısı yapmış, bunun üzerine, Baltık Devletleri ve Gürcü liderler, Çeçenlerin bağımsızlık taleplerine destek vermişlerdir. Ancak, Çeçen İçkerya Cumhuriyeti, resmi olarak yalnızca Zviad Gamsahurdia Gürcistan'ı tarafından tanınmıştır.¹⁵¹

Gamsahurdia, daha başkan seçilmeden önce, Abhaza'lara karşı Gürcü milliyetçiliğini savunmuş, Abhaza'yı bütünüyle Gürcüleştirme yolundaki niyetlerini açığa vurmuştur. Bu durum aynı dönemde gelişmekte olan Abhaz milliyetçiliğini ateşlemiş, Abhazya ve Güney Osetya'dan bağımsızlık talepleri yükselmeye başlamıştır. Halk içinde iyi konuşması, kararlılığı ve uyguladığı politikalar ile destek bulan Gamsahurdiya, milliyetçi politikaları ile azınlıkları korkutmuştur. Göreve gelmesinin ardından ilk icraatlarından biri Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmak olmuştur. Gamsahurdiya'ya göre, ekonomik ve sosyal reformlardan önce ulus sorununu çözmek gerekmiş, kısaca tek Gürcistan'a karşı olanlar düşman kabul edilmiştir. Gamsahurdia, iktidara geldikten sonra ülke yönetiminde kendisine muhalefet edebilecek güçleri de tasfiye etmeye başlamıştır. Gamsahurdia tarafından kenara çekilmek istenen Gürcistan'ın güçlü isimleri daha sonra, Gamsahurdiya'nın sonunu hazırlamışlardır. Gamsahurdia'ya karşı başlayan çatışmalar, giderek bir iç savaşa dönüşmüş ve şiddetlenerek ülke geneline yayılan olaylar sonucunda, Ocak 1992'de Gamsahurdia ülkeden kaçarak Ermenistan'a gitmiştir.¹⁵²

¹⁴⁹ <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=1498&pg=1> , 19.02.2013.

¹⁵⁰ Kadir Sancak, Gürcistan'ın Kafkasya'daki Yeri, Yayınlanmamış Tez, Marmara Üni, İstanbul, 2000, s.45.

¹⁵¹ <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=1498&pg=1> , 19.02.2013.

¹⁵² Çiloğlu, Rusya Federasyonu'nda ve Trans Kafkasya'da Etnik Çatışmalar, s.179.

Bu arada, ülke de Abhazya meselesi patlak vermiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından Mart 1992’de Devlet Konseyi’nin Başkanlığı’na getirilen Şevardnadze öncelikle iç sorunların çözümüne yönelmiştir.

1.4.3.3.Eduard Şevardnadze Dönemi (12 Ekim 1992- 25 Kasım 2003)

1972 yılında Gürcistan’da parti şefi olan Şevardnadze, bazı yazarların milliyetçi argümanlar kullanmalarını eleştirmiştir. 1978 yılında üniversite öğrencilerinin üniversitelerde Rusça’nın eğitim dili olarak kullanılmasını protesto etmeleri üzerine, Şevardnadze’nin başarılı manevraları sonucu Gürcü’ce üniversitelerde eğitim dili olarak kabul edilmiştir. Şevardnadze, 1985 yılında ise Sovyetler Birliği üyeliğine getirilmiştir.¹⁵³

Gorbaçov’un yanında hemen hemen onun kadar tanınan Dışişleri Bakanı Şevardnadze, bir ara, ülkenin dağılmayı önlemek üzere diktatörlüğe sürüklendiğine dikkat çekerek bakanlıktan istifa etmiş, ancak başarısız 1991 Ağustos darbesinden sonra yeniden dışişleri bakanlığına getirilmiş ve SSCB’nin son dışişleri bakanı olmuştur. 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Gürcistan’da, büyük zorlukların ardından 11 Ekim 1992’de seçimler gerçekleşmiş, ancak bu seçime Güney Osetya, Abhazya ve Megrelya’nın büyük kısmı katılmamıştır. Rakiplerin bulunmadığı seçimde Şevardnadze, oyların %86’sını alarak Parlamento Başkanlığı’na,¹⁵⁴ ardından da, Batı ile iyi ilişkiler kurmuş olması nedeniyle, 4 Kasım 1992’de yeni Parlamento’nun ilk toplantısında, oybirliği ile Cumhurbaşkanlığı’na seçilmiştir.¹⁵⁵

1992 yılının Ocak aylarından sonra Z. Gamsahurdia’nın iktidarı bırakıp ülkeyi terk etmesi ve onun yerine E. Şevardnadze’nin gelmesi Gürcistan açısından olumlu bir olay olmuştur. Genç Gürcistan Cumhuriyeti, bağımsızlığının hemen ilk yıllarında önemli iki sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan birisi Abhazya meselesi, diğer ise bağımsızlık isteyen Güney Osetya sorunudur. Şevardnadze, iktidara gelmesinin ardından birçok açıdan gelişmeler göstermiştir. Bağımsızlık hareketleri ile mücadele etmiş, barışçı çözüm arayışlarına girmiştir. Ülke içindeki kendisine karşı faaliyet gösteren güç odaklarını da birer birer ortadan kaldırmıştır. Gamsahurdia ölmüş,

¹⁵³ Yalçınkaya, Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğünden Küresel Kördüğümüne, s.171.

¹⁵⁴ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.122.

¹⁵⁵ Mert, Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.46.

Kitovani hapse girmiş, Sigua gözetim altına alınmış, Losseliani parti kurmuş ve ticaret ile uğraşmaya başlamıştır. Sonunda ordu Şevardnadze'ye sadık hale gelmiştir.¹⁵⁶

Şevardnadze iktidara geldiği zaman önemli bir dış desteğe de sahip olmuştur. Bunun en güzel örneklerinden biri, Şevardnadze'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, ülke içinde bile umudun kaybedildiği Birleşmiş Milletler'e üye olunmasının sağlanmasıdır. Devlet Konseyi'nin diğer üyeleri Şevardnadze'nin gelmesini istemiş olmakla beraber, SSCB döneminde dışişleri bakanlığı yapmış ve başarılı bir politikacı olan yeni liderin fazla kuvvetlenerek tek adam olmasından da korku duymuşlardır. 5 Kasım 1995'de Başkanlık Seçimleri yapılmış ve Şevardnadze, beş aday içinde en yakın rakibi olan ve %19.37'lik bir oy alan Komünist Zumber Patiaşvili'yi ilk turda elemeyi ve oyların %74.32'sini alarak tekrar başkanlığa seçilmeyi başarmıştır.¹⁵⁷

Gürcistan'ın ikinci Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze'nin dış politikasında önem verdiği hususlardan biri de komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmak olmuştur. Özellikle, Türkiye'yle kurulacak ilişkilere deha meraklı olmuştur. Şevardnadze'nin iktidarının ilk yıllarında bu ilişkiler daha çok ekonomik ağırlıklı olmuştur. Gürcistan'la Türkiye arasında 1992 yılının Mart ayında Tiflis'te Büyükelçiliğin açılmasının ardından ilişkiler siyasi anlamdan daha çok ekonomik olarak gelişmiştir. Türkiye, 1992 yılında Gürcistan'a 50 milyon dolarlık Eximbank kredisi ayırmıştır.¹⁵⁸

Temmuz 1992'de Tiflis'e giden Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel, Şevardnadze Yönetimi ile bir dizi iyi niyet, dostluk anlaşmaları yanında, ekonomik ilişkileri artırıcı anlaşmalar da yapmıştır. Gürcistan-Türkiye ilişkileri, hem iki ülke hem de Transkafkasya açısından önem taşımaktadır. Şevardnadze'nin başa geçmesinden sonra iki ülkenin ilişkileri daha yoğun bir hale gelmiştir. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, Şevardnadze'yi ziyaret eden ilk yabancı konuk olmuş, iki lider arasındaki bu görüşmede ülkeler arasında sıcak bir dostluk başlatılmıştır. 13 Ocak 1994'de Şevardnadze de Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu ziyaret sırasında çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. Bu ziyaretin önemli bir yanı da, Şevardnadze'nin hızlı bir şekilde Gürcistan'ı uluslararası platformlarda iyi bir zemine getirmenin ilk adımlarından

¹⁵⁶ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.123.

¹⁵⁷ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.122-124.

¹⁵⁸ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.122-124.

olmasıdır.¹⁵⁹

31 Ağustos 1995'te dönemin başbakanı Tansu Çiller, Tiflis'e bir günlük çalışma ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaret de tesadüfi olarak, 29 Ağustos'ta Şevardnadze'ye karşı yapılan suikast girişiminden hemen sonraya denk gelmiştir. 4 Nisan 1996'da Şevardnadze Türkiye'ye gelmiş ve bu ziyaret sırasında vize ile ilgili bir anlaşma imzalanmıştır. 14 Temmuz 1997'de Süleyman Demirel tekrar Gürcistan'a bir ziyaret de bulunmuş ve bu ziyaret sırasında da 11 adet anlaşma imzalanmıştır. Ardından bir yıl sonra Mart 1998'de Başbakan Mesut Yılmaz Tiflis'e gitmiştir. Bu ziyaretlere karşılığında da Şevardnadze, 26-27 Şubat 1999 tarihleri arasında Türkiye'ye gelmiş ve Şevardnadze'nin öncülüğünü yaptığı Kafkasya'da Barış Girişimi'ne Türkiye'nin de destek verdiğini açıklamıştır. Türkiye, Gürcistan'ın karşılaştığı ihtilafların, ülkenin toprak bütünlüğü ve siyasi birliği içinde çözümlenmesi yönünde destek verdiğini bir kez daha teyit etmiştir.¹⁶⁰

Kasım 2001 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında Sezer, Türkiye'nin Gürcistan'ın yaşadığı sorunları yakından izlediğini ve çözüm için katkıya hazır olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kafkasya İstikrar Pakti'nin bir an önce hayata geçirilmesinin bölgedeki barış ve buna bağlı olarak Avrasya'daki istikrar için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze ise, iki ülke arasındaki ilişkilerin mükemmel olduğunu dile getirmiş ve bu durumun sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Nisan 2002'de Kafkas Zirvesi çerçevesinde Türkiye ve Gürcistan Cumhurbaşkanı Trabzon'da bir araya gelmişlerdir. Bu zirvede, örgütlü suçlar ve terörle mücadele alanındaki işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Şevardnadze, bu anlaşmanın başka bir ülkeye karşı olmadığını, amaçlarının sadece Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın güvenliği olduğunu belirtmiştir.¹⁶¹

1.4.3.4. Mikhail Saakaşvili Dönemi (25 Ocak 2004 – 27 Ekim 2013)

4 Ocak 2004 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Mikhail

¹⁵⁹ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.122-124.

¹⁶⁰ Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklamaları, Türkiye-Gürcistan Ortak Bildirisi, 26 Şubat 1999.

¹⁶¹ Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklamaları, Türkiye-Gürcistan Ortak Bildirisi, 26 Şubat 1999.

Saakaşvili oyların %96'sını almıştır.¹⁶²

5,5 milyon nüfuslu ülkede yaklaşık 2 milyon seçmen oy kullanmıştır. Acaristan seçimlere katılmış, Güney Osetya ve Abhazya seçimleri boykot etmiştir.¹⁶³ Türk parlamenterlerle, TBMM'de oluşturulan bir grup seçimlerde gözlemci olarak bulunmuştur.¹⁶⁴

Mikhail Saarkaşvili, 25 Ocak 2004'te görevine başlamıştır. 28 Mart 2004'te yenilenen parlamento seçimlerinden Saakaşvili'nin Ulusal Hareket Partisi galip çıkmış ve yeni hükümet Zurab Zhvania'nın başbakanlığında kurulmuştur. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saarkaşvili 20 Mayıs 2004 tarihinde Türkiye'ye gelmiştir. Ankara Palas Devlet Konukevi'nde düzenlenen konferansta Saakaşvili ağırlıklı olarak Gürcistan'ın Türkiye, RF, ABD, Ermenistan ve AB ile ilişkilerini değerlendirmiştir. Acaristan, Abhazya, Güney Osetya ve Ahıska Türkleri sorunlarına değindikten sonra yeni hükümetin ekonomik ve sosyal programını açıklamıştır. Saakaşvili konferansta şunları da söylemiştir:¹⁶⁵ *“Gürcistan'ın Türkiye ile ilişkilerine gelince, Türkiye ve Gürcistan'ın stratejik ortak olduğunu söylememiz gerekir. Yıllar boyunca en az problemimiz olan ülke Türkiye olmuştur. Her ikimiz de bölgenin istikrarını istiyoruz ve terörizm ile savaşta ortağız. Gürcistan Türkiye'nin AB deneyimlerinden faydalanmayı istemektedir. Gürcistan'ın NATO'ya üye olması konusunda Türkiye'nin desteğini bekliyorum. Her ikimiz de Kafkasya'nın ekonomik yönden gelişmesini istiyoruz ve her ikimiz de bu bölgenin büyük enerji potansiyelini geliştirmek istiyoruz. Türkiye'nin menfaati Gürcistan'ı güçlü, kalkınmış, kuvvetli ve toprak bütünlüğü olan bir ülke olarak görmektir. Atatürk de Türkiye'nin parçalanmasını hiçbir zaman istememiştir. Bugün Anıtkabir'de bir harita gördük, Türkiye'nin parçalanması öngörülmüştü. Atatürk, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü sağladı. Siyasi bir lider olarak benim için örnek insan Atatürk'tür.”* şeklinde ifade etmiştir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Saarkaşvili'nin ziyareti esnasında şunları söylemiştir: *“Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü*

¹⁶² Milliyet Gazetesi, 6 Ocak 2004, s.3.

¹⁶³ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ocak 2004, s.9.

¹⁶⁴ Cumhuriyet, Gazetesi, 4 Ocak 2004, s.14.

¹⁶⁵ Hasan Kanbolat, “Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saarkaşvili: Siyasi bir lider olarak benim için örnek insan Atatürk'tür”, Stratejik Analiz, Sayı:50, Haziran 2004, s.21-26.

ve istikrarı, tüm Kafkasya bölgesinin barış ve gönenci için vazgeçilmez koşuldur. Gürcistan'ın karşı karşıya bulunduğu Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının en kısa sürede, barışçı yollardan ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içerisinde çözümlenmesi önem taşımaktadır". 12 Ağustos 2004 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Gürcistan'a resmi ziyarette bulunmuştur. Gürcistan Başbakan'ı Zurab Zhvania'yla, BTC Projesi'ni ve Batum Havaalanı'nın müşterek olarak yapılması ve işletilmesi konularını değerlendirmiştir. Saakaşvili-Erdoğan görüşmesinde, Gürcistan'ın Acara, Abhazya ve Güney Osetya'da yaşadığı sorunlar da gündeme gelmiştir. Erdoğan, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve istikrarının Türkiye için önemli olduğunu belirmiş, *Sorunların barışçıl çözümünde elimizden gelen katkıyı yapmaya hazırız* demiştir. Erdoğan, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekerken, Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili de Türk işadamlarını ülkesine yatırım yapmaya davet etmiştir. Türkiye-AB müzakere sürecinin başlamasının ardından ülkemize gelen Gürcistan Başbakanı Zurab Nogaideli, Başbakan Tayyip Erdoğan'la yaptığı görüşmenin ardından Türk-Gürcü İş Konseyi toplantısına katılmıştır. Nogaideli, 3 Ekim'de başlayan Avrupa Birliği müzakerelerinin Gürcistan için de önemli bir gelişme olduğunu belirtti. Nogaideli, *"Bölgemizdeki tüm ülkeler ve bölge güvenliği açısından Türkiye'nin AB üyeliği çok önemli. Türk hükümetini takip etmeye ve desteklemeye devam edeceğiz. Türkiye bizim AB'ye açılan kapımız olacak"* dedi.¹⁶⁶ Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 1992 yılından sonra Türkiye ve Gürcistan'ın ilişkilerinin artarak devam ettiğini belirterek, ancak bu gelişmeyi yeterli bulmadıklarını söylemiştir. *İstiyoruz ki, Gürcistan büyümesini, gelişmesini hızla tamamlasın. Bu konuda elimizden geleni yapmaya hazırız, diyen* Erdoğan, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ilişkileri geliştirmeye kararlı olduklarını belirtmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bu görüşmelerde Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili ve Başbakan Zhurab Zhvania'ya, Türkiye'nin BTC Petrol Boru Hattı Projesi'nin geciktirilmesinden duyduğu rahatsızlığı iletmiştir. Erdoğan, istihdam alanlarıyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *Gürcistan'a 100'den fazla işadımıyla geldim. Yaşanan sıkıntıların aşılması durumunda işadamlarımızın burada yatırım yapma arzusu daha da gelişecektir. Yatırımcı cesur olduğu kadar ürkektir. Cesur girer ama beklediğini alamadığı zaman ürkektir. Fakat*

¹⁶⁶ Milliyet Gazetesi, 13 Ağustos 2004, s.7.

*önü açıldığı zaman da gider. Şu anda Gürcistan'ın en önemli beklentisi harcama yapmadan, harcama yapacakları buraya çekmektir. O zaman işsize iş çıkacak, tüketim yapabilecek insan sayısı artacak, vergi kaynaklarında gelişme olacaktır. Ülkenin gayri safi milli hâsulasında da artış görülecektir ve böylece üretim ekonomisi güçlenecektir."*¹⁶⁷ şeklinde konuşmalar yapılmıştır.

Saakaşvili'nin görev süresinin dolmasıyla, ülkede 27 Ekim 2013 tarihinde gerçekleştirilen devlet başkanlığı seçimlerinde Georgi Margvelaşvili oyların % 62.12'sini alarak Gürcistan'ın yeni devlet başkanı olmuştur. Yeni devlet başkanının göreve gelmesiyle birlikte iki ülke arasındaki antlaşma ve protokoller de kaldığı yerden devam etmektedir.

¹⁶⁷ Milliyet Gazetesi, 13 Ağustos 2004, s.7.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE –GÜRCİSTAN EKONOMİK İLİŞKİLER

2.1. Gürcistan'ın Ekonomik Açidan Değerlendirilmesi

Gürcistan'ın ülke nüfusu 2012 yılı itibari ile yaklaşık 4,5 milyon düzeyindedir. Gürcistan nüfusu 1989'da 5,5 milyon civarında iken gerileyerek 4,5 milyona inmiştir.¹⁶⁸

Nüfustaki bu düşüş; azalan doğum oranı, göç, Abhazya ve Güney Osetya bölgelerindeki nüfusun sayılamamasından kaynaklanmıştır. Ayrıca, göç eden nüfusun büyük çoğunluğunun çalışma yaşında olması ve bu kişilerin çok büyük bölümünün meslek sahibi ya da yüksek eğitim görmüş kişiler olmasından dolayı doğum oranları düşmüştür. Ancak, 2001 yılında Rusya'nın uygulamaya koyduğu ve ülkede kalmayı zorlaştıran yeni vize uygulamasıyla Rusya'da yaşayan yaklaşık 750.000 Gürcü, ülkeye geri dönmeye başlamıştır.¹⁶⁹

Bu durum ülke içindeki işsizlik oranının görece artmasına yol açmıştır. Bu çerçevede işsizlik oranı 2011'de % 15,1 oranında gerçekleşmiştir.¹⁷⁰

Komünizm döneminde Sovyetler Birliği (SSCB) ülkeleri içinde en güçlü ekonomilerden biri olan Gürcistan, SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan diğer ülkeler gibi, ekonomisinde ciddi sorunlar ve istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlara ek olarak Abhazya da yaşanan iç savaş nedeniyle Rusya'ya ulaşan ticaret yollarının kapanmasına dolayısıyla tarım ve sanayi sektörlerinde önemli ölçüde üretimlerinin düşmesine ve yaşanan bu sorunlar özel sektörde birçok firmanın kapanmasına neden olmuştur. Bağımsızlığa geçişle birlikte ülkenin sanayi sektörünün GSYİH' daki payı azalırken, hizmet sektörünün payı artış göstermiştir. Ülkenin sanayi tesislerinin büyük çoğunluğu teknolojisi eskidiği için atıl durumda kalmıştır. Sanayi sektörü üretimi çok az sayıda işletmenin faaliyetlerine dayanmaktadır. Ülkedeki mevcut 2800 sınaî işletmeden yalnızca 50'si toplam üretimin %75'ten fazlasını üretmektedir. Gürcistan'ın son dönemde imzaladığı ekonomik anlaşmalar ve

¹⁶⁸ GEOSTAT, 2012, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng 06.08.2012

¹⁶⁹ Ayşe Oya Benli, , Gürcistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007, s.2

¹⁷⁰ GEOSTAT, 2012, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng 06.08.2012

özelleştirmenin etkisi ile sanayi sektörüne doğrudan yabancı yatırım girişinin arttığı gözlenmektedir.¹⁷¹

Tablo 2.1: Gürcistan'ın Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri (2012)

Nüfus	4.570.934
Dili	Resmi dil: Gürcüce
Etnik Yapı	Gürcü (% 84), Azeri (% 7), Ermeni (% 6), diğer (% 3)
Din	Ortodoks Hıristiyan (resmi) % 83.9, Müslüman % 9.9, Ermeni-Gregorvan %3.9; Katolik % 0.8, diğer % 0.8, hiçbirisi % 0.7
Yönetim Biçimi	Başkanlık tipi Cumhuriyet
Para Birimi	Lari (1 ABD Dolan: 1,65 Lari).
Başkent	Tiflis (1,1 milyon)
Önemli Şehirler	Kutaisi (193 bin), Zugdidi (175 bin), Batum (124 bin)
Yüzölçümü	69.700 km ²
Enflasyon oranı (tüketici fiyatları)	% 4,5
GSYİH (milyar dolar)	15,6
GSYİH, Sektörel Paylar	Tarım (%8,4), Sanayi (%23.1), Hizmetler (%68.4)
Kişi Başı GSYİH (dolar, cari fiyatlarla)	3519
Reel Büyüme Hızı (%)	% 6 .1
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	% 10,5
Dış Borç	8,2 milyar dolar

Kaynak: The World Factbook. 2012. <http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

Kayıt dışı ekonomi ülkenin büyüme performansı ile ilgili sağlıklı verilere ulaşılmasını engellemektedir. Bununla birlikte Tablo 2.1' de görüldüğü gibi, 2012 yılı tahmini GSYİH düzeyinin cari fiyatlarla 15,8 milyar dolar, satın alma gücü paritesine göre ise 26,4 milyar dolar olması beklenmektedir. Kişi başına gelirinin de 3500 dolara (SAGP'ye göre 5900 dolar) ulaşacağı tahmin edilmektedir. Gürcistan İstatistik Kurumuna (GEOSTAT) göre, Gürcistan GSYİH'sının yaklaşık %30'u kayıt dışı

¹⁷¹ Bora Esen, Gürcistan Ülke Raporu, İGEME, Ankara, 2011, s. 5

ekonomiden oluşmaktadır. Buna karşın IMF göstergelerine göre kayıt dışı ekonominin büyüklüğü GSYİH'nın %60'ı kadarını bulmaktadır.¹⁷²

Kayıt dışı ekonominin bu denli büyük olması ülkenin istikrarlı ekonomik büyüme gerçekleştirmesinin önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi sektörlerin GSYİH içindeki payına bakıldığında, 2012'de tarımın %8,3 sanayinin %23,7 ve hizmetlerin %68 oranında pay alacağı tahmin edilmektedir. "Ülkede bağımsızlığın ardından, 1993 yılında ekonomide yapısal değişim süreci başlatılmıştır. Bu değişim sürecinin ilk aşamasında uygulamaya konulan program, üzerinde anlaşılabilmesi nedeni ile küçük ölçekte kalmış, 1995'de Şevardnadze'nin iktidara gelmesi ile birlikte ciddiyet kazanmıştır. IMF desteğinde 1995'de bir reform programı uygulamaya konulmuş, para birimi dolara bağlanmıştır. Enflasyon oranı 1994 yılında %15000 iken uygulanan ekonomi politikaları neticesinde 1997-1998 dönemine gelindiğinde tek haneli rakamlara inmiştir. Lari'nin 1996 Ekim ve 1998 Aralık ayında devalüe edilmesinden sonra 1999'da enflasyon %19'a yükselmiştir. Ancak izlenen sıkı para politikaları sayesinde yıllık enflasyon 2000'de %5'in altına inmiş ve 2011'de %9 düzeyinde iken 2012'de yaklaşık %4,5 olmuştur. Gürcistan 2000'de Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmuştur. 2002 yılında IMF'nin de baskıları sonucu vergilerini yeniden düzenlemeye gitmiştir. Kasım 2003'te Şevardnadze yönetimine son veren halk hareketinin ardından, Ocak 2004'te Saakaşvili Cumhurbaşkanı olmuştur. Uluslararası çevrelerde, yeni yönetim ile birlikte ülkede siyasi istikrarın sağlandığı, yatırım ve ticaret ortamının geliştirilmesine yönelik önlemler alınacağı yönünde güven oluşmuştur. Özellikle yasal, finansal ve enerji sektörü reformları ile özelleştirme, vergi sistemi, kamu harcamaları ile yolsuzluk ve kaçakçılıkla mücadele konuları üzerinde reformlar gerçekleştirilmiştir. Vergi reformu çerçevesinde ilk olarak %20 olan KDV oranı %18'e düşürülmüş, ihraç mallarına KDV uygulaması kalkmıştır. Gelir vergisi oranı %20'den %12'ye, sosyal sigorta vergisi oranı da %31'den %20'ye düşürülmüştür."¹⁷³

Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattında devam eden inşaat faaliyetlerinin ülke ekonomisine olumlu etkilerinden dolayı son yıllarda büyüme eğilimi gözlenirken artan

¹⁷² İBP-2012, <http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=G%C3%BCrcistan> CIA, The World Factbook.>>2013a. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook> 25.07.2012

¹⁷³ Benli, Gürcistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı, s. 3-4

ticaret ve yatırımlar, hizmet, yol ve boru hattı inşaatı sektörlerindeki hızlı büyüme ekonomide canlanmaya sebep olmuştur.

2.1.1. Gürcistan'ın Genel Ekonomisi

SSCB döneminde refah seviyesi yüksek devletlerden Gürcistan, bağımsızlığının ilk yıllarında ekonomide büyük bir çöküntü yaşamıştır. Yüksek enflasyon, sanayi ve tarım ürünleri üretiminde azalma, ülkeye gelen turist sayısında düşüş ve işsizlik oranında artış görülmüştür. 1994'te uygulamaya konan ekonomik istikrar programı sayesinde 1995'ten itibaren ekonomideki gerileme durdurulmuş ve ilk kez olumlu bir ilerleme kaydedilmiş, bundan sonraki yıllarda da ilerleme devam etmiştir. GSYİH'in 1998'deki sektörel dağılımı incelendiğinde, en büyük payın % 30 ile tarım sektöründe olduğu görülmekte; tarımı, ticaret, hizmet ve sanayi sektörleri izlemektedir. Ancak, 1998 yılının ikinci yarısı Gürcistan açısından olumsuzluklara sahne olmuştur. Abhazya krizi, maliye politikalarındaki başarısızlıklar ve yolsuzlukların engellenememesi, iç koşulları çok zorlaştırmıştır. Dış faktör olarak, aynı yıl, Rusya'da yaşanan ekonomik kriz de buna eklenince, ülke ekonomik bakımdan zor bir duruma düşmüştür.¹⁷⁴

Gürcistan'ın ekonomik durumu, askeri gücü ve nüfusu, bölgesel güç olan Rusya'nın çok altında bir seviyededir.¹⁷⁵

İhracatta genel bir azalma trendi gözlemlenmektedir. Bunun en temel sebepleri, ülke içindeki iç siyasal gelişmeler, serbest pazar ekonomisine geçişte yaşanan sorunlar, enerji kıtlığı, modern yöntemlerin uygulanamamasıdır. İthalatta ise, bir artışa rastlanmamıştır. Ekonomik aktivitelerin artışı ve tüketim mallarına olan talebin artması ve özellikle ülke ekonomisinin dışa bağımlı olması bu gelişmede rol oynamıştır. İhracat ürünleri genelde hammadde ve doğal kaynak niteliğindeki ürünlerdir. İthalat yapılan ülkelere bakıldığında, yine ilk sırayı Rusya almakta ve Rusya'yı, Azerbaycan, Türkiye, ABD, Ukrayna gibi ülkeler izlemektedir. İthalatı yapılan ürünler içinde ilk sırada petrol ve petrol ürünleri vardır. Ardından makine teçhizat, hafif sanayi ürünleri ve gıda sanayi ürünleri yer almaktadır. Yabancı sermayelerin en fazla rağbet ettiği sektörler ise, sanayi, iletişim ve gıda sektörleridir.

¹⁷⁴ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.224.

¹⁷⁵ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.49.

1992 - 1998 arasında Gürcistan'a yatırım yapan ülkelere bakıldığında ilk sırayı İsrail almakta onu, İrlanda, Rusya, İngiltere, Türkiye ve ABD izlemektedir. AB, Gürcistan ile ilişkilerini ilerletmekte ve birçok konuda destek vermektedir.¹⁷⁶

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler de, son yıllarda meydana gelen yabancı yatırım ortamının ülkede iyileştirilmesi ve ekonominin düzelmesi ile hızlı bir gelişim içine girmiştir. 2002'de Türkiye'nin Gürcistan ile 241 milyon Dolar olan dış ticaret hacmi, 2006'da 600 milyon Doları aşmıştır. Böylelikle de, Türkiye, Gürcistan'da dördüncü büyük yatırımcı ülke konumuna gelmiştir.¹⁷⁷

Son yıllarda sanayi, ticaret, ulaşım, otel ve lokanta hizmetleri ve iletişim sektörlerinde ekonomik anlamda büyüme gözlemlenmektedir. İnşaat sektörü, ülke ekonomisinin dinamik şekilde büyüyen sektörlerinden birisi olmakla beraber, bu alandaki faaliyetlerin temeli iç pazara yönelik ihtiyaçlardır. Ancak dış kaynaklardan finanse edilmiş Bakü- Supsa ve Bakü-Ceyhan petrol boru hatları, Şah deniz-Türkiye gaz boru hattı, enerji ve iletişim alanlarında gerçekleştirilen uluslararası projeleri de göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁷⁸

Gürcistan'da 1990'lı yılların başlarında özelleştirme süreci başlamıştır. Özelleştirme, ekonominin yeniden yapılandırılmasında ve pazar ekonomisine geçiş sürecinde kullanılan önemli araçlardan bir tanesidir. Gürcistan'ın ekonomik reformları, ülkenin altyapısının ve stratejik işletmeler hariç, sanayinin tamamen özelleştirilmesini kapsamaktadır. Gürcistan'da küçük ve orta ölçekli yatırımların %80'i özelleştirilmiştir. Sektörel kısımda bakıldığında ise, özelleştirilen işletmelerin %28,5'i tarım, %18,5'i inşaat ve %15,2'si sanayi sektöründedir. Özelleştirme oranının en düşük olduğu sektör enerji sektörü olarak gözlemlenmektedir.¹⁷⁹

2.1.1.1. Sanayi

Sanayi sektörü de Gürcistan açısından kayda değer bir öneme sahiptir. Başlıca sanayi kolları arasında; demir-çelik, demir dışı metalürji, mühendislik, kimya, inşaat malzemeleri, hafif sanayi ve ağaç işleme, gıda işleme, makine, metal işleme, kereste,

¹⁷⁶ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.228.

¹⁷⁷ Kanbolat, "AB'nin Güney Kafkasya İle İlişkileri Ve Türkiye'nin Rolü", s. 107

¹⁷⁸ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 19.02.2013

¹⁷⁹ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 19.02.2013

kâğıt, kimya ve petro kimya sanayi, elektrik üretimi, petrol ürünleri, un, hububat işleme ve yem sanayi yer almaktadır.¹⁸⁰

Ülkenin sınaî yapısı esas itibarı ile demir-çelik işletme tesisleri ile manganez işleme tesislerine dayalıdır, ancak tesisler gerek teknolojik yetersizlik ve gerekse kapatılamayan enerji açığı nedeniyle verimli işletilme imkânından mahrumdur. Tesislerin işletilebilmesi ve malzeme sevkiyatının yapılabilmesi için elektrik enerjisine ihtiyaç vardır. İşletmelerin verimli bir şekilde işletilebilmesi ve ekonominin üzerinde yük olmaktan çıkarılabilmesi için başlamış olan özelleştirme çabalarına hız verilmesi önem taşımaktadır.¹⁸¹ Sanayi üretiminin % 60'ı gıda ve hafif sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Hafif sanayi kapsamında yün, deri, saf ipek, naylon ve pamuk gibi hammaddeler dışarıdan ithal edilerek, tekstil, örgü, giyim eşyası ve ayakkabı üretiminin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır.¹⁸²

2.1.1.2. Tarım ve Hayvancılık

Bağımsızlık sonrasında başlayan ekonomik kriz, ekonominin birçok kolunu yok etmiş ve tarım, Gürcistan ekonomisinin belkemiği olmuştur. Bu nedenle de, ekonomideki en önemli yeri tarım ve ormancılık sektörü almaktadır. Nüfusun yaklaşık % 40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Sovyetler döneminde, narenciye, meyve, şaraplık üzüm ve sebze üretimiyle birliğin başlıca tarım ürünleri üreticisi konumunda bulunmuştur. Topraklarının yarıya yakını tarımsal üretim için kullanılmasına rağmen, tahıl ihtiyacının yarısını ithal etmek zorunda kalmıştır. Son yıllarda tarımsal üretim, özel sektör tarafından işletilmeye başlanmıştır. Yurt dışından bulunan ucuz tarımsal krediler, tarım sektörünün son yıllarda gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Devlet, sadece çay ve tohum üretiminde aktif durumdadır. Gürcistan'ın başlıca tarım ürünleri, tütün, çay, narenciye, ayçiçeği ve şaraplık üzümdür. Fındık yetiştiriciliğinde dünyada ilk on ülkede yer alan Gürcistan, önemli ölçüde çay ve fındık yetiştirme kapasitesine de sahiptir. Gürcistan tahıl ihtiyacının % 80'ini ithal etmektedir. Modern donanım ve yüksek kaliteli gübre çeşitlerinin yetersizliği, standardizasyon eksikliği, ürünlerin transferi ve ambalaj konularında karşılaşılan problemler, ürünlerin işlenmesi için gerekli entegre tesislerin

¹⁸⁰ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.225.

¹⁸¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.48.

¹⁸² http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 19.02.2013

olmayışı, tarım sektörünün gelişimini engelleyen başlıca sebeplerdendir. Özellikle sektörde büyük üreticilerin yer almayışı, toprakların çok parçalanmış olması, üretilen ürünleri toplayan toptancıların bulunmayışı, ürünlerin transferini ve pazarlanmasını güçleştirmektedir.¹⁸³

“Ülkenin coğrafi ve iklim koşulları hayvan yetiştiriciliği için oldukça elverişli olmasına rağmen, Gürcistan’da hayvan yetiştiriciliğine yeterli ilgi duyulmadığı gözlenmektedir. Bu sebeple, bağımsızlık sonrasında hayvancılık büyük bir gerileme göstermiştir.”

2.1.1.3.Hizmet Sektörleri

2.1.1.3.1. Turizm

“Gürcistan, Karadeniz’e bakan sahil şeridi, kış turizmine bağlı elverişli dağları, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile bir turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca ülkeye, zengin termal su kaynakları ve kaplıcaları için gelen önemli sayıda turist vardır. Ancak, 1990’lı yılların başında yaşanan güvenlik sorunları ve ekonomik durgunluk nedeniyle, ülkenin turizmi gelişme kaydedememiş ve ülkeye gelen turist sayısında büyük düşüş yaşanmıştır. Konaklama, uluslararası ulaşım hizmetleri ve diğer birçok altyapı unsurunun geliştirilmesine gerek duyulmaktadır. Ülkedeki turizm sektörünün gelişmesine engel olan 5 önemli sorun şöyle sıralanmaktadır:

- ✓ Kaliteli personel ve hizmet eksikliği
- ✓ Reklam eksikliği ve imaj problemi
- ✓ Turistik faaliyetlerin yelpazesinin dar oluşu
- ✓ Yetersiz turizm altyapısı
- ✓ Güvenlik

Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve UNESCO'nun işbirliğinde "İpek Yolu Projesi"nin uygulanması desteklenmiştir. Bu projenin amacı, katılımcı ülkeler arasındaki alt yapı gelişiminin teşvik edilmesidir.”¹⁸⁴

¹⁸³ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf 19.02.2013

¹⁸⁴ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf. 19.02.2013

2.1.1.3.2. İnşaat

Petrol boru hatları inşası ve uluslararası kuruluşların finansman desteğiyle artan altyapı projelerinin de etkisiyle, inşaat sektörü, son yıllarda, gözle görülür bir büyüme eğilimine girmiştir. Başkent Tiflis'te binaların birçoğu bakımsız ve eski durumdadır. Son yıllardaki iyileştirme çabalarına rağmen, şehirdeki yolların halen onarıma ihtiyacı bulunmaktadır.¹⁸⁵ Ülkede ağırlıklı olarak bina inşaatı ve mevcut binaların onarılması faaliyetleri göze çarpmakla birlikte, devrim sonrasında ülkenin kalkındırılmasına yönelik planlar çerçevesinde ve uluslararası finans kuruluşlarından yaratılabilen kaynaklar ölçüsünde altyapı projelerinin de (yol, baraj, enerji santrali, havaalanı v.b.) hayata geçirilmeye başlandığı gözlenmektedir. Gürcistan'da taahhüt işlerinin büyük çoğunluğu özel sektör tarafından ve daha ziyade küçük ölçekli şirketler tarafından yürütüldüğü için, hükümet çok az taahhüt işi üstlenmektedir. Ülkedeki inşaat faaliyetlerinin gerçek değerinin hesaplanması, faaliyetlerin en önemli kısmının kayıt dışı ekonomide gerçekleştirilmesi sebebiyle mümkün olamamakta, sadece büyük projelerin resmi değerleri temin edilebilmektedir. İşadamları genelde vergiden kaçınmak amacı ile inşaat projelerinin gerçek maliyetlerini saklamaktadır. Hükümete göre de inşaat faaliyetlerinin yaklaşık %60'ı kaydedilmemektedir.¹⁸⁶

Yabancı yatırımların % 64,9'u inşaat-montaj sektöründe faaliyet göstermektedir.¹⁸⁷ Bu durumda Türk müteahhitlik firmalarının Gürcistan'da bitirdikleri ve devam ettikleri önemli projeler bulunmaktadır.

2.1.1.3.3. Enerji

Gürcistan'ın sahip olduğu en önemli avantajı, coğrafi konumu nedeniyle, Avrupa ile Orta Asya arasında köprü niteliği sağlamasıdır. Bu konumu sayesinde, Orta Asya ve Azeri petrolü buradan geçmekte ve Gürcistan'a ekonomik bir kazanç sağlamaktadır.

Enerji ve enerji kaynakları, Gürcistan ekonomisi açısından hayati rol oynamaktadır. Gürcistan, elektrik enerjisinin % 80'ini hidroelektrik santrallerinden

¹⁸⁵ <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/GUR/muteahhitlik%20raporu%202007.doc>. 08.01.2013.

¹⁸⁶ <http://kobi.mynet.com/pdf/Gurcistan.pdf>. 08.01.2013.

¹⁸⁷ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf. 08.01.2013.

sağlamaktadır. Kendi petrol ihtiyacını karşılayamamaktadır, ancak, ülkenin önemli rezervlere sahip olduğu tahmin edilmektedir. Bağımsızlık sonrasında yaşanan ekonomik krizin en büyük nedeni enerji üretimindeki yetersizliktir. Enerji problemi, sanayinin gelişmesinin önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Ülkenin petrol ve doğal gaz rezervleri kısıtlıdır. Az miktarda kömür ve petrole sahip ülkede mevcut petrol ve kömür üretimi ihtiyacın ancak % 5'ini karşılamaktadır.¹⁸⁸

2.1.1.3.4. Ulaşım ve Haberleşme

Gürcistan'daki kara yollarının toplam uzunluğu yaklaşık 20.000 km.'dir. Bunun 1.474 km' si uluslararası yollardır. Yolların inşaat ve tamirat işleri hem hükümet tarafından, hem de uluslararası kuruluşlar (Dünya Bankası, Avrupa Birliği) tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye ile Gürcistan arasında yolcu ve ticari taşımacılığın yoğun olarak yapıldığı güzergâh, Hopa-Sarp-Batum karayoludur. Ayrıca, bunun yanı sıra, Posof - Vale karayolu da mevcuttur.

Gürcistan'ın demiryolları 125 yıllık bir maziye sahiptir. Ülkenin mevcut 1.538 km'lik demiryolu ağı ülkeyi, Rusya ile Bakü, Erivan ve Karadeniz limanlarına bağlamaktadır. Kars -Tiflis Demir Yolu'nun inşasına ilişkin olarak Türkiye ile Gürcistan arasında anlaşmaya varılmıştır. Bu demir yolu sayesinde, Gürcistan'ın Batı Avrupa ve Akdeniz'e ulaşma imkânı artacak, Türkiye ise, Kafkasya ve Orta Asya ile daha ucuz ve daha kısa ulaşım koridoruna sahip olacaktır.¹⁸⁹

Hem bölge ülkeleri arasında ticaret, hem de Azerbaycan ile Ermenistan'ın dünyaya açılmaları bakımından, Gürcistan'ın Karadeniz limanları Batum ve Poti, ayrı bir öneme sahiptir. Limanlar, bugün için yeterli olmalarına karşın modernizasyona ihtiyaçları vardır ve bu yönde çalışmalar yapılmaktadır.¹⁹⁰

¹⁸⁸ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 08.01.2013.

¹⁸⁹ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf, 08.01.2013.

¹⁹⁰ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.48.

2.1.2. Gürcistan Dış Ticareti

Gürcistan 2000 yılı Temmuz ayında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne 137. üye olarak katılmıştır. Eski SSCB içinde Kırgızistan, Letonya ve Estonya'dan sonra DTÖ'ne katılan dördüncü ülkedir. Gürcistan, üyeliğinin DTÖ'ne henüz üye olmayan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri ile ticaretini etkilemeyeceği hususunu taahhüt etmiştir. DTÖ'ne üyelikle Gürcistan, küresel pazarlara tercihli tarife oranlarından girebilme imkânını sağlamayı, ihracatını arttırmayı, istikrarlı ekonomik büyümeye ulaşmayı ve dış ticarete ülke çeşitliliğini artırarak ekonomik krizlerden daha az etkilenmeyi planlamıştır.¹⁹¹

Liberal bir dış ticaret rejimine sahip olan Gürcistan, 1 Eylül 2006 tarihinden itibaren yeni gümrük vergisi oranlarını uygulamaya koymuştur. 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Gümrük Kanunu kapsamında gümrük işlemlerinde çeşitli değişiklikler olmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı "garanti belgesi" uygulamasının başlatılmış olmasıdır. Yeni gümrük vergisi oranları ülkenin ekonomik açılım gayretleri çerçevesinde belirlenmiş ve bu kapsamda birçok ürünün gümrük vergisi sıfırlanmıştır. Gümrük vergisi sıfırlanmayan ürünler için uygulanan gümrük vergisi oranları ise, %5 veya %12 olarak uygulanmaktadır.¹⁹²

Tablo 2.2'de Gürcistan'ın dünyaya ihracatı, ithalat, dış ticaret hacmi ve dış ticaret dengesinin 1995-2012 dönemindeki gelişimi görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, Gürcistan'ın ihracatı 1995'de 155 milyon dolarken 2000'li yıllara kadar fazla artış göstermemiştir. Örneğin 2000'de 324 milyon dolara ulaşmış, 2010'da 1,6 milyar dolarken 2011'de yaklaşık 2 milyar dolara yaklaşmış, ancak bir miktar gerileyerek 2012'de tahmini 1,7 milyar dolar olmuştur. Gürcistan'ın ithalatı ise 1995'de 489 milyon dolarken 2000'de 710 milyon dolara yükselmiş, daha sonra hızla yükselerek 2010'da 5,1 milyar dolara, 2012'de tahmini 7,2 milyar dolar olmuştur.¹⁹³

¹⁹¹ Benli, Ayşe Oya, Gürcistan Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007, s. 15

¹⁹² Esen, Gürcistan Ülke Raporu, İGEME, s. 13.

¹⁹³ INTRACEN, 2013, http://www.trade.map.org/countrymap/Country_SelCountry_TS.aspx 2013

Tablo 2.2. Gürcistan'ın Dış Ticaret Verileri (1995-2012, Milyon Dolar)

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret	Dış Ticaret
Yıllar			Hacmi	Dengesi
1995	155	489	644	-334
1996	203	751	954	-548
1997	244	995	1240	-751
1998	191	883	1074	-691
1999	238	690	928	-452
2000	324	710	1033	-386
2001	317	752	1069	-435
2002	346	795	1140	-449
2003	461	1139	1600	-678
2004	647	1844	2491	-1198
2005	866	2488	3353	-1622
2006	937	3675	4611	-2738
2007	1232	5212	6444	-3980
2008	1495	6056	7797	-4806
2009	1134	4366	5500	-3232
2010	1583	5095	6678	-3512
2011	1991	6389	8380	-4398
2012	1691	7058	8749	-5493

Kaynak: GEOSTAT. 2012. <http://www.geostat.ge/index.php?>

Gürcistan, bağımsızlığının ilk yıllarında ekonomide büyük bir çöküntü yaşamıştır. 1995 yılında uygulanan ekonomik istikrar programıyla birlikte Gürcistan'ın dünyaya ihracatı, ithalat, dış ticaret hacmi ve dış ticaret dengesinin 1995-2012 dönemindeki gelişimi görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, Gürcistan 1995-2012 yılları arasında artan miktarda sürekli dış ticaret açığı vermiştir. Dış ticaret hacmi devalüasyon sonrası 1999'da ithalatın daralması ve küresel kriz sonrası 2009 yıllarında

daralma göstermiştir. Bununla birlikte ülkenin dış ticaretine ilişkin istatistikî veriler ihtiyatla karşılanmalıdır. Çünkü dış ticaretin, özellikle ithalatın büyük kısmının küçük ölçekli sınır ticareti ile kısıtlı kalması nedeniyle kayıt altına alınamadığı ve bu nedenle yeterli ve tam güvenilir bilgi elde edilemediği ifade edilmektedir.¹⁹⁴

Özellikle ülkede yaygın olarak uygulanan rüşvet nedeniyle, gümrük vergilerinden kaçınmak için yerli ve yabancı firmalar kayıt dışı yollarla ülkeye büyük miktarlarda ithal mal sokmaktadırlar. Bu yöntem piyasada çalışabilmenin bir gereği olarak görülmektedir. Bu açıdan özellikle ithalat rakamlarının gerçekte resmi rakamların çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Tablo 2.3'de Gürcistan'ın dış ticaretine konu olan başlıca ürünler ile dış ticaretinde ihracat ve ithalatta önemli olan ülkeler yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, Gürcistan ihracatındaki ürün yelpazesine bakıldığında, 2012 yılı sıralamasına göre; demir çelik ürünleri, içki meşrubat ve tütün, gübre, fındık ve hurda demir ve metal ihracatı ilk sıralarda yer almaktadır. İthalat kalemi olarak, ilk sırada petrol ve petrol ihtiva eden yakıtlar, ikinci sırada araç, makine ve parçaları, elektronik ürünler, demir çelik ürünleri, plastik ürünleri, ilaç ve tahıllar yer almaktadır. SSCB döneminde Gürcistan'ın dış ticareti birlik ülkelerine (COMECON) ülkelere yönelmiştir. Bağımsızlıktan sonra ülkenin dış ticaretinde Türkiye, Almanya ve ABD gibi ülkeler daha fazla pay almaya başlamıştır.¹⁹⁵

Tablo 2.3. Gürcistan Dış Ticaretinde Başlıca Ürün ve Ülkeler (2012)

Başlıca İhraç Ürünleri	Demir -çelik, içki, meşrubat ve tütün, gübre, fındık ve meyveler, hurda metal, bakır
Başlıca İthalat Ürünleri	Yakıtlar, araç, makine ve parçalan, elektronik ürün ve parçalar, demir çelik ürünleri, plastik, ilaçlar ve tahıl
İthalat – ortakları	% 18,4 Türkiye, %9,5 Azerbaycan, % 8,1 Ukrayna, %7.6 Çin, % 6,3 Rusya, % 5,7 Almanya
İhracat – ortakları	%13,1 ABD, %13,1 Azerbaycan, %9,5 Ukrayna, % 7,5 Türkiye, %6,3 Kanada, % 5,5 Ermenistan

Kaynak:INTRACEN,2013http://www.trade.map.org/countrymap/Country_SelCountry

¹⁹⁴ Fatih Saraç, Gürcistan Ülke Raporu, 2009, Avrupa İşletmeler Ağı Karadeniz, http://www.blacksea-eeen.org/dosyalar/BB_ULKRAP/BB_ulkrp-4-30.pdf 01.06.2013

¹⁹⁵ İGEME, Gürcistan Ülke Profili, 2005 <http://www.carpetrium.com/dosya/pdf/ulkebilgisi/gurcistan.pdf> 01.06.2013

Ülkenin ihracata yöneldiği bölgeler, taşımacılık maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle coğrafi yakınlığı belirler hale gelmiştir. Avrupa ülkelerinden 2005 yılına kadar Gürcistan mallarının en önemli ithalatçısı, Almanya iken 2012'de ABD en önemli ithalatçı ülke olmuştur. Bunları Azerbaycan, Ukrayna, Türkiye, Kanada ve Ermenistan takip etmektedir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye ilk sırayı alırken bu ülkeyi, Azerbaycan, Ukrayna, Çin, Rusya ve Almanya izlemiştir. Tablo 2.3'de görüldüğü gibi Türkiye %18'i aşan ithalat payıyla ve %7,5 düzeyindeki ihracat payıyla Gürcistan'ın ithalatındaki en önemli ülke durumundadır. Gürcistan'a Avrupa ülkelerinden en fazla ihracat yapan ülke ise Almanya'dır.

2.1.3. Türkiye - Gürcistan Dış Ticaret İlişkisi

Türkiye, Tablo 2.3'de görüldüğü gibi Gürcistan'ın en önemli ticaret ortaklarından birisi olmasına karşın, Gürcistan küçük bir ülke olduğu için Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir paya sahip değildir. Bu bağlamda aşağıdaki Tablo 2.4'de görüldüğü gibi Gürcistan'ın Türkiye'nin toplam ihracatında (152,6 milyar dolar) payı 1,154 milyar dolarla 2012'de sadece %0,76 olmuştur. Bu ülkenin Türkiye'nin ithalatındaki (236,5 milyar dolar) payı ise 169 milyon dolar ile 2012'de sadece %0,07 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tablo 2.4.'de görüldüğü gibi, Türkiye'nin Gürcistan ile dış ticaret hacmi giderek artış göstermiş, 1995'de sadece 18 milyon dolarken 2008'de 1,5 milyar dolara kadar yükselmiştir. Öte yandan bu ülkeyle ikili ticarete 2000-2005 dönemi hariç dış ticaret fazlası verilmiştir. Özellikle 2008-2012 döneminde bu ülkeye yapılan ihracat çok fazla artarken ithalatın hızla gerilemesi neticesinde Türkiye lehine oluşan dış ticaret fazlaları hızla yükselmiş ve 2008'de 473 milyon dolarken 2012'de 985 milyon dolara ulaşmıştır. Gürcistan'a yapılan ihracatta ilk sırayı 1992'de tüketim malları alırken 1998'de ara malları ilk sıraları almaya başlamıştır. Bunun bir nedeni 1998'e kadar Gürcistan'ın un tedarikçisi durumunda olan Türkiye için bu durum Rusya kriziyle değişmiştir. Gürcistan'a 1998'de Rusya'dan çok miktarda ve ucuz fiyatla unun gelmesi Türkiye'nin bu ülkeye ihracatını düşürmüştür.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Muhsin Akgür ve Tezer Palacıoğlu, Gürcistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 1999, s. 44.

Tablo 2.4. Türkiye-Gürcistan Dış Ticaretinin Gelişimi (Milyon Dolar ve %)

			ikili Ticaret	ikili Ticaret	ihracat/
Yıllar	ihracat (1)	ithalat (2)	Toplamı (1+2)	Dengesi (1-2)	İthalat
1992	12	6	18	6	1,83
1993	35	22	57	13	1,58
1994	67	26	93	42	2,62
1995	68	50	118	18	1,36
1996	110	32	142	78	3,39
1997	174	66	240	108	2,63
1998	164	91	255	73	1,80
1999	114	93	207	21	1,22
2000	132	155	286	-24	0,85
2001	144	127	271	17	1,13
2002	103	138	241	-35	0,75
2003	155	269	424	-119	0,57
2004	200	300	500	-107	0,65
2005	272	290	561	-31	0,90
2006	408	345	753	63	1,18
2007	646	290	945	357	2,23
2008	998	525	1523	473	1,90
2009	763	285	1.048	481	2,68
2010	769	291	1.060	479	2,65
2011	1.092	314	1.406	778	3,47
2012	1.154	169	1.323	985	6,82

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, 2013 [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr)

Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı, 1992'de 12 milyon dolar düzeyinde iken Tablo 2.4.'de görüldüğü gibi 2000 yılında 132 milyon dolara, 2008'de yaklaşık 1 milyar

dolara yaklaşmıştır. 2009 ve 2010'da bu rakamlar azalırken, 2012'de artarak 1,154 milyar dolara ulaşmıştır. Bununla birlikte bu artış süreklilik göstermemiş olup, özellikle 1998, 1999, 2002 yılları ile küresel kriz sonrası 2009 ve 2010 yıllarında bu ülkeye ihracat az da olsa gerilemiştir. Öte yandan ithalatımız 1992 yılında 6 milyon dolardan 2000'de 155 milyon dolara, 2008'de ise 525 milyon dolara kadar yükselmiş, ancak tüm dönemlerde olduğu gibi dalgalı bir seyirle gerileyerek 2012'de 169 milyon dolar civarına inmiştir. Türkiye bu dönemde genellikle Gürcistan'a karşı dış ticaret fazlası vermiş, bununla birlikte 2001 yılı hariç 2000-2005 döneminde çok az miktarda dış ticaret açığı vermiştir. Bu bağlamda iki ülke arasında 1990'lı yıllarda bavul ticareti ile başlayan ticari ilişkiler zamanla artarak, Türkiye lehine gelişmiştir. Tablodan çıkarılabileceği gibi, Türkiye'nin bu ülkeden ithalatı 2000 yılında genel ithalatta gözlenen artışla %66,4 artmıştır. Türkiye'nin 2001'de kriz sonrası ithalatı bir önceki yıla göre %24 oranında azalırken, Türkiye'nin Gürcistan'dan ithalatı %18 oranında düşüş göstermiştir. Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı 2002 yılında da bir önceki yıla göre %28 oranında düşüş göstermiş, ihracatta yaşanan bu düşüş Gürcistan'a yapılan şeker ihracatındaki azalmadan kaynaklanmıştır. Gürcistan 2002'ye kadar Türkiye'den karşıladığı şeker ihtiyacını kurduğu şeker fabrikasından karşılamaya başlayınca Gürcistan'a şeker ihracatı 2002'de %85 oranında gerilemiştir. Buna karşılık 2002'de Türkiye'nin bu ülkeden ithalatı %8 oranında artış göstermiştir.¹⁹⁷

Türkiye-Gürcistan dış ticaretinde günümüz ihracat ve ithalat kalemlerine bakıldığında Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı içinde; plastik ürünleri, demir çelikten yapılmış ürünleri, makineler, elektrikli ve elektronik ürünleri, demir çelik ihracatı ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin bu ülkeden ithalatında ilk sıralan ise sırasıyla demir çelik ürünleri, tekstil ve konfeksiyon ürünleri (örülmüş ve örülmemiş), mineral yakıtlar, makineler ve elektrikli ve elektronik ürünler almaktadır.¹⁹⁸

2.1.4. Türkiye - Gürcistan Serbest Ticaret Anlaşması ve Etkileri

Türkiye ve Gürcistan arasında imzalan STA'dan önce Tablo 2.5' de görüleceği üzere; 1992, 2005 ve 2007'de iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri güçlendirmek

¹⁹⁷ İGEME, Gürcistan Ülke Profili, 2005 <http://www.carpetrium.com/dosya/pdf/ulkebilgisi/gurcistan.pdf> 01.06.2013

¹⁹⁸ INTRACEN, 2013, http://www.trade.map.org/countrymap/Country_SelCountry_TS.aspx 2013

amacıyla ekonomik ve ticari alt yapılan düzenleyen bir takım anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmaların oluşturduğu zeminden hareketle Türkiye ile Gürcistan arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) müzakereleri 2007 yılı Şubat ayında başlamıştır. Kasım ayında yapılan dördüncü tur görüşmeler neticesinde STA görüşmeleri tamamlanmıştır. Bu süreçte, TBMM'den 29 Temmuz 2008 tarih ve 5792 sayılı Kanun ile geçen "Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması" Bakanlar Kurulunca onaylanarak 24 Eylül 2008 tarih ve 2007 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 1 Kasım 2008'de yürürlüğe girmiştir.¹⁹⁹

Tablo 2.5. Türkiye-Gürcistan Ticaretini Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma	imza Tarihi
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	30.07.1992
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşması	30.07.1992
İkili Hava Ulaştırma Anlaşması	30.07.1992
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	30.07.1992
Gümrükler Alanında İşbirliği Anlaşması	28.01.2005
4. Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Protokolü	14.09.2005
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	21.11.2007

Kaynak: Gürcistan Ülke Raporu. 2011 http://www.blackseaeen.org/dosyalar/_ULKRAPR/

“Türkiye ile Gürcistan arasında, Tablo 2.5.'de görüldüğü gibi, 21 Kasım 2007'de imzalanan "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması" ile iki ülke arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Sosyal Güvenlik ve Vize Kolaylığı Anlaşmaları sonrası, bu anlaşmalara Serbest Ticaret Anlaşması'nın ilave edilmesi ile birlikte Gürcistan ile olan ticari ve ekonomik ilişkilerin yasal çerçevesi daha da güçlenmiştir. Bu durumda Türkiye ile Gürcistan arasında gerçekleşen STA'nın Türkiye'ye katkısını görmek amacıyla Tablo 2.6 'da görüldüğü üzere, bu ülke ile 1 Kasım 2008'de yürürlüğe giren STA öncesi dış ticaret (ihracat ve ithalat toplamı) ile STA sonrası dış ticarete bakılarak bir değerlendirme yapılabileceği düşünülebilir. Bu bağli olarak Tablo 2.6 'da görüldüğü gibi Türkiye-Gürcistan STA'sı

¹⁹⁹Resmi Gazete, 2008<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr./2008/09/20080924m1.htm&main> 28.04.2013

öncesi 4 yılda Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı yaklaşık 2,324 milyar dolar iken, STA sonrası 4 yılda toplam ihracatı ortalama %62,6 oranında artarak 3,778 milyar dolara yükselmiştir. Buna karşılık aynı dönemde toplam ithalat 1,450 milyar dolar iken ortalama %30 oranında gerileyerek 1,059 milyar dolara inmiştir.

Tablo 2.6. Türkiye-Gürcistan Dış Ticaretinin STA Üzerinden Analizi

	ihracat (Milyon Dolar)	ithalat (Milyon Dolar)	Hacim (Milyon Dolar)	Denge (Milyon Dolar)
STA Öncesi Dönem (2005- 2008)	2.324	1.450	3.774	874
STA Sonrası Dönem (2009- 2012)	3.778	1.059	4.837	2.719
Değişim	%62,6	-%30	%28	%211

Kaynak: TÜİK [http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr)

İki ülke arasındaki dış ticaret hacminde de görüldüğü üzere, toplam dış ticaret STA öncesi 4 yıllık dönemde yaklaşık 3,8 milyar dolarken STA sonrası 4 yılda ortalama %28 artarak toplamda 4,8 milyar dolara yükselmiştir. Dış ticaret hacmi artarken dış ticaret dengesi de Türkiye lehine geliştiğinden dolayı dış ticaret fazlası %211 oranında artarak 4 yılda toplam 2,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bütün bu değerler; iki ülke arasında imzalan STA'nın Türkiye lehine geliştiğini göstermektedir.

Öte yandan Gürcistan-Türkiye ilişkileri bağlamında şu noktaların iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri güçlendirebileceği söylenebilir.

✓ Türkiye ile Gürcistan arasındaki artan ticari ilişkiler ve daha önemlisi Hazar petrolünün Gürcistan vasıtasıyla Türkiye üzerinden dünyaya açılması ve Rusya'nın bölgedeki nüfuzuna karşı işbirliği arayışı, nedeniyle Gürcistan ve Türkiye ortak hareket etmelidir.

✓ Ülkede yaygın olan rüşvet nedeniyle, gümrük vergilerinden kaçınmak için yerli ve yabancı firmalar kayıt dışı yollarla ülkeye büyük miktarda ithal mal sokmaktadırlar. Bu durum ülkemizin ihracatının kayıtların üzerinde olduğu anlamına gelse bile, diğer ülkelerin de benzer şekilde Gürcistan piyasasına girmesi nedeniyle bir

dezavantaj oluşturabilir. Bu konuda Gürcistan hükümetinin çabalarını arttırması gerekmektedir.

✓ Bir ucu ülkemizde Karadeniz otoyoluna diğer ucu Azerbaycan'a ve oradan Orta Asya'ya bağlanan Tiflis-Batım karayolunun yenilenmesi, ülkenin güneyinden geçen yolun onarımı ve Kars-Tiflis demiryolunun geliştirilmesine ağırlık verilmelidir.

✓ Batım havalimanı projesi, ülkemizin de ortak kullanımına açılması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu projenin en kısa zamanda bitirilip kullanıma açılması gerekmektedir.

✓ Gürcistan tarafında son derece modern bir şekilde inşa edilen gümrük kapısı ihracatçılara büyük kolaylık sağlamıştır. Buna karşı, Sarp sınır kapısında altyapı yetersizliğinden kaynaklanan sorunların çözümü gerekmektedir. Türkiye tarafındaki tesislerdeki yetersizlik kapıda yaşanan sıkışıklık, kapının hem ticari geçişler ve hem de turizm amaçlı yaya geçişlerine hizmet vermesi sorunlara neden olmaktadır. Bunun için artan ticaret hacmine paralel olarak, Gürcistan'a daha çok ihraç ve ithal yüklerinin geçmesi için Artvin Borçka ilçesi'ndeki Muratlı sınır kapısının açılması faydalı olacaktır.

✓ Batım Limanı'nın ardından Poti Limanı'nın da özelleştirilmesi sonucu bu iki limanın gelişmesinin hızlandırılması gerekmektedir.

✓ Türk malına yönelik olumsuz imajın ortadan kaldırılmasına yönelik fuar katılımları sağlanmalı, alım heyeti gibi faaliyetlerin devamı ve Türk iş merkezleri ve/veya mağazalar/marketler zinciri benzeri oluşumlar hayata geçirilmelidir.

✓ Gürcistan pazarında Türk ürünleri açısından açığı olan sektörlerle yönelik fuar ve alım heyetleri düzenlenmelidir.

✓ Gürcistan'a giriş-çıkış yapan tırların nakliyat konusunda yaşadığı sıkıntıların azaltılması gerekmektedir.”²⁰⁰

²⁰⁰ Öznur Özdemir, “Bir Entegrasyon Olarak Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye'nin (Gürcistan ve Suriye) Yaptığı STA'ların Dış Ticarete Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2013, s. 84-85.

2.1.5. Türkiye Gürcistan Ekonomik İlişkiler ve Ortak Projeler

2.1.5.1. Türkiye -Gürcistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler

Ekonomi, uluslararası ilişkilerin en önemli unsurlarından birisidir ve tarih boyunca imparatorluklar, devletler veya topluluklar arasındaki ilişkilerin gelişmesinde, rekabet etmesinde ve savaşların çıkış nedenlerinde rol oynayan önemli faktörlerden olmuştur.²⁰¹

Türkiye'nin askeri ve siyasi alanda ileri düzeyde iş birliği geliştirdiği Gürcistan'la ekonomik ve ticari ilişkilerinde aynı durum görülmemektedir.²⁰²

Ekonomik ilişkilerin istenen düzeyde gelişmemesinin başlıca nedenleri arasında ulaşım altyapısı eksiklikleri, Kars-Tiflis-Bakü demiryolunun tamamlanmamış olması, yüksek geçiş ücretleri ödemek durumunda kalınması, gelişmemiş bankacılık ilişkileri, özellikle 1998 krizi sonrası kur ayarlaması nedeniyle ucuzlayan Rus ürünlerinin Gürcistan'a gümrüksüz girmesinin yarattığı haksız rekabet, ithalatta ödenen yüksek vergiler, gümrüklerde yaşanan boşluklar ve bunları çözecek mekanizmaların eksikliği sayılabilir. Bunların ötesinde, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine engel olan en önemli faktör Gürcistan'ın içerisinde bulunduğu siyasi istikrarsızlıktır.²⁰³

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler, Gürcistan'ın bağımsızlığının hemen ardından bavul ticareti şeklinde başlamıştır. Türkiye'nin gelişmiş ve zengin en yakın ülke olmasının Gürcistan ile ekonomik ilişkilerin gelişmesinde etkisinin payı büyük olmuştur. Gürcistan'la resmi ekonomik ilişki ilk olarak 1991 yılında Türkiye'den Gürcistan'a elektrik enerji verilmesi ile başlamış ve bunu ticari, yatırım ve uluslararası taşımacılık alanlarında çeşitli anlaşma ve protokollerin imzalanması takip etmiştir. Şubat 1993 tarihinde iki ülke arasında Gürcistan'a 50 milyon Amerikan doları Eximbank kredisinin verilmesini öngören bir anlaşma imzalanmıştır.²⁰⁴

Gürcistan'ın stratejik konumu dolayısıyla Doğu - Batı ve Kuzey - Güney ekseninde transit ticarete en elverişli ülkelerden birisi olmasına rağmen, ulaşım ağındaki

²⁰¹ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.47.

²⁰² Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Gürcistan Ülke Bülteni, Ağustos 2000, s.15.

²⁰³ Demirağ, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, s.292-293.

²⁰⁴ Haydar Çakmak, 1989'dan Günümüze Gürcistan, 1998, s.104-105.

eksiklikler ticaret sektörünü olumsuz etkilemektedir. Gürcistan, Türkiye’den daha çok hazır giyim, un, kakao ve kakao ürünleri, hayvansal - bitkisel yağlar, şeker ve şeker mamulleri, süt ve süt mamülleri, yumurta, telekomünikasyon cihazları, boya, temizlik malzemeleri, kâğıt, karton ithal etmekte, Türkiye’den ise, demir çelik, mineral yakıtlar ve yağlar, metal cevherleri, elektrik, tarımsal ürünler, orman ürünleri, bakır ve bakırdan yapılan eşya, ham deriler ve postlar ihraç etmektedir. Gürcistan’ın ürettiği demir alaşımları ve demir içeren hurda metallerin tamamına yakını Türkiye tarafından ithal edilmektedir.²⁰⁵

Türkiye ile Gürcistan’ın ekonomik ilişkileri iki ana dönem içinde değerlendirilebilir. İlk dönem 1991-1996 yılları arasındadır. Bu dönemde Türkiye, küçük boyutlu girişimciler aracılığı ile Gürcistan piyasasına girmiştir. İlk giren firmaların ve malların niteliğinin, beklenen ve piyasadaki alternatiflerinin gerisinde kalması Türkiye’nin büyük bir itibar kaybetmesine neden olmuştur.²⁰⁶

1996 sonrası özellikle Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının Gürcistan üzerinden geçmesi ilişkilere farklı bir boyut getirmiştir. Bu dönemde; Gürcistan’a bakış açısının değiştiği, Türk girişimcilerinin işlerinin boyutunun büyüdüğü, ciddi ve büyük yatırımların yapıldığı ve ilk dönemdeki kötü izlenimin silinerek, Gürcistan piyasasında hızla ağırlığını hissettiren bir Türkiye görünmeye başlamıştır.²⁰⁷

Türkiye açısından tarımsal ürünler ve gıda işleme sanayi, Gürcistan ile ilişkiler açısından çok önemli bir yer tutmaktadır. Bugün ülke pazarı analiz edildiğinde Gürcistan’da Türk ürünlerine büyük bir talep olduğu gözlemlenmektedir. Şubat 2001’de Türkiye’yi ziyaret eden Gürcistan Tarım Bakanı David Kirvalidze, Gürcü karasularında, ortak balıkçılık, Gürcistan topraklarında ortak çay ve fındık üretimi, Türkiye’nin Gürcistan’da çay paketleme ve balık unu fabrikaları kurarak istihdam yaratması gibi öneriler getirmiştir.²⁰⁸

Gürcistan’daki Türk yatırımları bakımından ikinci sırayı da hizmet sektörü almaktadır. Bunun içinde bankacılık, turizm ilk sırada yer alan girişimlerdir. Türkiye,

²⁰⁵ http://www.tika.gov.tr/yukle/dosyalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf.
23.02.2013.

²⁰⁶ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.229.

²⁰⁷ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.229-230.

²⁰⁸ Mert, Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.282.

turizm alanında ülkede otel inşası ve turistik yerlerle yakinen ilgilenmektedir. Asya'ya açılan kapı olması, hava, kara ve denizyolu ulaşımının yanı sıra demiryolu konusunda da girişimlerin bulunması ve bölgedeki girdi maliyetlerinin düşüklüğü Batum'u Türk yatırımcıların gözünde cazip hale getirmektedir.²⁰⁹

Batum'a yapılan yatırımlarda tekstil sektörü başı çekmektedir. Türk yatırımcılarının tekstilden sonra en fazla yatırım yaptığı alan ise, otel inşaatıdır. Bölgeye gelen turist sayısının her geçen gün artması ve Batum'un ciddi bir casino merkezi olma yolunda ilerlemesi, bölgede otel yapımında ciddi bir artış sağlamaktadır. Batum'da şu anda 2 büyük otel bulunurken, yakın bir gelecekte 4 ve 5 yıldızlı otel sayısının 30'a ulaşması beklenmektedir. Bu inşaatlardan biri de, Nurol İnşaat'ın yapımını üstlendiği 202 yatak kapasiteli Batum Oteli Kültür ve Kongre Merkezi'dir. Artvinli bir firma da "İstanbul" isimli otelini hizmete açmıştır.²¹⁰

Türkiye'deki Gürcü sermayesi incelenecek olursa; Türkiye'de yatırım yapan Gürcistan kaynaklı 16 firma bulunmaktadır. Bu firmalar ticaret, taşımacılık, hava taşımacılığı, tarım hizmetleri alanlarında faaliyet göstermektedirler. Yüksek olan ticaret hacmine ve iki ülke arasında önemli miktarda sınır ticaretinin bulunmasına rağmen, Türkiye-Gürcistan ticari ilişkileri henüz istenen noktaya ulaşmış değildir. Bunun başlıca nedeni de, iki ülkeyi birbirine bağlayan altyapıdaki eksiklikler, gelişmemiş bankacılık ilişkileri ve mevzuat boşluklarıdır. Türkiye, Gürcistan'ın en büyük dış ticaret ortağıdır. Gürcistan'a en fazla makine, cihaz, plastik mamulleri, demir ve demir eşya ve motorlu taşıt ihraç etmiştir. Gürcistan'dan ise demir ve çelik, mineral yakıtlar ve alüminyum alınmıştır. Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunması ve bölge ülkeleri ile bir araya gelebilme zeminini oluşturması açısından önem taşımaktadır. Türkiye-Gürcistan yakınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri de enerji konusudur. Gerek Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol, gerekse Bakü-Tiflis- Erzurum doğalgaz boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi, Türkiye'ye ekonomik olduğu kadar uzun vadede stratejik boyutta önemli bir getiri sağlamaktadır. Türkiye'nin taşıma projesinde ekonomik kazanç hedeflerinin yanında, Kafkasya'daki önemini artırma, Avrupa'ya

²⁰⁹ Taraf Gazetesi, 4 Nisan 2008, s.6.

²¹⁰ Ticari Hayat Gazetesi, 5 Nisan 2008, s.12.

enerji sağlayan bir köprü durumuna gelme, Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltma gibi değişik siyasi beklentileri de bulunmaktadır.²¹¹

Türkiye'nin Gürcistan'daki yatırımlarının sektörel bazda dağılımına bakılacak olursa, ilk sırayı gıdanın aldığı görülmektedir. Ardından hizmetler (bankacılık ve turizm başta olmak üzere) ve otobüs işletmeciliği gelmektedir. Ayrıca ekonomik ilişkilerde denizciliğinde kayda değer bir yeri bulunmaktadır.²¹²

Gürcistan'da faaliyet gösteren 100 civarında Türk firması içinde az sayıda büyük şirket vardır ve ağırlık KOBİ'lerdedir. Ülkedeki toplam Türk yatırımları ise resmi rakamlara göre 450 milyon dolar olup, fiilen 600 milyon doları aşmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu toplam rakamın büyük bir kısmı telekomünikasyon ve imalat sektörlerinde olmakla birlikte liman işletmeciliği, tekstil, su şişeleme ve bankacılık alanlarında da Türk yatırımları bulunmaktadır. Gürcistan'da 1 milyon doların üzerinde sermayeye sahip 20'den fazla Türk firması bulunmaktadır. Bu firmalar arasında Vestel, Beko, şişecam, Turkcell, Borusan, Petrol Ofisi, Efes Pilsen, Ta, Casper gibi isimler yer almaktadır. Bunlara ilave olarak, 100'n üzerinde Türk firmasının ağaç ürünleri, un, inşaat demiri, alüminyum doğrama, ticari patlayıcı, tekstil, mermer isleme gibi alanlarda üretim tesisleri bulunmakta, nakliyat, otelcilik, lokantacılık, iletişim, kırtasiye malzemeleri ve mobilya sektörlerinde dealışmalarını sürdürmektedir.²¹³

²¹¹ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s. 242.

²¹² Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s. 230-231.

²¹³ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Gürcistan lke Bülteni, Ağustos 2000, s.17-18.

2.1.6. Türkiye – Gürcistan Ortak Projeleri

2.1.6.1. Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı Projesi (BTCHP)

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi , Azerbaycan’da üretilen ham petrolün, boru hattı ile Gürcistan üzerinden Ceyhan’daki bir deniz terminaline, buradan da tankerle dünya pazarlarına ulaştırılmasını amaçlamaktadır. Bakü’den Ceyhan’a 1.760 km uzunluğundaki boru hattı güzergâhı, Azerbaycan’da Bakü’den başlayarak, Gürcistan Tiflis’ten Türkiye’ye, Akdeniz kıyısında da Ceyhan’a ulaşmaktadır. Petrol, Bakü yakınındaki Şangaçal terminalinden, Gürcistan yoluyla, Ceyhan’daki yeni deniz terminaline taşınacak şekilde tasarlanmıştır. Boru hattının 1.076 kilometresi Türkiye’de, 245 kilometresi Gürcistan’da ve 445 kilometresi de Azerbaycan’da inşa edilmiştir.²¹⁴

Bakü - Tiflis - Ceyhan diğer alternatiflerine göre, ekolojik önemi, siyasi ve stratejik anlamı yanında ekonomik olarak da en uygun hat özelliğine sahiptir. Bu gerçekten hareketle bölge ülkelerinin enerji üreten, tüketen ve ulaştıran özellikleriyle doğal bir sistem oluşturdukları, bu sisteme işlerlik kazandırarak ortaya çıkacak Karadeniz - Hazar Enerji Birliği’nin dayandığı doğal altyapı söz konusu olmaktadır. Transkafkasya coğrafyasında ispatlanmış petrol ve doğalgaz rezervleri ile dikkat çeken tek ülke Azerbaycan’dır. Ermenistan ve Gürcistan’ın ispatlanmış rezervler bakımından pek şanslı olduğu görülmektedir. Bu ülkeler, enerji kaynaklarının uluslararası pazara Rusya’dan geçmeyen alternatif yollarla ulaştırılmasına yönelik stratejilerde kilit konumda olmaları nedeni ile önemlidirler. Özellikle Gürcistan, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ve bu hatta paralel döşenmekte olan Şah Deniz Doğalgaz Boru Hattı’nın (Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı) geçiş ülkesi olması nedeniyle büyük bir stratejik öneme sahiptir.²¹⁵

Hazar Havzası’ndaki petrolün Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ile taşınması, Türkiye’nin de uzun dönemli ekonomik çıkarlarına fayda sağlayacak gelişme olacaktır. Başta Azerbaycan ve Gürcistan olmak üzere ekonomik güçleri artacak olan Orta Asya ülkeleri, Türkiye’den büyük oranda ithalat yapacaklardır. Bu da Türkiye’nin

²¹⁴ Yalçınkaya, Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kör Düğüme, s.232.

²¹⁵ Necdet Pamir ”Güney Kafkasya’nın Enerji Boyutu”. Güney Kafkasya’ya Güncel Bakış Sempozyumu Harp Akademileri. 27-28 Ocak, 2006, s.2.

ihracatını göreceli olarak arttırarak dış ticaret açığının kapanmasına katkı sağlayacaktır.²¹⁶

Türkiye için Gürcistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne ve Azerbaycan'a bağlantısını sağlayan tek ülke olması dolayısı ile jeopolitik; Rusya ile arasında tampon bir ülke olması dolayısıyla da jeostratejik değere sahiptir.²¹⁷

Gürcistan, BTC'yi, Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı'nı ve Bakü - Tiflis Kars- Demiryolu'nu taşıyan bir köprüdür.²¹⁸

18 - 19 Kasım 1999'da İstanbul'da gerçekleştirilen AGİT Zirvesi sırasında, petrol boru hatları konusunda önemli adımlar atılmış, tüm dünyanın yakından izlediği ve yeni bin yıla yönelik gelişmelerin tartışıldığı zirve sırasında Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana Petrol Boru Hattı'na yönelik bir dizi anlaşma ve protokol imzalanmış, ardından da "Geçiş Ülkesi Anlaşması", "Türkiye'nin Garantisi Anlaşması" ve "Anahtar Teslimi Anlaşması" parafe edilmiştir. Böylece boru hattının en kısa sürede tamamlanması ve hayata geçirilmesi için başta hukuki çerçeve olmak üzere tüm konular tartışılmıştır.²¹⁹

BTCHPBH Projesi söz konusu projelerle karşılaştırıldığında aşağıda belirtilen avantajlara sahiptir:²²⁰

✓ Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesine ve süreklilik kazanmasına yardımcı olacak bu proje, aynı zamanda Hazar havzası devletlerinin hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarlarına iletilmesinde tek bir ülkeye bağımlılıktan kurtararak, kendi ayakları üzerinde durmalarına ve bölgede demokrasinin ve pazar ekonomisinin gelişmesine, bölgenin dünya ekonomisi ile bütünleşmesine katkıda bulunacaktır.

✓ Taşınacak petrol ve gazın bir bölümüyle halihazırda bölge petrolü ve doğal gaz açısından önemli bir pazar olan Türkiye'nin talebinin karşılanması planlanmaktadır.

²¹⁶ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.307.

²¹⁷ Deniz Kutluk, "Hazar-Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit", İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2003, s.40-41.

²¹⁸ Sapmaz, Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri, s.56.

²¹⁹ Demir, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, s.265.

²²⁰ Oran, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, s.435-437.

✓ Ceyhan Terminali dünya geneliyle karşılaştırıldığında işletme koşulları iyi olan ihraç tesislerine sahiptir. Aynı zamanda, büyük tankerlere yükleme yapılabilen derin bir limandır. Karadeniz'deki olumsuz hava koşulları nedeniyle yılın büyük bir kısmında yükleme ve boşaltma işlemleri yapılamamakta, Boğazlardaki geçişlerdeki gemi sınırlılıkları nedeniyle Ceyhan Terminali daha avantajlıdır. Ayrıca, Ceyhan'dan dünya pazarlarına uzanan tanker güzergâhı tüm Karadeniz limanlarından daha kısadır.

✓ Hazar petrollerinin Karadeniz aracılığıyla Türk Boğazları üzerinden taşınması, Boğazlardaki deniz trafiğinin yükünü önemli ölçüde arttıracak ve Karadeniz'in hinterlandı, orta ve doğu Avrupa'dan Orta Asya'ya kadar genişleyecektir. Bu durumda Karadeniz güzergâhı üzerindeki potansiyel tehlike ve riskleri önemli ölçüde arttıracaktır.

BTCHPBH projesinin günlük bir milyon varil ve yılda 50 milyon ton petrolü dünya pazarlarına ulaştırma kapasitesi bulunmaktadır. Bu boru hattı ile Türkiye, doğu-batı enerji koridoru üzerinde stratejik bir rol üstlenmiş bulunmaktadır. Doğu-batı enerji koridorunun en kritik ayağını oluşturan bu proje ile hem Türkiye'nin jeopolitik önemi artmakta hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi ve iktisadi istikrarına katkıda bulunmaktadır. Proje ile Gürcistan en önemli geçiş ülkesi olarak ön plana çıkmaktadır. BTCHPBH projesinden sağlanacak dolaylı kazançların yanında, Türkiye'nin, bu proje ile "geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri" karşılığında; taşınacak kapasiteye bağlı olarak önemli bir gelir elde etmesi beklenmektedir.²²¹

İncelemelerin olgunlaşması ile BTC'nin finans ve proje aşamaları tamamlanmış, Eylül 2002'de Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Devlet Başkanları'nın katıldığı bir törenle boru hattının temeli atılmıştır. 10 Haziran 2005 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakashvili ve Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in katıldığı törenle BTC Hattı'na petrol pompalanmaya başlanmıştır. 2006 yılından bu yana da hâlâ tam anlamıyla faaliyettedir.²²²

Ayrıca doğu-batı enerji koridorunun en kritik ayağını oluşturan bu proje, hem Türkiye'nin jeopolitik önemini artıracak hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi,

²²¹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Gürcistan Ülke Bülteni, Ağustos 2008, s. 15.

²²² <http://www.cografyamiz.net/forum/index.php/topic.6248.0.html>, 04.05.2013.

ekonomik istikrar ve kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Bu proje sayesinde Azerbaycan dünyada sayılı üreticiler arasına girecek, Gürcistan ise kritik ve önemli bir geçiş ülkesi olacaktır. Hattın geçtiği güzergâh doğu ile batı arasında bir enerji köprüsü oluşturacak ve daha önemlisi Avrasya bölgesinden dünya pazarlarına ham petrol ve doğal gaz nakledecek diğer boru hattı projelerine öncülük edecektir.²²³

Gürcistan üzerinden geçen BTCHPB hattı, Türkiye'den daha çok belki de Gürcistan'ın ekonomik sorunlarını çözecek, stratejik önemini artıracak çok önemli bir projedir. Projenin tamamlanması, Gürcistan'ı ekonomik olarak rahatlatacak ve siyasi açıdan Gürcistan'ın önemini artıracaktır. BTCHPBH Projesi; "Türkiye'ye stratejik ve uzun dönemli ekonomik yararları çok fazla olan bir projedir. Bu proje, ülkelerin doğal zenginliklerini ihraç edebilmelerini ve kalkınmalarını sağlayabilecek önemli potansiyellere sahip bir projedir.

2.1.6.2. Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal Gaz Boru Hattı

Bu proje ile Azerbaycan gazının Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır. Şah Deniz bölgesi, Bakü'nün 70 km güneydoğusu ve Azeri-Güneşli-Çıralı Sahasının 70 km güneybatısında yer almaktadır. Ruhsat alanı yaklaşık 860 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Sahada 625 milyar m³ doğal gaz ve 750 milyon varil kondensat rezervi olduğu öngörülmektedir Türkiye'nin doğal gaz talebinin önemli bir kısmını karşılayabilecek büyüklükteki projenin azami doğal gaz ve kondensat üretim kapasiteleri yılda 15 milyar m³ ve 13 milyon varildir. Birinci aşama toplam gaz satış miktarı 8,1 milyar m³ olacak, projenin satış işlemleri Azerbaycan Gas Supply Company (AGSC) tarafından gerçekleştirilecektir. Yatırım miktarı 2,4 milyar ABD doları olan bu aşamada 14 üretim kuyusunun olması planlanmaktadır.²²⁴

Azerbaycan-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin Türkiye kısmı ile ilgili olarak, Azerbaycan'dan alınacak olan doğal gazın Gürcistan-Türkiye sınırından Doğu Anadolu İletim Hattı'na 225 km'lik bir hat yapılarak bağlantı noktası olan Erzurum-Horasan'a kadar taşınması planlanmaktadır. 2001 yılında projenin "*Arama ve Uzatma Arama Dönemi*" mükellefiyetleri tamamlanmıştır. 6 Mart 2001 tarihinde Ticari Doğal

²²³ Cenk Pala, "Türkiye'nin Avrasya Boru Hatları Macerası", Türkiye'nin Avrasya Macerası 1989-2006, (Der. Mustafa Aydın), Ankara, Nobel Yayınevi, 2007. s.162.

²²⁴ Okan Duru, Türk Tankerciliği Raporu, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü Yayınları, Haziran 2005, s.22.

Gaz ve Kondensat Keşfi ilanı yapılmıştır. Satış anlaşması yılda 6,6 milyar m³ doğal gazın 15 yıl boyunca Türkiye'ye ulaştırılmasını kapsamaktadır. Projenin, "*Birinci Geliştirme ve Üretim Donemi Programı*" kapsamında 2003 yılı içinde ilk ön sondaj kuyusu bitirilmiş ve ikincisi kazılmaya başlanmıştır. Halen sondaj, platform imalat ve inşaatı vb. faaliyetler devam etmektedir. Türkiye'ye ilk gaz tesliminin Ekim 2006'da gerçekleştirilmesi planlanmıştır.²²⁵

Şah Deniz Projesi'nin diğer bir yönü ise Batı'nın giderek artan enerji ihtiyacını karşılamak için önemli bir kaynak oluşturacak Avrasya Enerji Koridoru'nun ve dolayısıyla bu koridor üzerinde bulunan ülkelerin güvenliklerinin Batı tarafından korumaya alınmasıdır. Batı'nın gelişmiş ülkeleri boru hatları aracılığıyla sağlanacak enerji kaynaklarının kesintisiz olarak kendilerine ulaşmasını sağlamak için bölgenin güvenlik ve istikrarı konusunda daha hassas ve müdahil olacaklardır. Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze, bu yöndeki beklentilerini "*Rusya ve Ukrayna ile diğer devletlerin katılımlarıyla bölgede Azerbaycan ile Gürcistan'ı birbirlerine bağlayan ortak bir enerji sistemi kurulması tamamlanması bölgedeki devletlerin güvenliklerini de garanti altına alacaktır.*" şeklinde ifade etmiştir. BTC Petrol Boru Hattı, Hazar Denizi'nin Şah Deniz yatağındaki doğalgazın Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz boru hattıyla pazarlanmasında da etken olmuştur. Şah Deniz doğalgazının dünya piyasalarına ihracının gerçekleşmesi Azerbaycan'ın kalkınmasına ivme kazandırmada çok önemli rol oynayacaktır. Nihayet Türkmenistan doğalgazının da Hazar" döşenecek borularla BTE kanalıyla pazarlanmasının gerçekleşmesi halinde bölge ülkelerinin ekonomik imkânları ve stratejik önemleri daha da artacaktır.²²⁶ Ağustos 2005 itibariyle Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı'nın inşasının % 72'sinin tamamlandığı bildirilmiştir.²²⁷

2.1.6.3. Bakü – Tiflis- Kars (BTK) Demiryolu Projesi

Türkiye ile Gürcistan arasına doğrudan bir demiryolu bağlantısı bulunmamaktadır. İki ülkenin demiryolu şebekelerinin birbiriyle bağlantısının sağlanması durumunda, Türkiye ile Avrupa ülkelerinin Kafkasya üzerinden Orta Asya

²²⁵ Duru, Türk Tankerciliği Raporu, s.21.

²²⁶ Osman Nuri Aras, "Bakü-Ceyhan Tüm Bölgenin Yararına Olacak", Aksiyon, S 563, 19 Ey. 2005, s.15.

²²⁷ Türkiye Gazetesi, 13 Ağustos 2005, s.2.

Türk Cumhuriyetlerine ve RF' ye demiryolu ile bağlanmaları gerçekleşebilecektir. Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan arasında demiryolu bağlantısını kurmak, büyük bir ulaştırma potansiyeline sahip Orta Asya Cumhuriyetleri'ni Türkiye'ye bağlayacaktır. Avrupa ile Orta Asya arasında daha kısa, ekonomik ve güvenli bir yol üzerinden ulaşım sağlanacak, Orta Asya Akdeniz'e bağlanacak ve Orta Asya ile yapılan transit taşımacılıkta Türkiye çok daha önemli bir konuma gelecektir.²²⁸

Bu düşünceden doğan Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesi'nin toplam uzunluğu 124 km.dir. Projenin gerçekleşmesi için Türkiye tarafında 92 km, Gürcistan tarafında ise 32 km olmak üzere toplam 124 km uzunluğunda yeni demiryolu yapımı gerekmektedir.²²⁹

Bu bağlamda, Türkiye tarafında 76 km. (Mezra-Aktaş), Gürcistan tarafında ise 29 km. (Aktaş-Ahılkelek) olmak üzere toplam 105 km.lik yeni demiryolunun yapımı planlanmıştır.²³⁰

Ahılkelek-Marabada arasındaki mevcut 160 km uzunluğundaki demiryolu hattını onarılacaktır. Projenin toplam maliyetinin 600 milyon dolar civarında olacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde Türkiye'nin Orta Asya ile demiryolu ulaşımı İran üzerinden sağlanmaktadır. Coğrafi konumundan dolayı Gürcistan alternatifi daha ekonomik bir çözüm olacaktır. Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun ikinci bir kolunun Trabzon limanına kadar ulaştırılması planlanmaktadır.²³¹

Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun inşası hususunda, 26-29 Temmuz 1993 tarihlerinde Ankara'da yapılan Türkiye-Gürcistan Karma Ulaştırma Komisyonu toplantısında bir mutabakat sağlanmıştır. Bu mutabakat çerçevesinde tarafların teknik heyetleri Samsun'da 23 Kasım 1994 tarihinde bir araya gelmişlerdir.²³² Fakat projenin hayata geçirilmesi çeşitli sebeplerle mümkün olamamıştır. 2003 yılından itibaren yeniden projenin canlandırılması yönünde çalışmalar başlamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili'nin Ankara ziyaretinde, Başbakan Erdoğan'ın ve

²²⁸“Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu Raporu Demiryolu Ulaştırması Alt Komisyonu Raporu”, www.ekutup.dpt.gov.tr 29.05.2013

²²⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1993, s.4.

²³⁰ Hasan Kanbolat,“Kafkasya'da Demir İpek Yolu”, Stratejik Analiz Dergisi, Ankara, Asam Yayınları, s.83, Mart 2007, s.63.

²³¹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Gürcistan Ülke Bülteni, Eylül 2005. s.17.

²³²http://www.dlh.gov.tr/home/dy_turgur.html 11.05.2013

Azerbaycan Başkanı Aliyev'in Tiflis ziyaretinde bu projenin gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.²³³

Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattı inşaatının temeli 21 Kasım 2007 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül'ün Gürcistan'ı ziyareti sırasında törenle atılmıştır. BTK demiryolu Türkiye kısmının temel atma töreni, 24 Temmuz 2008 tarihinde ilgili ülke devlet başkanlarının katıldığı törenle Kars'ta gerçekleştirilmiştir. Bakü-Tiflis-Kars demiryolu projesi çerçevesinde yılda 1 milyon 500 bin yolcu ve 3 milyon ton yük taşınması hedeflenmektedir. 2034 yılında ise bu hat üzerinden yılda 3 milyon 500 bin yolcu ve 16 milyon 500 bin ton yük taşınması öngörülmektedir.²³⁴ Bu projenin 2014 yılı sonu ile bitmesi öngörülmektedir.

2.1.6.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ)

Ocak 1990 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Türkiye Büyükelçisi Çerçiçev'in de katıldığı bir panelde, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi fikri ilk olarak Şükrü Elekdağ tarafından ortaya atılmıştır. Ardından Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın da proje düşüncesine destek vermesi ile "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Projesi" gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Türkiye'nin liderliğinde başlayan çalışmalar, 25 Temmuz 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen bir zirve toplantısında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Deklarasyonu'nun imzalanması ile nihayetlenmiştir ve örgüt bu tarihte resmen işlerlik kazanmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nde Türkiye, Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Ukrayna ve Yunanistan kurucu üye olarak yer almışlardır. Polonya, Tunus, İsrail, Mısır, Slovak Cumhuriyetleri, İtalya ve Avusturya'ya gözlemci ülke statüsü tanınmıştır.²³⁵

KEİ, üyeleri arasında, ticarî ve sınaî işbirliğini içine alacak şekilde, ekonomi, bilim - teknoloji ve çevre konularında, ekonomik ve teknik alanlardaki ortak paydaya dayanan projeleri üretmek ve geliştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Taraf devletlerin dışişleri bakanları en az yılda bir kere toplanarak gelişmeleri değerlendirerek yeni hedefler belirleyecek ve bu toplantılara iş dünyasından temsilciler de katılacaklardır.

²³³ Kamil Ağacan, "Kars-Tiflis Demiryolu: Hayal Gerçek mi Oluyor?", ASAM Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni, 3 Ocak 2005.

²³⁴ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Gürcistan Ülke Bülteni, Eylül 2005, s.16-17.

²³⁵ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.230.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği, bugüne kadar görülen en geniş ve iddialı bölgesel ekonomik işbirliği projesidir. Asıl vurgulanan amacı ekonomik olmakla birlikte, kısa vadedeki işlevi siyasidir.²³⁶

Bu girişimin bir diğer özelliği de, Türkiye'nin diğer ülkelere nazaran ekonomik ve siyasal önceliğe ve üstünlüğe sahip olmasıydı. KEİ'nin Türkiye açısından önemi siyasi olarak incelendiğinde, özellikle tarihten gelen komşu ülkelerle yaşanan gerginliğin (ki, bu gerginlik, Yunanistan, Rusya ve Ermenistan ile hala devam etmektedir) sona erdirilmesi, iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, bölgede barışın sağlanması, ülkelerin mevcut sosyal ve kültürel potansiyellerinin kaynaşması, Türkiye'nin birinci hedefidir. Türkiye'nin KEİ üyesi bölge ülkeleri ile ilişkilerini sürdürürken dikkate alması gereken en önemli husus, Rusya ile olan ikili ilişkileridir. KEİ üye ülkeleri arasında, nüfusu ve ülkesi gibi ekonomisi de en büyük olan ülke Rusya'dır.²³⁷

KEİ ülkelerinin siyasal yapı çeşitliliği yanında, ekonomik özellikleri de önemli ölçüde devletleri birbirlerine mecbur kılmaktadır ki, enerji de bunların en önemlisidir. Bu bağımlılığın, ülke bağımsızlığını tehdit eder şiddette hissedildiği ülkelerin başında Gürcistan gibi ülkeler yer almaktadır. Rusya, zaman zaman enerji kozunu zayıf ülkeler üzerinde baskı aracı olarak kullanabilmektedir. KEİ, aslında, gerek Türkiye açısından gerekse diğer üye ülkeler açısından, özellikle bölgesel sorunların çözümüne yönelik henüz herhangi bir varlık gösterememiştir.²³⁸ Yine de Türkiye, her koşulda, KEİ'nin faydalı olacağına inanıldığı müddetçe O'nu desteklemeye devam edecektir.²³⁹

²³⁶ Kanbolat, "AB'nin Güney Kafkasya İle İlişkileri Ve Türkiye'nin Rolü, s.109.

²³⁷ Yalçınkaya, Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Kör Düğüme, s.268.

²³⁸ Mert, Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, s.235.

²³⁹ Heinz Kıramer, Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001, s.238.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SINIR TİCARETİ YAPILAN SINIR KAPILARI

3.1.Sınır Ticaretinin Tanımı ve Gelişimi

Sınır ticareti, iki komşu ülke arasında anlaşmalara bağlı olarak yapılan özel bir dış ticaret rejimidir. Türkiye’de sınır ticaretinin sınırların denizlerle ayrılmış olması durumundaki karşılığı kıyı ticaretidir.²⁴⁰ Sınır ticareti, sınır ve kıyı illeri ile bunlara komşu illerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla karşılıklı olarak yapılan ticari işlemlerdir. Bir başka tanım; sınırlarının denizlerle çevrili olduğu yerleri de kapsamı açısından “Sınır ve Kıyı Ticareti” olarak belirtilmektedir. Sınır ticareti, ülkenin kara sınırı olan devletlerle yaptığı genellikle özel bir rejime tabi olan bir ticaret şeklidir. Doğu Anadolu bölgesi için Kars-Ardahan-Iğdır bölgesinde deniz olmadığından kıyı ticareti değil sadece sınır ticareti kavramı kullanılabilir.²⁴¹ Sınır ticareti genellikle sınırın iki yakasındaki bölge halkının ihtiyaçlarını karşılama amacına yöneliktir.²⁴²

Türkiye’de ilk sınır ticareti uygulamasına, 1978-79 yıllarında yaşanan petrol krizi ve döviz darboğazına çözüm bulabilmek için, Ağrı Valiliği ve İran’ın Batı Azerbaycan Genel Valiliği arasında varılan mutabakat üzerine; canlı hayvan, sigara gibi muhtelif tüketim mallarına karşılık motorin, fueloil ve benzin alımı ile başlanmıştır.²⁴³ 1986 yılında Hatay-Cilvegözü sınır kapısı Suriye ile 1987 yılında ise Van-Kapıköy sınır kapısı İran ile sınır ticaretine açılmıştır.1988 yılında ise Hakkâri-Esendere, 1989 yılında da Artvin-Sarp sınır kapısı sınır ticaretine açılmıştır. 1989 yılında Erzurum ilinin komşu il statüsünde Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ile sınır ticareti yapmasına karar verilmiştir. 1990 yılında Kars ilinin komşu il statüsünden yararlanarak Ağrı-Gürbulak sınır kapısından İran’la, Artvin-Sarp sınır kapısından ise BDT ile sınır ticareti yapmalarına izin

²⁴⁰ Nurettin Öztürk, “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm önerileri”, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı3,2006 s.107-127.

²⁴¹ Kerem Karabulut, “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2005, s.1-15. <http://e-dergi.atauni.edu.tr> 13.05.2013

²⁴² Ayşe Nur Mercan, “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, Mevzuat Dergisi, 2011, s.1-77. <http://mevzuatdergisi.com> 13.05.2013

²⁴³ İbrahim Halil Sugözü, Melike Atay, “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı”, Uluslararası Şınak ve Çevresi Sempozyumu, http://www.iibf.sinak.edu.tr_04.05.2013.

verilmiştir. Yine aynı yılın ortalarında Mardin, Hakkâri ve Şırnak illerinin Habur sınır kapısından sınır ticareti yapmalarına karar verilmiştir. Başlangıçta sınır ticareti fiili olarak Ağrı ilinde görülmekteyken, hızlı bir gelişme ile bu tür ticaret diğer sınır illerine de yayılmıştır. Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararları ile toplam 13 ilin sınır ticareti yapması kararlaştırılmıştır. Bu iller (Ağrı, Ardahan, Artvin, Gaziantep, Hakkâri, Hatay, Edirne, Iğdır, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak, Van)'dır. Yapılan Ülkeler ise BDT/ Gürcistan, Bulgaristan, İran, Suriye, Nahçıvan ve Irak'tır. Ayrıca sınır ticaretiyle ilgili önemli bir düzenleme de; Türkiye'de 13 sınır ilinde yapılan sınır ticaretinde valilerde olan yetkinin, Bakanlar Kurulu kararıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı'na devredilmesidir.²⁴⁴ Yıllardır Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kalkındırılması hükümetlerin en büyük hedefi olmuştur. İklim koşullarının olumsuzluğu, sahip oldukları üretim faktörlerinin yetersizliği ve sanayileşmiş bölgelere uzaklığı söz konusu bölgelerin kalkındırılmasını zorlaştırmıştır. Bölgelerarası eşitsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için özellikle hizmet sektörünün ve dolayısıyla da sınır ticaretinin gelişmesi gerekmektedir. Sınırlar politik olarak iki ülkeyi birbirinden ayırmasına rağmen sınırın iki tarafında yaşayan insanların ekonomik sosyal ve derin kültürel ilişkileri devam etmektedir. Sınır ticareti ile bölgede yaşayan halkın refah düzeyi artmış ve girişimcilik ruhu gelişmiştir.²⁴⁵

Tablo 3.1. Türkiye'de Sınır Ticareti Yapılan Sınır Kapıları ve İller

BULUNDUĞU İL	SINIR KAPISI	BAĞLADIĞI ÜLKELER
Ağrı	Gürbulak	İran
Ardahan	Türkgözü (Posof)	Gürcistan ve Diğer B.D.T. Ülkeleri
Artvin	Sarp	Gürcistan ve Diğer B.D.T. Ülkeleri
Edirne	Kapıkule	Bulgaristan
Gaziantep	Karkamış	Suriye
	Karkamış	
	Çobanbey	

²⁴⁴ Öztürk , “Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.107-127.

²⁴⁵ Mehmet Kara, “Ekonomik Etkileri Bakımından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2005. s.69. <http://www.sbe.deu.edu.tr>

Hakkâri	Esendere	İran
Hatay	Cilvegözü	Suriye
	İslâhiye	
	Yayladağı	
	Karbeyaz (Yiğitoğlu) (Kapalı)	
İğdır	Dilucu	Nahçıvan
Kilis	Öncüpınar	Suriye
	Öncüpınar	
Mardin	Nusaybin	Suriye
	Şenyurt	
Şanlıurfa	Akçakale	Suriye
	Ceylanpınar	
	Mürşitpınar	
Şırnak	Habur	Irak
	Cizre	Suriye

Kaynak: Resmi Gazete, 28/04/2000-27812

3.2. Modernizasyon Kapsamındaki Sınır Kapıları

Modernizasyon; kurumları yeni şartlara uyarlama çabasıdır. Yani başka bir deyişle, sınır kapılarının ”Yenileşme Süreci”dir.

3.2.1. Dere köy Sınır Kapısı

Kırklareli ili sınırları içerisinde 18 dönüm alana kurulu bulunan Dere köy Sınır Kapısı Türkiye ile Bulgaristan arasındaki önemli geçiş noktalarından birisidir. Hizmet alanının yenilenmesine ilişkin olarak, Dere köy Sınır Kapısı'nın Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde yaptırılması konusunda Yüksek Planlama Kurulu'nun kararı alınmış ve TOBB ile mutabakat oluşturulmuştur. Hizmet alanının yenilenmesi dışında, alana ulaşımı sağlayan Kırklareli-Dere köy yolunun yapımı da proje kapsamındadır. Temelde kapıdaki geçişlerin Ukrayna ve Romanya üzerinden gelecek turist trafiği ile

canlı olacağı kanısı hâkimdir. İstanbul gibi önemli bir limanla Burgaz'daki liman arasında bağlantı kurulması istenmektedir.²⁴⁶

3.2.2. Nusaybin Sınır Kapısı

Türkiye ve Suriye arasındaki sınır kapılarından olan Nusaybin Sınır Kapısı, Mardin ilinin Nusaybin ilçesinde 75 dönüm alan üzerinde bulunmaktadır. Suriye Sınırı boyunca devam eden mayınlı arazi ile İpek Yolu arasında askeri bölgenin içinde yer almaktadır. Ulaşım, mevcut Nusaybin Taburunun içinden geçerek yapılmaktadır. İpek Yolu ile şu anda bir karayolu bağlantısı olmayıp yol ile arasında şahıs arazileri bulunmaktadır. Sınırın Suriye tarafında daha çok şahıs arazisi bulunup kamulaştırma işlemi çok zor olmaktadır. Mevcut durumda Suriye tarafının Sınır Kapısı için ayırdığı arazi (Türkiye tarafına nispeten daha küçük) ile Nusaybin Sınır Kapısı için tahsis edilen arazinin plan üzerindeki kesin sınırları görülememiştir. Sahada yapılan incelemede iki arsanın orta noktalarının birbirini karşılamadığı görülmüştür. Suriye yetkilileri ile yapılan toplantı sonucu kapıların çakışmaması sorunu çözüme kavuşturulmuştur. Nusaybin'de sınır kapısının yapılması planlanan bölgede toplam 316 dönüm arazide mayın temizliği yapılmıştır. Bu alanın 77 dönümlük kısmında sınır kapısı yapılacak, geri kalan rezerv büyüme alanı olarak ayrılmıştır. Maliyet ve süreler bildirilerek uygulama projeleri Gümrük Müsteşarlığı'na verilmiştir. Uygulama sözleşmesinin imzalanmasıyla inşaaata başlanabilecek durumdadır.²⁴⁷

3.2.3. Türk gözü Sınır Kapısı

Türk gözü Sınır Kapısı, Sarp Sınır Kapısı ile birlikte Gürcistan'a oradan da Rusya ve Orta Asya'ya açılan bir Sınır Kapısıdır. Toplam alan büyüklüğü 18.000 m² olan sınır kapısı, Posof İlçe merkezine 14 km, Ardahan İl merkezine ise 90 km uzaklıktadır. Türkgözü sınır kapısı Ardahan Posof ilçesindedir.²⁴⁸

Türk gözüne giden yol birer şerit gidiş ve geliş olarak düzenlenmiştir, ancak bu yol yük taşımacılığı için özellikle iklim koşulları, virajlı yollar ve coğrafyası nedeniyle uygun değildir. Türk gözü Sınır Kapısı 1992 yılında açılmıştır ve fiilen 25.11.1995

²⁴⁶ Fatma Gökçen Ongun, Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyon Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2009, s. 34.

²⁴⁷ Ongun, Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s. 35.

²⁴⁸ Aykut Işıklar, Türkgözü'nde muamma sürüyor, Sınır Kapısı Sınır kapısı oldu. <http://www.siyasalbirikim.com.tr/> 17.05.2013

tarihinde faaliyete geçmiştir. Gürcistan tarafındaki karşılığı Vale Hudut Kapısı'dır. Hopa Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü'ne bağlıdır. Mazot ticaretinin yapıldığı yıllar hariç fazla işlememiştir. Kapıdan ihracat yapılmamakta, sadece İran'a transit geçiş verilmektedir. İç gümrükleme Erzurum'dan yapılabilmekte olup, gidiş geliş yaklaşık 650 km uzaklıktadır. Gürcistan tarafından yapılan herhangi bir ithalat bulunmamaktadır. Sarp'a alternatif olarak Diyarbakır, Van, Erzurum, Erzincan gibi illerden yapılan ihracat bu kapıya yönlendirilebilirse kapıda iş hacmi artacaktır, bunun dışında kapıda başka bir potansiyel görülmemektedir. Ermenistan ile ticaretimizin olmaması kapıda sorun yaratmaktadır. Yine Ardahan ili sınırları içerisinde Çıldır - Aktaş Sınır Kapısı bulunmaktadır. Kapı Ermenistan'la sınırdır, ancak kullanılmamaktadır. Ermenistan ile ticaret başlarsa muhtemelen bu kapı tercih edilecektir, çünkü yolu çok daha düzgün durumdadır.²⁴⁹

3.2.4. Yayladağı Sınır Kapısı

Türkiye'nin Suriye'ye açılan kapılarından birisi olan Yayladağı Sınır Kapısı, Hatay ilinin Yayladağı ilçesinde 13,5 dönüm alan üzerinde bulunmaktadır. Suriye ile gerçekleştirilen sınır ticareti anlaşmaları sonucunda, sınır kapısı sayesinde ilçe ekonomisinin büyüyeceği tahmin edilmektedir. Halen karşılıklı olarak günlük araç giriş-çıkışları Yayladağı Sınır Kapısından yapılmaktadır. Bu kapıda modernizasyon, mevcut binaların revizyonu ve ilave binaların yapılması şeklinde olacaktır. Yayladağı'nda revizyonun asıl nedeni kapının tır trafiğine açılmak istenmesidir. Bunun içinde Türkiye tarafındaki yol da tamamlanmıştır.²⁵⁰

3.2.5. Karkamış Sınır Kapısı

Karkamış Sınır Kapısı, Gaziantep Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü'ne bağlı olup Gaziantep'in sanayi açısından en az gelişmiş ilçesi olan Karkamış sınırları içerisinde Suriye'ye açılan bir kapıdır. Karkamış Sınır Kapısı, Türkiye ile Suriye arasında giriş ve çıkış hizmeti veren B sınıfı sınır kapısıdır ve TCDD'ye ait eski binalarda hizmet vermektedir. 2002 Şubat ayından itibaren yurt dışına çıkışlarda uygulanan fon kaldırıldığından, günü birlik giriş ve çıkışlarda bir artış meydana gelmiştir. 2007 yılında toplam 15.596 araç Karkamış Sınır Kapısından geçiş yapmıştır.

²⁴⁹ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 35.

²⁵⁰ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 35.

Kapı fiziki olarak tır ya da kamyon trafiğine uygun olmadığı için bu sayının tamamı küçük araçlardan oluşmaktadır. Modernizasyon çalışmaları açısından üzerinde en çok durulan yöntem yeni bir kapı yapılmasıdır. Bununla ilgili olarak projeler hazırlanmış ve Gümrük Müsteşarlığı'na gönderilmiş durumdadır.²⁵¹

3.2.6. Pazar kule Sınır Kapısı

Edirne ilinin Karaağaç ilçesinde 19 dönüm alan üzerinde bulunan Pazar kule Sınır Kapısı sadece küçük araç trafiğine açıktır. Pazar kule Sınır Kapısı'ndan günde ortalama 50 aracın giriş çıkış yapmakta bu rakam hafta sonları Edirne'ye alışverişe gelen Yunanlılarla 100, yaz aylarında işçilerin de tatillerini Türkiye'de geçirmek için gelmeleri ile günde 200 araca çıkmaktadır. Pazar kule Sınır Kapısı'nda binanın eski olması ve peronların olmaması nedeniyle işlemler binanın içindeki 4 ayrı odada gerçekleştirilmekte ve bu da zaman kaybına ve yığılmalara neden olmaktadır. Bu nedenle 4 ay süren bir çalışma kapsamında banko sistemine geçilmiştir. Bina yeniden boyatılarak giriş ve çıkış yolları genişletilmiş ve böylece araçlar daha rahat hareket etmeye başlamışlardır. Pazar kule Sınır Kapısı'nın büyük araç trafiğine kapalı olması nedeniyle Yunanistan'a gidecek araçlar, Kapıkule ve İpsala Sınır Kapıları'nı kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Pazar kule Sınır Kapısı'nın ticarete açılmasıyla Kapıkule Sınır

Kapısı'nın yükünün de hafifleyeceği tahmin edilmekte ve bunun da ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.²⁵²

3.2.7. Esen dere Sınır Kapısı

Esen dere Sınır Kapısı Türkiye ile İran arasında yer almaktadır. Hakkâri iline bağlı olup, Hakkâri ile arasında 118 km mesafe bulunmaktadır. Esen dere'ye ulaşım Yüksekova'ya kadar dağların arasından, virajlı, gidiş dönüş birer şerit olarak düzenlenmiş yollardan yapılmaktadır. İlçeye havaalanı yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Sahanın tahsisi yapılmış, harita çalışmaları tamamlanmıştır. Esen dere Sınır Kapısı, Hakkâri Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğüne bağlıdır. Kapıda Sınır Ticaret Merkezi kurulmuştur. 2007 yılında gerçekleştirilen 76 milyon dolarlık ihracatın tamamı bu Sınır Ticaret Merkezi sayesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak, ithalat yeterli

²⁵¹ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 36.

²⁵² Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 36

olmadığı için gelir elde edilemediği ifade edilmiştir. İthalat 2008’de 8.000 dolarda kalmıştır. Bu yılın ilk 7 ayında yapılan ithalat 8.500 dolar, ihracat ise 78.000.000 dolar olmuştur. Gümrük sahası 14.000 m² civarında olup, yeni tahsis edilen arazi ile birlikte 22.000 m² saha alanına sahip olacaktır.²⁵³

3.2.8. Dilucu Sınır Kapısı

Dilucu Kara Hudut Kapısı, 3 ülkeye sınırı olan Iğdır’dan Nahcivan Özerk Cumhuriyeti’ne açılan bir gümrük sahası olarak 1992 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile hudut kapısı ilân edilmiştir. Nahcivan tarafındaki karşılığı Sederek Hudut Kapısı olan Dilucu Kara Hudut Kapısı, ithalat-ihracat, transit ve yolcu giriş-çıkış işlemlerinin yanı sıra, 2009 yılından itibaren sınır ticareti konusunda da yetkilendirilmiştir.²⁵⁴

3.2.9. Akçakale Sınır Kapısı

Akçakale Sınır Kapısı, Şanlıurfa ilinin adını aldığı Akçakale ilçesi sınırları içerisinde büyüme alanı dâhil 47 dönüm alan üzerinde kurulu bulunmaktadır. Akçakale Sınır Kapısı’nın, ekonomik yaptırım kararının alınması üzerine Habur Sınır Kapısı’na alternatif olarak düşünüldüğü belirtilmektedir.²⁵⁵

3.2.10. Öncüpınar Sınır Kapısı

Hatay ilinin Kilis ilçesi sınırları içerisinde 17 dönüm alan üzerinde kurulu olan Öncü pınar Sınır Kapısı, Türkiye’nin Orta Doğu’ya açılan penceresidir. Öncü pınar Sınır Kapısı birinci sınıf kapı olup arazi bakımından Türkiye’nin en büyük yüzölçümüne sahip sınır kapısıdır. Öncü pınar’da, kapının mevcut yerinde değil sıfır noktasına daha yakın bir yere yapılması düşünülmektedir. Vaziyet planları da mevcut tampon yolun kuzeyinde yer alan maliyeye ait arazide inşa edilecek şekilde hazırlanmıştır. Öncü pınar’da, kapının mevcut yerinde değil sıfır noktasına daha yakın bir yere yapılması düşünülmektedir. Vaziyet planları da mevcut tampon yolun kuzeyinde yer alan maliyeye ait arazide inşa edilecek şekilde hazırlanmıştır. Bu kapı üzerine kurulması planlanan ve Türkiye’de bir ilk olacak olan Açık Pazar Projesi hazırlanarak Dış Ticaret Müsteşarlığına bir rapor halinde sunulmuştur. Bu projeye Türkiye’de üretilen bütün

²⁵³ Ogun, Türkiye’nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s. 37

²⁵⁴ Aykut Işıklar, Türk gözü’nde Muamma Sürüyor, Sınır Kapısı Sınır Kapısı oldu
<http://www.siyasalbirikim.com.tr/> 17.05.2013

²⁵⁵ Ogun, “Türkiye’nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu”, s. 37.

malların, Suriye'deki iş adamları aracılığı ile Ortadoğu'ya pazarlanma imkânı bulacağı düşünülmektedir.²⁵⁶

3.3 Modernizasyonu Tamamlanan Sınır Kapıları

3.3.1. Gürbulak Sınır Kapısı

Atatürk'ün isteği ile 1936 da yaptırılan kapı 1937 de hizmete açılmış 4 Eylül 1953 tarihli bakanlar Kurulu kararı ile sınır kapısı ilan edilmiştir. Binanın yarısı Bazargan hudut kapısı olarak İran'a hediye edilmiştir. Ticaretin artması ve uluslararası kara taşımacılığının önem kazanması nedenleri ile kapının yeniden yapılandırılması gündeme gelmiştir. Kapı Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) tarafından işletme süresi 15 yıl olmak üzere Yap İşlet Devret (YİD) modeli ile yeniden inşa edilerek 29.05.2003 tarihinde işletmeye açılmıştır.

Ülkemizden İran'a açılan en yoğun kapı olan Gürbulak sınır kapısından günlük ortalama olarak 2010 yılında 2.907 yolcu girişi ve 2.526 yolcu çıkışı 2011 yılında ise 2911 yolcu girişi 2.324 yolcu çıkışı gerçekleşmiştir. Türkiye'nin İran ve Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'ne açılan en büyük kapısı olmakla birlikte İran sınırında bulunan üç kara hudut kapısından (Esendere ve Kapıköy sınır kapıları ile birlikte) işlem hacmi bakımından en büyük ve Tır geçiş sayısı bakımından ise Kapıkule ve Habur'dan sonra Türkiye'nin en büyük üçüncü hudut kapısıdır. Başmüdürlük bünyesindeki idarelerde başta, TIR transit işlemleri olmak üzere ithalat, ihracat ve yolcu işlemleri yapılmaktadır. Gümrük Müdürlüğü'nden sınır ticareti kapsamında ithalatı en çok yapılan eşyalar; karpuz, kivi, nar, kuru fasulye ve ceviz olup, ihracatı en çok yapılan eşyalar ise hazır giyim, tekstil, oto parçası ve aksesuarı, makine aksamı ve parçası, kırtasiye, büro malzemesi ve elektrik malzemesidir. Gürbulak Sınır Kapısı'na yaklaşık 5 km mesafede bulunan Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nde Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca hazırlanan "İl İhtiyaç Listesi"nde belirlenen kotalar dâhilindeki belirli malların ihracat ve ithalat işlemleri gerçekleştirilmektedir.²⁵⁷

²⁵⁶ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s. 38.

²⁵⁷ Serhat Kalkınma Ajansı, "Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu", Kars, 2011, s. 40.

3.3.2. Habur Sınır Kapısı

Yeni tesisleri hizmete açılan, Türkiye ile Irak arasında tek geçiş noktası olan ve ülkemizden Irak'a çıkışta 45-46 nolu kapı olarak adlandırılan "Habur Sınır Kapısı", Şırnak ili Silopi ilçesi sınırları içerisinde 713 dönümlük bir alanda 1973 yılında faaliyete geçmiştir. İthalat, ihracat, transit ve yolcu işlemlerinin yoğunluğu nedeniyle Habur Gümrük Kapısı'nda 24 saat esasına göre çalışma yapılmaktadır. Irak'ta yaşanan savaş ortamında giriş çıkış yapan araç sayısı günde ortalama 300 civarında iken belirsizliğin ortadan kalkmasından sonraki yıllarda giriş çıkış yapan araç sayısında oldukça büyük artış gözlenmiştir. Bu veriler 30 yıl öncesinin şartlarına ve teknolojisine göre inşa edilen Habur Sınır Kapısı'nın bugünün şartları ve teknolojisine uygun olarak yenilenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Şartların gerçekleşmesi ile de Habur Sınır Kapısı modern teknik ve fiziki altyapısı ile sadece komşumuz Irak ile olan ticaretimizin daha da geliştirilmesinde değil aynı zamanda Orta Doğu ile olan ticaretimizin geliştirilmesinde de önemli bir rol üstlenmiştir. Tescil ve muayene peronları arasında konuşlandırılan 22 adet kantarla, en fazla kantar sayısına sahip sınır kapısıdır. 16.08.2007 itibarıyla işletme süresi 15 yıldır. Ancak projede bulunmayıp Gümrük Müsteşarlığı tarafından ilave istenen imalatlar için ek işletme süresi istenecektir. Konuyla ilgili görüşmeler devam etmektedir.²⁵⁸

3.3.3. Cilvegözü Sınır Kapısı

Hatay ili Reyhanlı ilçesi sınırları içerisinde 86 dönüm alan üzerinde kurulu bulunan Türkiye'nin Suriye'ye açılan modernize edilmiş tek ve en işlek kapısıdır. Ticari amaçlı kullanıldığı gibi turizm amaçlı da kullanılmaktadır. Halep ve Suriye'nin diğer şehirlerine aynı zamanda Lübnan ve Suudi Arabistan'a açılan kapıdır. Kara yolu taşımacılığında özellikle hac yolculuğunda kullanılan en işlek sınır kapısıdır. Genel olarak gündüz hizmet veren Cilve gözü Sınır Kapısı'ndan, Suriye ile olan 1 milyar dolar civarındaki ticaret hacminin % 90'ı sağlanmaktadır. Modernizasyon çalışmalarının tamamlanmasıyla 09.12.2007 tarihinde açılışı gerçekleştirilen Cilve gözü Sınır Kapısı, ilk olarak 04.09.1953 tarih ve 4/1407 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile faaliyete geçmiştir. İşletme süresi 13 yıldır, ancak Habur Sınır Kapısı'nda olduğu gibi ilave

²⁵⁸ Ongun, Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s.40.

imalatlar için ek işletme süresi talep edilmiştir. Konuyla ilgili görüşmeler devam etmektedir.²⁵⁹

3.3.4. İpsala Sınır Kapısı

Sınır kapısının ismini aldığı İpsala, Marmara Bölgesi'nin Trakya kesiminde, Edirne iline bağlı, yüzölçümü 753 km² olan bir ilçedir. İpsala Sınır Kapısı, E - 25 karayolu ile Yunanistan ile Türkiye'yi birbirine bağlayan İpsala Köprüsü'nün bitişiğinde 11.000 m² alan üzerine 1956 yılında kurulmuştur. 22.09.2002 tarihinden itibaren 106.000 m² alan üzerine kurulu yeni tesisleriyle hizmet vermeye başlamış olan İpsala Sınır Kapısı Tesislerinin 29.09.2002 tarihinde resmi açılışı yapılmış ve 17 Ekim 2003 tarihi itibarıyla de Gümrük Müsteşarlığından geçici kabul onayı alınmıştır. İpsala Sınır Kapısı'nın işletmecilik faaliyetleri 31.12.2013 tarihine kadar UMAT ve Gümrük ve Turizm İşletmeleri tarafından yürütülecektir. 106.000 m² alan üzerinde kurulan tesis, 8.500 m² kapalı alana sahip olup, içerisinde gümrük binaları ve ticari tesisler yer almaktadır. 5 giriş ve 5 çıkışı bulunan ve 5,5 ayda modernizasyonu tamamlanmış olan İpsala Sınır Kapısı Edirne'nin Kapıkule'den sonra ikinci büyük sınır kapısıdır ve Türkiye'nin en modern sınır kapıları arasında yer almaktadır. Son yıllarda özellikle de Yugoslavya'da yaşanan karışıklardan sonra yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın tercih ettiği İpsala Sınır kapısı, tır taşımacılığında da önemli bir paya sahiptir.²⁶⁰

3.3.5. Kapıkule Sınır Kapısı

Türkiye ile Avrupa arasında karayolu ile seyahatlerde Kapıkule, İpsala, Hamza beyli, Dere köy Sınır Kapıları kullanılmaktadır. Ancak bu kapılardan, dünyanın ikinci ve Avrupa'nın ise en büyük sınır kapısı olan Kapıkule Sınır Kapısı en çok tercih edilen ve kullanılan sınır kapısıdır. Edirne ili merkeze bağlıdır ve 300 dönüm alan üzerine kuruludur. 24 adet pompa ile hizmet veren ve Petrol Ofisi tarafından işletilen dünyanın en büyük cirosuna sahip akaryakıt istasyonu Kapıkule Sınır Kapısı'nda bulunmaktadır. İhracatı ve ihracat yapanları teşvik amaçlı olarak, ihraç malı taşıyan araçlara ÖTV ve KDV hariç olarak neredeyse piyasa fiyatının yarısından bile daha ucuz mazot satılmaktadır. Tesislerin ısınmasını LNG ile yapan Türkiye'nin tek sınır kapısıdır. Türkiye'nin Avrupa'ya açılan en büyük kapısı olan Kapıkule'de özellikle Haziran,

²⁵⁹ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 40-41

²⁶⁰ Ongun, Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s.41-42.

Temmuz ve Ağustos aylarında, günde 40.000 kişinin giriş çıkış işlemleri yapılabilmektedir. Ayrıca araç bakımlarının yapılabilmesi ve aynı zamanda da araç yığılmalarının önlenmesi için 500 araçlık tır gümrük sahasının yapılması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Modernizasyon projesinin tamamlanmasıyla birlikte günlük ortalama 4000 - 5000 arası tır giriş çıkış yapabilmektedir.²⁶¹

3.3.6. Hamzabeyli Sınır Kapısı

Bakanlar Kurulu'nun 22.11.2004 tarih ve 8117 sayılı kararı ile kurulan ve 19.06.2005 tarihinde resmi törenle açılan Hamza beyli Sınır Kapısı Avrupa'ya açılan dört sınır kapımızdan biridir. İşletme süresi 7 yıldır. Edirne'nin Lalapaşa ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Şehir merkezine yaklaşık 40 km uzaklıkta 60 dönüm arazi üzerine kuruludur. Kapının renovasyonu ve revizyonu için yapılan çalışmalar tamamlanmıştır. Revizyon sonrasında bugüne kadar hiç kullanılmayan 2. kısım da trafiğe açılmıştır ve böylece kapı mevcut kapasitesinden iki kat daha fazla geçiş yapılabilecek hale gelmiştir. 1. etap tır giriş çıkışına hizmet verirken, 2. etap ise yolcu ve otomobillere hizmet vermektedir. Ayrıca, çıkış yapan tırlara ihracatı teşvik kapsamında motorin satılması planlanan akaryakıt istasyonunun inşaatı da tamamlanmak üzere. Giriş ve çıkışta ayrı ayrı olmak üzere toplam 4 kantarla tırlara hizmet verilmektedir. Özellikle kantar sayısının artırılması ve akaryakıt istasyonunun yapılması ile tır trafiğinin ciddi olarak artması beklenmektedir. Artan trafiği kontrol için de 2 adet X-Ray tarama cihazı konmasının yanı sıra tüm sahanın aydınlatılması tamamen yenilenmiştir ve kapalı devre kamera sistemi ile donatılmıştır.²⁶²

3.3.7. Sarp Sınır Kapısı

Sarp sınır kapısı, Karadeniz kıyısında, Türkiye ile Gürcistan arasındaki sınır kapısıdır. Adını, Sarp köyünden alır. Gürcistan tarafındaki sınır köyünün adı da "Sarpı"dir. Artvin iline bağlı Hopa ilçesinin sınırları içerisinde 36 dönüm alan üzerinde yer alan Sarp Sınır Kapısı Gürcistan'a açılan bir kapı olmanın yanında, bütün Kafkasya'ya ve Orta Asya ülkelerine açılan karayolu üzerindeki sınır kapısı olarak da önemlidir. Gürcistan tarafındaki Sarp Sınır Kapısı'nın modernizasyonunun da TOBB ve GTİ tarafından yapılması düşünülmektedir. Konuyla ilgili görüşmeler ve teknik

²⁶¹ Ongun, "Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu", s. 43.

²⁶² Ongun, Türkiye'nin Kara Sınır Kapılarının Yap İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu, s.42-43.

çalışmalar her iki ülkenin ilgili kamu otoriteleri arasında devam ettirilmektedir. Petrol istasyonu için rezerv alan bırakılmış olup mevzuatın izin vermesi halinde istasyon kurulabilecektir.²⁶³

3.3.7.1. Sarp Sınır Kapısının Tarihçesi

Sarp Sınır Kapısı, Hopa ilçesinden 15 km doğu yönünde yer alan, Türkiye'nin deniz kıyısındaki en doğu sınır kapısıdır. Sarp Sınır Kapısı, Gürcistan'ın Acara Özerk Cumhuriyeti'ne açılan bir kapı olmanın yanında, bütün Kafkasya'ya yönelik bir sınır kapısı olması nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir. Sarp Sınır Kapısı'ndan Acara Özerk Cumhuriyeti başkenti Batum 14 km mesafededir.²⁶⁴

Sarp köyünde bulunan Sarp Sınır Kapısı 31 Ağustos 1988'de açılmıştır. Sarp kapısının açılması Türkiye'nin sadece Gürcistan'a değil Ukrayna'dan-Urallara, Azerbaycan'dan-Doğu Türkistan'a kadar geniş bir coğrafi bölge ile bağlantısını sağlamıştır. Sınır kapısı ve gümrük binası Sarp köyünün ortasından geçen derenin denize döküldüğü yerde kurulmuştur. Sarp köyü adını; engebeli bir topografyaya sahip olması ve eğimli bir yamaçta kurulmuş olmasından almıştır. Sınır kapısında düz bir alan olmadığı için iki tarafta da gümrük binaları eğimli yamacın denizle birleştiği dar bir kıyıda kurulmuştur.²⁶⁵

Gürcistan'ın büyüyen ekonomisi ve buna bağlı olarak gelişen ticari ilişkiler çerçevesinde ve Asya ile Avrupa arasındaki mal taşımacılığının bu yol üzerinden sağlanacak olması nedenleriyle, bu yoğunluğu karşılayabilecek kapasiteye sahip yeni bir Sınır Kapısı tasarlanmıştır. İnşası yaklaşık bir yıl gibi bir sürede tamamlanmıştır. 23 Mart 2008 tarihinde temel atma töreni gerçekleştirilen Sarp Sınır Kapısı'nın, 5 Mart 2009 tarihinde açılışı yapılmıştır. Yenilenen Sarp Sınır Kapısı, inşası tamamlanan Karadeniz Sahil Yolu da göz önüne alındığında, yörenin kalkınması ve ülke ekonomisine katkısı açısından önemli bir rol oynamaktadır.²⁶⁶

²⁶³ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ağustos 1995, s.13.

²⁶⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ağustos 1995, s.13.

²⁶⁵ Zeki Koday, Hopa İlçesinin Coğrafyası, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995, s.309.

²⁶⁶ <http://www.gtias.com.tr/page.asp?id= 12.04.2013>

3.3.7.2. Sarp Sınır Kapısı Ticari Faaliyetleri

Sınır kapısının açıldığı 1988 yılında toplam 808 kişi giriş-çıkış yapmıştır. 1990 yılından itibaren eski Sovyetler Birliğine bağlı cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilân etmeye başlamışlardır. Bu cumhuriyetlerdeki demokratikleşme, serbest dolaşım ve yurt dışına çıkışlardaki zorlukların kaldırılmasına bağlı olarak giriş-çıkış yapanların sayısı her geçen gün artmıştır. Sınır kapısından geçen insanların tamamına yakını ticarî faaliyette bulunmak için gelmişlerdir. Beraberlerinde birkaç bavul eşya getirip pazarlayan bu insanlar dönüşte bir miktar eşya alıp, kendi memleketlerinde satmışlardır. Böylece sınır ticaretinden faydalanan insanlar iki tarafta da ticari faaliyette bulunmuş olmaktadır. Sınır ticaretinde bulunmak için gelen insanların büyük çoğunluğu otobüs ve otomobillerle gelmektedirler. Böylece giriş-çıkış yapan insanların birkaç bavul eşya getirip satması beraberinde "bavul ticaretini" de getirmiştir. Bavul ticareti yapanlar yanlarında getirdikleri inci, basit elektrikli aletler, ayakkabı, çeşitli tekstil ürünleri vb. gibi basit tekniklerle üretilmiş eşyaları ülkemizde satmaktadırlar. Dönüşte ise deri mamulleri, battaniye, porselen ve kristal eşyalar götürmekte kendi memleketlerinde satmaktadırlar. Sınır ticaretinde bulunmak için gelen insanlar satmış oldukları mallardan elde ettikleri Türk Lirasını bankalarda Amerikan Dolar'ı veya Euro ile değiştirmektedirler.²⁶⁷

Tablo 3.2. 2011-2012 Yılında Türkiye'ye Giriş-Çıkış Yapan Yolcu Sayısı

Giriş Kapısının Bağlı Olduğu İl	Gümrük Kapısı	Giriş Yapan Yolcu Sayısı		Çıkış Yapan Yolcu Sayısı	
		2011	2012	2011	2012
ARTVİN	Sarp	1.801.434	2.791.014	1.800.683	2.818.875
EDİRNE	Kapıkule	1.988.745	1.820.493	2.038.158	1.863.026
EDİRNE	Hamzabeyli	398.290	412.747	366.136	380.921
ŞIRNAK	Habur	1.315.021	1.398.259	1.354.602	1.412.803
HATAY	Cilvegözü	983.962	390.921	992.414	344.760

Kaynak: :www.tuik.gov.tr 21.07.2013

²⁶⁷ Koday, Hopa İlçesinin Coğrafyası, s. 313.

Sarp sınır kapısından 2011 yılı itibariyle giriş yapan yolcuların sayısı 1.801.434 kişi iken; çıkış yapan yolcuların sayısı 1.800.683 kişi'dir. 2011 yılında toplam giriş-çıkış yapan yolcu sayısı 3.602.117 kişi olmuştur. Sarp sınır kapısından 2012 yılı itibariyle giriş yapan yolcuların sayısı 2.791.014 kişi olup; çıkış yapan yolcuların sayısı 2.818.875 kişi olmuştur. 2012 yılında toplam giriş-çıkış yapan yolcu sayısı 5.609.889 kişi'dir. 2013 yılının 11 ayında Sarp sınır kapısından giriş-çıkış yapan yolcu sayısı 5 milyon 997 bin kişidir.

“Sarp sınır kapısından giriş-çıkış yapan yük ve yolcu sayısının artmasına paralel olarak gümrük gelirleri de önemli artış göstermiştir. Sarp Sınır Kapısından giriş yapanların büyük çoğunluğunu Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında birleşmiş olan cumhuriyetlerin vatandaşları oluşturmaktadır. Bunu Yunanistan, Suriye ve Bulgaristan gibi komşu devletlerin vatandaşları izlemektedir.”²⁶⁸

Tablo 3.3. 2011-2012 Yılında Türkiye'ye Giriş-Çıkış Yapan Araç Sayısı

Giriş Kapısının Bağlı Olduğu İl	Gümrük Kapısı	Giriş Yapan Araç Sayısı		Çıkış Yapan Araç Sayısı	
		2011	2012	2011	2012
ARTVİN	Sarp	288.052	383.341	310.857	415.341
EDİRNE	Kapıkule	407.403	406.358	407.913	413.149
EDİRNE	Hamzabeyli	78.231	89.571	63.887	76.790
ŞIRNAK	Habur	217.631	192.294	205.086	194.758
HATAY	Cilvegözü	287.947	110.405	289.909	108.462

Kaynak: www.tüik.gov.tr 21.07.2013

Sarp sınır kapısından 2011 yılı itibariyle giriş yapan araç sayısı 288.052 iken; çıkış yapan araç sayısı 310.857'dir. 2011 yılında toplam giriş-çıkış yapan araç sayısı 598.909 olmuştur. Sarp sınır kapısından 2012 yılı itibariyle giriş yapan araç sayısı 383.341 olup; çıkış yapan araç sayısı 415.341 olmuştur. 2012 yılında toplam giriş-çıkış yapan araç sayısı 798.682'dir. 2013 yılının 11 ayında toplam giriş-çıkış yapan araç

²⁶⁸ Koday, Hopa İlçesinin Coğrafyası, s. 314.

sayısı 1 milyon 122 bin 843'tür. Sarp sınır kapısından giriş-çıkış yapan araç sayısı her geçen gün büyük artış göstermiştir.

Tablo 3.4. 2011-2012 Yılında Türkiye'ye Giriş-Çıkış Yapan Tır Sayısı

Giriş Kapısının Bağlı Olduğu İl	Gümrük Kapısı	Giriş Yapan Tır Sayısı		Çıkış Yapan Tır Sayısı	
		2011	2012	2011	2012
ARTVİN	Sarp	117.519	141.885	114.986	141.629
EDİRNE	Kapıkule	239.126	246.133	230.563	241.610
EDİRNE	Hamzabeyi	110.268	110.294	106.547	110.525
ŞIRNAK	Habur	563.561	636.781	571.292	649.477
HATAY	Cilvegözü	83.243	33.745	85.696	31.593

Kaynak:www.tüik.gov.tr. 21.07.2013

Tablo 3.4'te Sarp sınır kapısından 2011 yılı itibariyle giriş yapan tır sayısı 117.519 iken; çıkış yapan tır sayısı 114.986'dır. 2011 yılında toplam giriş-çıkış yapan tır sayısı 232.505 olmuştur. Sarp sınır kapısından 2012 yılı itibariyle giriş yapan tır sayısı 141.885 olup; çıkış yapan araç sayısı 141.629 olmuştur. 2012 yılında toplam giriş-çıkış yapan tır sayısı 256.514'dir. 2013 yılının 11 ayında toplam giriş-çıkış yapan tır sayısı 452.621'dir.

“Sınır ticareti kapsamında giren-çıkan eşya kıymeti de yolcu sayısına ve bu yolcuların ticarî faaliyetlerini artırmalarına bağlı olarak büyük artışlar göstermiştir. Bunun yanında ticarî faaliyette bulunanların zamanla hangi malların alınıp, satılmasından daha çok kazanç elde edildiğini tecrübe etmeleri sonucu, ticarî faaliyete konu olan malların türü daha iyi belirlenmeye çalışılmıştır. Sarp Sınır Kapısının açıldığı 1988 yılında giren-çıkan eşya miktarı saptanamamıştır. Böyle bir durumda Sarp Gümrük Kapısından ülkemize giren eşya kıymeti çakın eşya kıymetinden yaklaşık 4 kat daha fazla olarak gerçekleşmiştir. Giren eşya kıymetinin fazla olmasında en önemli

unsur Bağımsız Devletler Topluluğu'nda üretilen malların ucuz olduğu için ülkemizde rağbet görmesindedir.”²⁶⁹

Sarp Sınır Kapısının açılmasındaki amaç; sınır bölgelerinde yaşayan insanların ekonomik durumlarının iyileşmesini sağlamaktır. Ancak açılmış olan bu kapı ülkemizin olduğu kadar Avrupa'nın da Orta Asya'ya açılan bir penceresidir. Bu kapıdan ülkemizin menfaatleri doğrultusunda en geniş bir şekilde yararlanmak için gerekli çalışmalara hız verilmektedir.

²⁶⁹ Koday, Hopa İlçesinin Coğrafyası, s. 316.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SARP SINIR KAPISININ ANALİZİ

4.1. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, katkısı, varsayımları ve sınırları, yöntemi ve araştırmada kullanılan istatistikî yöntemler yer almaktadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Araştırmanın asıl amacı; Hopa- Batum arasında bulunan Sarp Sınır Kapısının ekonomik faaliyetlerine yönelik anket çalışması yapılarak, bu faaliyetlerin ülke ve bölge ekonomilerine olan etkilerin incelenmesi oluşturmaktadır. Sarp sınır kapısının açılmasıyla birlikte; bu kapıdan yapılan sınır ticareti önemli derecede bir artış göstermiştir. Sınır ticareti, sınırın iki tarafında yaşayan bölge halkının ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yöneliktir. Sarp sınır kapısı; vize ile geçiş uygulamasının kaldırılarak kimlikle geçiş uygulamasının başladığı tek sınır kapısı olmasından dolayı ülkemiz açısından değerli bir sınır kapısıdır. Sarp sınır kapısının analizine yönelik bu çalışma; kimlikle geçişlerin başlamasının ülkemize ekonomik açıdan yararlı olup olmadığının araştırılması amacıyla tercih edilmiş bir çalışmadır.

1988’de açılan Sarp Sınır Kapısı ülkemizin önemli bir sınır ticaret kapısı haline gelmiştir. Sınır ticareti, birçok alt yapı eksiğinin olmasına rağmen büyük gelişme göstermiştir. Kimlikle geçiş uygulamasının başlamasıyla birlikte yolcu ve araç trafiğinde büyük ölçüde yoğunluk meydana gelmiştir. Bu kapıdan günlük geçen kişi sayısı 16.000 bine ulaşmıştır. Bu nedenle birçok alt yapı eksiğinin olmasına rağmen sınır ticaretinin büyük oranda gelişmesinin incelenmesi önem arz etmektedir.

4.3. ARAŞTIRMANIN KATKISI

Araştırmanın katkısı, Türkiye- Gürcistan arasında bulunan Sarp Sınır kapısından yapılacak olan ekonomik faaliyetlerin ülke ve bölge ekonomilerine olumlu ya da olumsuz yönünde katkılarının olup olmayacağını belirlemeye çalışılmasıdır.

4.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI ve SINIRLARI

Katılımcılara anket uygulamadan önce, veri toplama ölçeğinde yöneltilen sorularda kişisel sırrı taşıyan bilgilerin sorulmadığı açıklanmış ve sorulara verilecek cevapların sadece istatistiksel analiz amacıyla kullanılacağı belirtilmiştir. Bu sebeple, ankete cevap veren vatandaşların ankette yer alan soruları doğru bir şekilde algılayıp yorumladıkları, içtenlikle ve doğru bilgiler verdikleri varsayılmaktadır. Bu nedenle katılımcıların verdikleri cevapların var olan durumu yeterli ölçüde yansıttığı varsayılmaktadır. Araştırma Hopa ve Batum da yaşayan vatandaşlarla 602 kişiden alınan verilerle sınırlıdır. Yine her araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da zaman ve mekân bakımından sınırlılıklar vardır.

4.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde örneklem seçimi, veri toplama aracının geliştirilmesi, anketin uygulanması ve verilerin toplanması açıklanmıştır.

4.5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Bu araştırmanın ana kütesini, Hopa ve Batum da yaşayan vatandaşlar oluşturmuştur. Araştırma evreninden %95’lik güvenilirlik sınırları içerisinde, % 5 hata payı öngörülerek seçilecek örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmıştır. (<http://surveysystem.com/sscale.htm>). Örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmasına rağmen, örneklem yeter sayısının altına düşmemek ve ana küteyi daha yüksek bir düzeyde temsil ederek daha sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek düşüncesiyle, daha yüksek düzeyde anket elde etmek hedeflenmiştir. Bu amaçla toplam 650 anket dağıtılmış, 620 anket geri dönmüş ve hatalı ve eksik doldurmalarından dolayı 602 anket değerlendirilmeye alınmıştır.

4.5.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Bu çalışma için geliştirilen anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü demografik değişkenlerle ilgili 4 sorudan oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde diğer 22 soru da ekonomik etkileri ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan ifadeler, üçlü bir ölçeğe göre değerlendirilmektedir. Her ifadenin yanında, “evet”, “hayır”, “karasızım” şeklinde ölçekler kullanılmaktadır. Araştırmamızda ölçek belirtildikten sonra anket formunun geliştirilmesi aşamasına geçilmiştir.

4.5.3. Anketin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Anket formu hazırlandıktan ve son değişiklikler yapıldıktan sonra sağlıklı ve güvenilir bir bilgi elde edilmesi için uygulama bizzat araştırmacının kendisi ve 6 anketör tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının anketi bu şekilde uygulaması sonucu, araştırmaya katılan kişilerin her biriyle yüz yüze görüşme imkânı sağlanmış anketlerin daha gerçekçi ve samimi cevaplandırıldığı araştırmacı tarafından gözlenmiştir. Ayrıca anket toplama yönteminin diğer anket toplama yöntemlerinin bazı olumsuzluklarını ortadan kaldırdığı ve daha sağlıklı bir şekilde uygulandığı düşünülmektedir.

4.6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN İSTATİSTİKİ YÖNTEMLER

Araştırmamızda kullanılan başlıca istatistikî yöntem ki- kara analizidir. Bu çalışma için gerçekleştirilen anket formu 26 sorudan oluşmaktadır. Anketin ilk 4 sorusu demografik değişkenlerden oluşmaktadır. Anketin diğer 22 sorusu da ekonomik etkileri ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. “Araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini ortaya koymak için frekans dağılımları oluşturulmuştur. Frekans tabloları incelenen değişkenin dağılışı hakkında bilgi ortaya koymaktadır. Bu tablodan verilerin hangi değerler arasında veya gruplarda toplandığı daha rahat görülebilir.”²⁷⁰ Anketten elde edilen kategorik verilerde frekans ve yüzde değerleri IBM SPSS Statistics 20 istatistik paket programı yardımıyla hesaplanmış ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca, iki veya daha fazla kategorik grubun karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanılmıştır. “Kİ-kare testi; değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde ve değişkenlerin bağımsızlığını ölçmede kullanılır.”²⁷¹

²⁷⁰ Necati, Yıldız, Ömer, Akbulut ve Hüdaverdi, Bircan, İstatistiğe Giriş: Uygulamalı Temel Bilgiler Çözümlü ve Cevaplı Sorular, İstanbul, Aktif Yayınevi, 2006, s. 19.

²⁷¹ Remzi Altunışık, Recai Coşkun, Serkan Bayraktar oğlu ve Engin Yıldırım “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri” SSPS Uygulamalı, Sakarya, Sakarya Kitapevi, 2010, s. 215-216.

4.7. BULGULAR

Bu kısımda çalışmamızın araştırma kısmı için elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

4.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Ankete katılan vatandaşların çeşitli demografik özellikleri özetlenmiştir. Anketimizin ilk dört sorusunda demografik değişkenler bakımından farklılığı ortaya koymak için yapılan analizler sonucunda cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve ikamet dağılımı değişkenleri bakımından farklılık bulunamamıştır.

4.7.1.1. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı

Ankete katılan Türk ve Gürcü vatandaşların cinsiyet dağılımı Tablo 4.1’de verilmiştir. Tablo 4.1’ de görüldüğü gibi ankete Türkiye’den 296 bay, 211 bayan olmak üzere toplam 507 kişi katılmışken, Gürcistan’dan 55 bay, 40 bayan olmak üzere 95 kişi katılmıştır. Ankete katılan iki ülke vatandaşları arasında cinsiyet oranları bakımından farklılık yoktur.

Tablo 4.1. Ankete Katılanların Cinsiyet Dağılımı.

Millet	Bay		Bayan		Toplam
	N	%	N	%	
Türkiye	296	58.4	211	41.6	507
Gürcistan	55	57.9	40	42.1	95

$X^2= 0,008$ *: $P>0.05$

4.7.1.2. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı

Ankete katılan Türk ve Gürcü vatandaşların yaş dağılımı Tablo 4.2’de verilmiştir. Tablo 4.2’den de görüldüğü gibi Türk vatandaşlardan 18-25 yaş aralığından 211 kişi, 26-30 yaş aralığından 61 kişi, 31-35 yaş aralığından 65 kişi, 36-40 yaş aralığından 48 kişi, 41-45 yaş aralığından 42 kişi, 46 ve üzeri yaş grubundan 80 kişi katılırken; Gürcü vatandaşlardan 18-25 yaş aralığından 24 kişi, 26-30 yaş aralığından 11 kişi, 31-35 yaş aralığından 15 kişi, 36-40 yaş aralığından 18 kişi, 41-45 yaş aralığından

15 kişi, 46 ve üzeri yaş grubundan 12 kişi ankete katılmıştır. Ankete Türk vatandaşlardan toplam 507 kişi katılırken, Gürcü vatandaşlardan 95 kişi katılmıştır. Ankete katılan iki ülke vatandaşları arasında yaş grupları oranları bakımından daha fazla farklılık bulunmaktadır. 18-25 yaş grubundaki Türklerin oranı, aynı gruptaki Gürcü vatandaşlarının oranından daha yüksektir. 36-40 ve 41-45 yaş grubundaki Türk vatandaşlarının oranı ise Gürcü vatandaşların oranından daha düşüktür.

Tablo 4.2. Ankete Katılanların Yaş Dağılımı.

Yaş aralığı	Türk		Gürcü		Önem
	n	%	N	%	
18-25 yaş	211	41.6	24	25.3	**
26-30 yaş	61	12.0	11	11.6	
31-35 yaş	65	12.8	15	15.8	
36-40 yaş	48	9.5	18	18.9	
41-45 yaş	42	8.3	15	15.8	
46 ve üzeri	80	15.8	12	12.6	
Toplam	507	100.0	95	100.0	

$X^2= 17,863$ **: $P<0.01$

4.7.1.3. Ankete Katılanların Eğitim Durumları

Ankete katılan Türk ve Gürcü vatandaşların eğitim durumu Tablo 4.3’de verilmiştir. Tablo 4.3’de görüldüğü gibi Türk vatandaşlardan İlköğretim mezunu 36 kişi, Ortaöğretim mezunu 41 kişi, Lise mezunu 132 kişi, Üniversite mezunu 284 kişi, Lisansüstü mezunu 14 kişi katılırken; Gürcü vatandaşlardan İlköğretim mezunu 4 kişi, Ortaöğretim mezunu 15 kişi, Lise mezunu 21 kişi, Üniversite mezunu 51 kişi, Lisansüstü mezunu 4 kişi ankete katılmıştır. Türk vatandaşlardan toplam 507 kişi katılırken, Gürcü vatandaşlardan 95 kişi katılmıştır. Ankete katılan iki ülke vatandaşları arasında eğitim durumları oranları bakımından farklılık yoktur.

Tablo 4.3. Ankete Katılanların Eğitim Durumları.

Eğitim durumu	Türk		Gürcü	
	n	%	N	%
İlköğretim	36	7.1	4	4.2
Ortaöğretim	41	8.1	15	15.8
Lise	132	26.0	21	22.1
Üniversite	284	56.0	51	53.7
Lisansüstü	14	2.8	4	4.2
Toplam	507	100.0	95	100.0

$X^2 = 7,235$ *: $P > 0.05$

4.7.1.4. Ankete Katılanların İkamet Dağılımları

Ankete katılan Türk ve Gürcü vatandaşların ikamet ettiği yerleşim birimine ait bilgiler aşağıda tablo 4.4'te verilmiştir. Tablo 4.4 te görüldüğü gibi ankete katılan Türk vatandaşlarının 196'sı İl merkezinde, 311'i İlçe de ikamet ederken; Gürcü vatandaşlarının da 81'i İl merkezinde, 14'ü İlçe de ikamet etmektedirler. Buna göre ilde ikamet eden Türk vatandaşların oranı, ilde ikamet eden Gürcü vatandaşların oranından daha düşüktür.

Tablo 4.4. Ankete Katılanların İkamet Dağılımları

İkamet edilen yerleşim birimi	Türk		Gürcü		Önem
	n	%	n	%	
İl	196	38.7	81	85.3	***
İlçe	311	61.3	14	14.7	
Total	507	100.0	95	100.0	

$X^2 = 69,955$ ***: $P < 0.001$

4.7.1.5. Kamuoyunda Çıkan Haberlerle Karşılaşma Oranları

Tablo 4.5 incelendiğinde “Sarp sınır kapısının açılması ile ilgili kamuoyunda çıkan haberlerle hiç karşılaştınız mı?” sorusuna Gürcü vatandaşların % 73.7’si evet cevabını verir iken, bu oran Türk vatandaşlarında % 45.6 olup, iki milliyet arasında verilen “evet” cevabı istatistikî açıdan önemli bulunmuştur ($P<0.001$).

Tablo 4.5. Kamuoyunda Çıkan Haberlerle Karşılaşma Oranları

Milliyet	Evet		Hayır		Önem
	n	%	n	%	
Türk	231	45.6	276	54.4	$X^2= 25.310$ ***: $P<0.001$
Gürcü	70	73.7	25	26.3	

Hopa’da ve Batum’da yaşayan vatandaşlara tesadüfi olarak yapılan bu ankette, Gürcülerin Türklere nazaran büyük bir çoğunluğu Sarp sınır kapısının açılmasıyla kamuoyunda çıkan haberlerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu da Gürcülerin Sarp sınır kapısıyla ilgili çıkan haberlerle Türklere oranla, ülke gündemlerinde daha fazla yer verdiklerini göstermektedir.

4.7.1.6. Serbest Geçiş İçin Verilen Kamuoyu Desteğinin Yeterliliği

Tablo 4.6 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş için kamuoyu desteğinin yeterli olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların % 62.1’i evet derken, bu oran Türk vatandaşlarında % 11.0 olarak bulunmuş ve iki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.001$) farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan bu soruya verilen “kararsızım” cevabının Türk vatandaşlarında Gürcü vatandaşlarından daha fazla olduğu da görülmektedir.

Tablo 4.6. Serbest Geçiş İçin Verilen Kamuoyu Desteğinin Yeterliliği

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsız		Önem
	n	%	N	%	N	%	
Türk	56	11.0	304	60.0	147	29.0	$X^2=110.825$ ***: $P<0.001$
Gürcü	59	62.1	20	21.1	16	16.8	

Gürcüler serbest geçiş için kamuoyu desteğinin yeterli olduğunu ifade ederken, Türklerin büyük bir çoğunluğu bu desteğin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Sarp sınır kapısına yönelik daha fazla kamuoyu desteği verilmeli ve ikili ilişkilerimizin daha da iyi olması için yeterli çalışmalar yapılmalıdır. Daha fazla kamuoyu desteğinin sağlanabilmesi için de görsel ve işitsel reklam tanıtım çalışmaları artırılmalıdır.

4.7.1.7. Serbest Geçişle Hopa ve Civar İlçelerin Kalkınma Analizi

Tablo 4.7 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile Hopa ve civar ilçelerin kalkınacağına inanıyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların % 70.5’i evet derken, bu oran Türk vatandaşlarında % 59.2 olarak bulunmuş ve iki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.05$) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.7. Serbest Geçişle Hopa ve Civar İlçelerin Kalkınma Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsız		Önem
	n	%	N	%	n	%	
Türk	300	59.2	111	21.9	96	18.9	$X^2= 7.762$ *: $P<0.05$
Gürcü	67	70.5	20	21.1	8	8.4	

Türk ve Gürcü vatandaşlarının büyük bir kısmı Hopa ve civar ilçelerin kalkınacağına inandıklarını belirtmişlerdir. Sarp sınır kapısının açılması Hopa etrafında bulunan ilçelerinde ekonomik olarak kalkınması hem bölge hem de ülke ekonomisi açısından olumlu yönde etkiler yaratacağını göstermektedir.

4.7.1.8. İlçelerde Yaşayanların Ekonomik ve Sosyal Açından Analizi

Tablo 4.8 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçişin Hopa ilçesinde yaşayan halkın ekonomik ve sosyal hayatına artı değerler katacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna Gürcülerin % 81.1’i gibi çok önemli bir kısmı evet derken, bu soruya Türklerin % 67.3’ü evet demişlerdir. Aynı soruya kararsız kalan vatandaşlara bakıldığında bu oranın Türklerde Gürcülere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan Ki-kare analizinde milliyetler arasındaki fark istatistikî açıdan önemli bulunmuştur ($P<0.05$).

Tablo 4.8. İlçelerde Yaşayanların Ekonomik ve Sosyal Açıdan Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsız		Önem
	n	%	N	%	N	%	
Türk	341	67.3	75	14.8	91	17.9	X ² = 8.429 *: P<0.05
Gürcü	77	81.1	10	10.5	8	8.4	

Türk ve Gürcü vatandaşlar büyük bir oran da Sarp sınır kapısının açılmasının Hopa da yaşayan halkın ekonomik ve sosyal hayatını olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Sarp Sınır Kapısının açılmasıyla birlikte, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan gelen insanlar, bavullarla getirmiş oldukları eşyaları ülkemizde satmalarıyla birlikte yine dönüşte de ülkemizden eşyalar götürmekte ve memleketlerinde satmaktadırlar. Bavul ticareti olarak adlandırılan bu ticari faaliyet bakımından da Hopa, ülkemizin en canlı merkezlerinden biri olmuştur. Bu durum göz önüne alındığında sarp sınır kapısında bavul ticaretinin korunmasına yönelik politikalar artırılmalıdır.

4.7.1.9. Sarp Sınır Kapısının Tanıtım Çalışmalarının Analizi

Tablo 4.9 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş sağlanması ile Hopa belediyesinin yaptığı tanıtım çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?” sorusuna Gürcülerin %50.5’i evet derken, Türklerin %8.5’i evet demişlerdir. Aynı soruya daha çok çalışmalar yapılabilir diyen vatandaşlara bakıldığında bu oranın Türklerde Gürcülere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Böylelikle iki ülke vatandaşlarının bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli farklılık bulunmuştur(P<0.001).

Tablo 4.9. Sarp Sınır Kapısının Tanıtım Çalışmalarının Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Daha çok çalışmalar yapılmalı		Önem
	n	%	n	%	N	%	
Türk	43	8.5	199	39.3	265	52.3	X ² = 88.298 ***:P<0.001
Gürcü	48	50.5	21	22.1	26	57.4	

Gürcü vatandaşlar Hopa belediyesinin yaptığı tanıtım çalışmalarının yeterli olduğunu ifade ederken; Türk vatandaşları da daha çok tanıtım çalışmalarının yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

4.7.1.10. Alt Yapı Ve Modernizasyon Çalışmalarının Yeterliliği

Tablo 4.10 incelendiğinde “Sınır kapısında daha iyi standartlarda hizmet verilmesi yönünde yapılan alt yapı ve modernizasyon çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?” sorusuna Gürcülerin %52.6’sı evet derken, Türklerin %15.6 evet demişlerdir. İki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.001$) farklılık bulunmuştur. Daha çok çalışmalar yapılmalı diyen Türk vatandaşlarının oranı Gürcü vatandaşların oranından daha fazla olduğu görülmüştür.

Tablo4.10. Alt Yapı ve Modernizasyon Çalışmalarının Yeterliliği

Milliyet	Evet		Hayır		Daha çok çalışmalar yapılmalı		Önem
	n	%	n	%	N	%	
Türk	79	15.6	179	35.3	249	49.1	$X^2= 55.800$ ***:P<0.001
Gürcü	50	52.6	21	22.1	24	25.3	

Türk vatandaşları Sarp sınır kapısında daha iyi standartlarda hizmet verilmesi yönünde daha çok alt yapı ve modernizasyon çalışmaları yapılması gerektiğini belirtirken; Gürcü vatandaşlar ise; bu çalışmaların yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Modernizasyon projeleriyle, önceden etkin ve verimli olmayan kara sınır kapıları, yeni bir yapıyla değiştirilmektedir. Yeni mimari yapı gümrük işlemlerinin daha hızlı ve kolay yapılmasını sağlamaktadır. Bu sayede işlem kapasiteleri artmakta; ayrıca zaman kaybı ve mali kayıplar da azalmaktadır. Ankete katılan Türk vatandaşları gümrük kapılarında yeterli sayıda market ve restoran olmamasından dolayı mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kara sınır kapılarının modernleşmesi, ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Kimlikle geçiş uygulamasının başlamasıyla birlikte; bu sınır kapısından geçiş yapanların sayısında büyük artışlar görülmesine rağmen, Sarp sınır kapısında yaşanan alt yapı eksiklikleri geçişleri güçleştirmektedir. Bu nedenle trafik yoğunluğunun fazla

olduğu bu sınır kapısında vatandaşları mağdur etmemek ve onlara daha iyi standartlarda hizmet vermek için daha çok çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye'deki kara sınır kapılarının modernizasyon çalışmalarına hız verilmiştir. Son zamanlarda dünya ticaretinde yaşanan hızlı artış nedeniyle, uluslararası karayolu taşımacılarının sınır geçişlerinde harcadıkları sürenin azaltılması ve kapılarda verilen hizmet standardının yükseltilmesi çok daha önemli hale gelmiştir. Dünya'da yapılan son araştırmalarda, gümrüklerde beklemenin ortaya koyduğu maliyetin gümrük vergilerinden daha fazla görülmüştür. Bu durum, sınır kapılarımızın etkin ve verimli hale getirilmesi için yapılacak her tür iyileştirmenin, ülke ekonomisi ve tanıtımı açısından ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

4.7.1.11. Serbest Geçişin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi

Tablo 4.11 incelendiğinde “Sarp sınır kapısının serbest geçiş açısından Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağını düşünüyor musunuz ?” sorusuna Gürcülerin %72.6’i gibi büyük bir kısmı evet derken, Türklerin % 63.9’luk kısmı evet demiştir. Sarp sınır kapısının serbest geçiş açısından Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağı yönünde kararsız kalan Türk vatandaşlarının yüzdelik kısmının Gürcü vatandaşlara oranla daha çok olduğu görülmektedir. Bu soruya verilen “evet” cevabı istatistikî açıdan önemli bulunmuştur ($P < 0.001$).

Tablo 4.11. Serbest Geçişin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	N	%	
Türk	324	63.9	65	12.8	118	23.3	$X^2 = 11.083$ ***; $P < 0.001$
Gürcü	69	72.6	17	17.9	9	9.5	

Türk ve Gürcü vatandaşları, Sarp sınır kapısının Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ve Gürcistan Hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Serbest geçişin, sınır kapısında ki giriş çıkışları artırmasıyla birlikte daha fazla vatandaş karşılıklı olarak sınır kapılarından geçebilecek bu sayede ülkeler arası ekonomik ilişkiler, yatırımlar ve turizm gelirleri artacaktır. Serbest geçişin başlamasıyla Gürcistan'dan Türkiye'ye yatırım ve ticari amaçla gelen vatandaşların

sayısında büyük oranlarda artışlar meydana gelmesi Türk ekonomisine daha fazla katkılar sağlayacaktır.

4.7.1.12.Serbest Geçişin Gürcistan Ekonomisine Etkisinin Analizi

Tablo 4.12 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçişin Gürcistan hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların %87.4’ü evet cevabını vermiş iken, bu oran Türk vatandaşlarında % 73.2 olup, iki milliyet arasında sarp sınır kapısından serbest geçişin Gürcistan hükümetine ekonomik çıkar sağlayacağı ile ilgili verilen “evet” cevabı istatistikî açıdan önemli bulunmuştur (P<0.001).

Tablo 4.12. Serbest Geçişin Gürcistan Ekonomisine Etkisinin Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	N	%	
Türk	371	73.2	39	7.7	97	19.1	X ² =13.940 ***:P<0.001
Gürcü	83	87.4	7	7.4	5	5.3	

4.7.1.13. Serbest Geçişin Türk Hükümetine Etkileri

Tablo 4.13 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş sağlanmasının Türkiye Cumhuriyeti hükümetine karşı sorun teşkil edeceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna anketimize katılan Gürcü vatandaşların %60.0’inin verdiği cevaplar evet yönünde olurken, Türk vatandaşlarının ise bu soruya verdiği cevapların %19.9’u evet yönünde olmuştur. Bu soruda Türk vatandaşlarının %25.8’i, Gürcü vatandaşlarının ise %15.8’i kararsız kalmıştır. İki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli (P<0.001) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.13. Serbest Geçişin Türk Hükümetine Etkileri

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	n	%	
Türk	101	19.9	275	54.2	131	25.8	X ² =59.665 ***:P<0.001
Gürcü	57	60.0	23	24.2	15	15.8	

Türk vatandaşları Sarp sınır kapısından serbest geçişin Türkiye Cumhuriyeti hükümetine karşı sorun teşkil etmeyeceğini belirtmişlerdir.

4.7.1.14. Serbest Geçişle Uygulanan Ekonomik Kararların Analizi

Tablo 4.14 incelendiğinde “Hükümet ve TBMM Sarp sınır kapısından serbest geçişte gelecek için hangi ekonomik kararları almış olabilir” sorusuna Türk vatandaşlarının % 53.5’i, Gürcü vatandaşların % 37.9’u üç farklı ekonomik kararın da (1. komşuluk ilişkileri açısından, 2. ülkeye gelecek doğal gaz rezervleri için ve 3. hükümet programlarında ekonomikselsel katkı için kararlar almış olabileceği) birinci sırada yer alabileceğini belirtmişlerdir. Türk vatandaşları 2. Sırada “Komşuluk ilişkileri açısından serbest geçişini onaylamış olabilir”, 3. sırada “Hükümet programlarında ekonomikselsel katkılar için”, 4. Sırada “Ülkeye gelecek doğal gaz rezervleri için”, Gürcü vatandaşları ise 2. Sırada “Komşuluk ilişkileri açısından serbest geçişini onaylamış olabilir”, 3. sırada “Ülkeye gelecek doğal gaz rezervleri için”, 4. Sırada “Hükümet programlarında ekonomikselsel katkılar için” yönelik ekonomik kararlar alınmış olabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.14. Serbest Geçişle Uygulanan Ekonomik Kararların Analizi

Ekonomik kararlar	Türk			Gürcü		
	n	%	Önem Sıralaması	n	%	Önem Sıralaması
Komşuluk ilişkileri açısından serbest geçişini onaylamış olabilir	152	30.0	2	26	27.4	2
Ülkeye gelecek doğal gaz rezervleri için	30	5.9	4	18	18.9	3
Hükümet programlarına ekonomikselsel katkılar için	54	10.7	3	15	15.8	4
Yukarıdakilerin tümü doğrudur	271	53.5	1	36	37.9	1

Türk ve Gürcü vatandaşlar, Hükümet'in ve TBMM'nin gelecek yıllar için komşuluk ilişkileri, ülkeye gelecek doğal gaz rezervleri ve Hükümet programlarında ekonomik katkılar açısından, serbest geçişin onaylamış olabileceğini ifade etmişlerdir.

4.7.1.15. Serbest Geçiş ile Yapılan Ekonomik ve Ticari Analiz

Tablo 4.15 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile yapılan ekonomik ve ticari faaliyetleri başarılı buluyor musunuz?” sorusuna Türk vatandaşlarının %39.8’i, Gürcü vatandaşlarının ise %60.0’ının “evet” cevabını verdiği görülmektedir. Bu sorudan alınan “kararsızım” cevabının iki ülke vatandaşlarının oranına bakıldığında Türklerde bu oranın Gürcülere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile yapılan ekonomik ve ticari faaliyetleri başarılı olacağı ile ilgili verilen evet cevabı istatistikî açıdan önemli bulunmuştur ($P<0.001$).

Tablo 4.15. Serbest Geçiş ile Yapılan Ekonomik ve Ticari Analiz

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	N	%	N	%	
Türk	202	39.8	138	27.2	167	32.9	$X^2=18.912$ *** : $P<0.001$
Gürcü	57	60.0	25	26.3	13	13.7	

Türklerin %39.8’i Gürcülerin %60’ı ekonomik ve ticari faaliyetleri başarılı bulduklarını, Türklerin %32.9’i Gürcülerin de %13.7’si bu faaliyetlerin başarılı olup olmadığı konusunda kararsız kaldıklarını belirtmektedirler. Kararsız kalan Türklerin oranın Gürcülerin oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Ekonomik ve ticari faaliyetleri başarılı bulan Türklerin oranının Gürcülere karşı düşük olmasının nedeni; Gürcü vatandaşların 3 aylık süre ile de olsa Türkiye’ye gelip kaçak yollardan çalışması işsizlik oranını artırmakla birlikte kaçakçılık oranının da artması Türk ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir.

4.7.1.16. Sarp Sınır Kapısının Ticari Alan Analizi

Tablo 4.16 incelendiğinde “Sarp sınır kapısında Gürcistan ile ticari ilişkilerde önemli 4 ticari alan işaretleyebilir misiniz?” sorusuna Türk vatandaşları 1.sırada

“İnşaat”, 2.sırada “Tekstil”, 3. sırada“Hayvancılık”, 4.sırada “Tarım”, 5. sırada “Motorlu Araçlar”, 6. sırada “Giyim”, 7.sırada “ Dayanıklı Tüketim Malları” 8.sırada “Petrol” cevabını verirken; Gürcü vatandaşlar ise 1.sırada “ Tekstil”, 2.sırada“ Giyim”, 3. sırada “İnşaat”, 4.sırada “Tarım”, 5. sırada“Petrol”, 6. sırada“Hayvancılık”, 7.sırada“Dayanıklı Tüketim Malları” 8.sırada“Motorlu Araçlar” cevabını vermişlerdir.

Tablo 4.16. Sarp Sınır Kapısının Ticari Alan Analizi

İki Ülkenin Önemli Ticari Alanları	Türk			Gürcü		
	n	%	Önem Sıralaması	n	%	Önem Sıralaması
Tarım	243	47.93	4	63	63.00	4
Hayvancılık	250	49.30	3	26	27.00	6
Tekstil	257	50.69	2	83	84.00	1
Giyim	182	35.89	6	78	79.00	2
İnşaat	323	63.71	1	67	68.00	3
Petrol	383	19.72	8	33	33.00	5
Motorlu Araçlar	231	45.56	5	10	10.00	8
Dayanıklı Tüketim Malları	155	30.57	7	16	16.00	7

İki ülke arasında yatırım yapılan önemli ticari alanlar Türkler de inşaat, tekstil, hayvancılık, tarım, motorlu araçlar, giyim, dayanıklı tüketim malları ve petrol şeklinde sıralanırken; Gürcülerde ise; tekstil, giyim, inşaat, tarım, petrol, hayvancılık, dayanıklı tüketim malları ve motorlu araçlar şeklinde sıralanmıştır. Gürcistan’da maliyetlerin düşük olması inşaat sektörünü Türk yatırımcılarının gözünde daha cazip hale getirmiştir. Bundan dolayı inşaat sektörü Türk yatırımcıların Gürcistan’da en fazla yatırım yaptıkları sektör olmuştur.

4.7.1.17. Serbest Geçişin Kaçakçılığa Etkisinin Analizi

Tablo 4.17 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçişte ticari faaliyetleri olumsuz etkileyen kaçakçılığın arttığını düşünüyor musunuz?” sorusuna ankete katılan Türk vatandaşların %65.5’i, Gürcü vatandaşların %72.6’lık gibi büyük bir kısmı “evet” cevabını verirken, kararsızlarda ise bu oranın Gürcülere göre Türklere daha fazla olduğu görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda istatistikî bakımdan önemli (P<0.001) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.17. Serbest Geçişin Kaçakçılığa Etkisinin Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	N	%	N	%	
Türk	332	65.5	76	15.0	99	19.5	X ² =15.262 ***:P<0.001
Gürcü	69	72.6	21	22.1	5	5.3	

Türk ve Gürcü vatandaşlar büyük ölçüde kaçakçılığın arttığını belirtmişlerdir. İki ülke arasında kimlikle geçiş uygulamasının başlamasıyla birlikte giriş çıkışlardaki artış nedeniyle kaçakçılık önemli derecede artış göstermiştir. Bu nedenle sınır kapısından giriş-çıkış yapılırken mallar daha sıkı gümrük kontrolünden geçirilmeli, ülkemize silâh, uyuşturucu, sigara, mazot vb. kaçak malların sokulmasına imkân verilmemelidir. Yasadışı araç, eşya ve mallarda mücadeleyi arttırmak amacıyla haberleşme ve güvenlik sistemleri geliştirilmelidir. Ankete katılan kişilerle yaptığımız görüşmelerde sigara, içki ve mazot fiyatlarının indirilmesinin kaçakçılığı önlemede en büyük etken olacağı belirtilmiştir.

4.7.1.18. İktisadi Açıdan Bölge Yatırımlarının Fizibilite İncelemesi

Tablo 4.18 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçişte ekonomik ve ticari faaliyetlerin gelişimi açısından fizibilite ve yatırımların çoğaltılması için hangi tüzel kişinin yapmasını isterdiniz?” sorusuna Türk vatandaşlarının %33.5’i, 1.sırada Yap-İşlet-Devret modeliyle yapılabileceğini, %32.9’u, 2. sırada Hopa’nın bu yatırımları hükümet destekli kendisi yapabileceğini,% 22.3’u 3. sırada yukarıdakilerin tümünün doğru olabileceğini ve % 11.2’sinin TOBB tarafından yapılabileceğini belirtirken, Gürcü vatandaşların %30.5’i, 1.sırada yukarıdakilerin tümünün doğru olabileceğini,

%28.4’u, 2. sırada Yap-İşlet-Devret modeliyle yapılabileceğini,% 23.2’si 3. sırada TOBB tarafından yapılabileceğini ve %17.9’u da Hopa’nın bu yatırımları hükümet destekli kendisinin yapabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.18. İktisadi Açıdan Bölge Yatırımlarının Fizibilite İncelemesi

Tüzel Kişiler	Türk			Gürcü		
	n	%	Önem Sıralaması	n	%	Önem Sıralaması
Hopa bu yatırımları hükümet destekli kendisi yapabilir	167	32.9	2	17	17.9	4
Yap-İşlet-Devret modeliyle yapılabilir	170	33.5	1	27	28.4	2
TOBB yapabilir	57	11.2	4	22	23.2	3
Yukarıdakilerin tümü doğrudur	113	22.3	3	29	30.5	1

Ekonomik ve ticari faaliyetlerin gelişim açısından yatırımların çoğaltılması yönündeki çalışmaları Türk ve Gürcü vatandaşlar ilk sırada yap-işlet-devlet modeliyle yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Türklerde bunu sırasıyla Hopa’nın bu yatırımları hükümet destekli kendisi yapabileceği ve TOBB’nin yapabileceği takip etmiştir. Gürcülerde ise, TOBB’nin yapabileceği ve Hopa’nın bu yatırımları hükümet destekli kendisinin yapabileceği takip etmiştir. Yap-işlet-devlet modeli ileri teknoloji ve fazla maddi kaynak ihtiyacı gerektiren projeleri gerçekleştirebilecek bir finansman kaynağı olduğu için yatırımlar çalışmaları bu yolla yapılmalıdır.

4.7.1.19. Yeni İpek Yolunun İki Ülke Ekonomisine Etkileri

Tablo 4.19 incelendiğinde “Asya’yı Avrupa’ya bağlayan tarihi ipek yolunu geçtiği yeni bir yol güzergâhı olması durumunda Türkiye-Gürcistan ekonomisine ve tanıtımına katkıda bulunacağına inaniyor musunuz?” sorusuna Türk vatandaşların %77.5’i, Gürcü vatandaşların % 85.3’ü gibi büyük bir oranı “evet” cevabını verdiği

görülmektedir. Ankete katılan iki ülke vatandaşlarının bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli farklılık bulunamamıştır ($P>0.05$).

Tablo 4.19.Yeni İpek Yolunun İki Ülke Ekonomisine Etkileri

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	N	%	N	%	N	%	
Türk	393	77.5	54	10.7	60	11.8	$X^2=3.183$ -; $P>0.05$
Gürcü	81	85.3	6	6.3	8	8.4	

Türk ve Gürcü vatandaşlar Sarp sınır kapısının tarihi ipek yolunun geçtiği yeni bir yol güzergâhı olması durumunda Türkiye ekonomisine ve tanıtımına katkıda bulunacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Tarihi İpek yolu Asya’yı Avrupa’ya bağlayan önemli bir ticaret yolu olmasının yanı sıra ırkları, dinleri ve kültürleri birbirine bağlayan bir köprüdür. İran, Suriye, Nahçıvan ve Gürcistan arasında sınır kapılarının ortak kullanıma başlanmasıyla birlikte tarihi ipek yolu güzergâhından Türkiye’ye doğru sınır geçişlerin kolaylaştırılması ve ticaretin geliştirilmesi sağlanacaktır. Gürcistan’ın bağımsız olduğu ilk yıllarda en çok kullanılan dil Rusça iken; Sarp sınır kapısından serbest geçiş uygulamasının başlamasıyla birlikte bu bölge Türkçe de kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle bu bölge insanların kullandığı dilin ağırlıklı olarak Türkçe olması siyasi ilişkiler yönünden iki ülkeyi birbirine bağladığı görülmüştür.

4.7.1.20. İşgücünün Türkiye Ekonomisine Etkisi

Tablo 4.20 incelendiğinde “Serbest geçiş ile önemli derecede artış gösteren ucuz işgücünün özellikle Türkiye ekonomisine zarar verdiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların % 72.56’si evet derken, bu oran Türk vatandaşlarında % 58.8 olarak bulunmuş ve iki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.05$) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.20. İşgücünün Türkiye Ekonomisine Etkisi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	n	%	
Türk	298	58.8	143	28.2	66	13.0	X ² =8.518 *: P<0.05
Gürcü	69	72.6	21	22.1	5	5.3	

Türklerin ve Gürcülerin büyük bir çoğunluğu ucuz iş gücünün Türkiye ekonomisine zarar verdiklerini belirtmişlerdir. Kimlikle geçiş hakkının gelmesiyle birlikte ülkemize daha çok giriş yapan insanlar düşük ücretlerle ucuz iş gücü olarak çay bahçelerinde ve inşaatlarda valiliklerin yasaklamasına rağmen çalıştırılmaktadırlar. Ülkemizde sigortasız ve izinsiz yabancı işçi çalıştırılmasının yasak olması yanında işsizliğe ve ekonomimizin bozulmasına sebep olacağı için, bu durum sıkı bir şekilde denetlenmeli ve daha fazla önlemler alınmalıdır. Türkiye de; ucuz işgücünün ülke ekonomisine zarar vermediklerini düşünenlerin oranı az da olsa Türk ekonomisi açısından işsizlik oranlarında da artış göstermiştir. Bu sadece Gürcü vatandaşlar için değil, diğer sınır kapılarında ve özellikle son zamanlarda Suriye’den gelen vatandaşlarda göz önüne alınarak denetimler artırılmalıdır.

4.7.1.21. Serbest Geçişin İki Ülke Ekonomisine Etkisi

Tablo 4.21 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından yapılan serbest geçişin Türkiye- Gürcistan arasındaki ticari ilişkileri geliştireceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların %86.3’ü gibi büyük bir kısmı evet cevabını vermiş iken, Türk vatandaşlarının % 75.1’i bu soruya evet cevabını vermiştir. Sarp sınır kapısından yapılan serbest geçişin Türkiye- Gürcistan arasındaki ticari ilişkileri geliştireceği konusunda kararsız kalan Türk vatandaşların oranının Gürcülerin vatandaşların oranına göre daha fazla olduğu görülmüştür. Böylece yapılan Ki-kare analizinde milliyetler arasındaki fark istatistikî açıdan önemli bulunmuştur. (P<0,05).

Tablo 4.21. Serbest Geçişin İki Ülke Ekonomisine Etkisi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	N	%	n	%	n	%	
Türk	381	75.1	61	12.0	65	12.8	$X^2=8.284$ *: $P<0.05$
Gürcü	82	86.3	9	9.5	4	4.2	

Türk ve Gürcü vatandaşlar yapılan serbest geçişin iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişeceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Serbest geçişin başlamasıyla birlikte ticari aktivitenin fazlalığına bağlı olarak kapıdaki giriş çıkışlarda yoğunluk meydana gelmektedir. Bu da iki ülke arasındaki ilişkilerin ticari boyutta daha da gelişeceğini göstermektedir. Sarp sınır kapısı ülke ekonomileri açısından değerli olduğu kadar diğer ülkelerle olan siyasi ve ekonomik ilişkilere de örnek teşkil etmektedir. Doğu Anadolu da bulunan bütün sınır kapılarında serbest geçişin sağlanarak Asya'daki diğer ülkelerle de siyasi bütünlük kazanıp ekonomik açıdan gelişim sağlanacağı gözlemlenmektedir.

4.7.1.22.Serbest Geçiş ile Gümrük Kapılarındaki Yoğunluğun Analizi

Tablo 4.22 İncelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş Türkiye-Gürcistan gümrük kapılarındaki trafik yoğunluğu ve giriş çıkışlardaki gecikmeleri önler mi?” sorusuna Gürcü vatandaşların %66.3’ü evet derken, bu oran Türk vatandaşlarında % 46.7 olarak bulunmuş ve iki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.001$) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.22. Serbest Geçiş ile Gümrük Kapılarındaki Yoğunluğun Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	n	%	
Türk	237	46.7	133	26.2	137	27.0	$X^2=13.624$ ***: $P<0.001$
Gürcü	63	66.3	19	20.0	13	13.7	

Türklerin ve Gürcülerin önemli bir kısmı bu sınır kapısındaki trafik yoğunluğunun arttığını ifade etmişlerdir. Sarp sınır kapısındaki trafik yoğunluğunun her geçen gün artması, giriş çıkışlarda önemli derecede gecikmeler ve sorunlar

yaratmaktadır. Bu gecikmeleri önlemek için Türkiye tarafındaki alt yapı eksiklikleri biran önce tamamlanmalı, uzun süren bürokratik işlemler kısaltılarak bu yoğunluk azaltılmalıdır.

4.7.1.23. Ekonomi Açısından Alternatif Gümrük Kapısı Analizi

Tablo 4.23 incelendiğinde “Sarp sınır kapısına alternatif olarak, Türkiye-Gürcistan arasında yeni bir sınır kapısı açılmasını uygun buluyor musunuz?” sorusuna ankete katılan Gürcü vatandaşların %65.3’ü evet demiş iken, Türk vatandaşların ise %39.1’i evet demiştir. İki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli ($P<0.001$) farklılık bulunmuştur. Diğer taraftan bu soruya verilen “kararsızım” cevabının Türk vatandaşlarında Gürcü vatandaşlarından daha fazla olduğu da görülmektedir (% 16.8’e karşı % 10.5).

Tablo 4.23. Ekonomi Açısından Alternatif Gümrük Kapısı Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	n	%	
Türk	198	39.1	224	44.2	85	16.8	$X^2=22.405$ ***; $P<0.001$
Gürcü	62	65.3	23	24.2	10	10.5	

Türklerin %39.1’i Gürcülerinde %65.3’ü Sarp sınır kapısına alternatif olarak, yeni bir sınır kapısı açılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yeni bir sınır kapısı açılmasını istemeyen Türklerin oranı %44.2’i olurken; Gürcülerde bu oran %24.2 olmuştur. 10 Aralık 2011 tarihinde Türkiye ile Gürcistan arasında imzalanan özel bir anlaşma ile iki ülke vatandaşlarının pasaport göstermeden kimlikleriyle geçiş yapmaları iki ülke arasındaki yolcu trafiğini önemli ölçüde artırmıştır. Doğu Karadeniz bölgemizi kısa sürede Gürcistan üzerinden Rusya’ya oradan da Orta Asya’ya bağlayacak olan kapıların açılması ile Sarp sınır kapısındaki yoğunluk daha da artacaktır. Bu yoğunluğun azaltılması ve Sarp sınır kapısında ihracatçı, iş adamı ve giriş-çıkış yapan vatandaşların yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla yeni bir sınır kapısı açılmalıdır. İki ülke arasında yaşanan trafik yoğunluğunu bu sınır kapısı üzerinden kaldırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye ihracatı açısından büyük önem taşıyan, şu anda mevcut araç trafiği ihtiyacına cevap veremeyen, Sarp sınır kapısına alternatif olacak olan Borçka-Muratlı kara sınır kapısı açılmalı en kısa zamanda hizmete

sokulmalıdır. Bu sınır kapısının açılmasıyla Sarp sınır kapısında yaşanan yoğunluk azalacak ve buradan geçiş yapanların daha rahat işlerini halletmeleri sağlanacaktır. Muratlı sınır kapısının açılması ile Gürcistan'a yönelik ikili ticari ilişkilerimiz yanında, bölge dış ticaretimizde de büyük gelişmeler yaşanacaktır. Türkiye-Gürcistan arasında sınır kapısı açılmasının faydalı mı? Yoksa zararlı mı? Olduğu konusu ülkemizde tartışılan bir konu olmuştur. Sınır kapısının açılmasıyla ortaya çıkan bazı olumsuzlukların nasıl giderileceğine ve bu sınır kapısından en iyi şekilde nasıl faydalanılabileceğine bakılmalıdır. Bunun sonucunda sınır kapısının ülkemiz için zararlı olduğu inancına varılırsa o zaman sınır kapısı kapatılabilir. Ayrıca ticarî bakımdan yöre insanına ve ülkemize sağladığı ekonomik kazancı da göz ardı etmemek gerekir.

4.7.1.24. Bürokratik Çalışmaların Yeterlilik Analizi

Tablo 4.24 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile yapılan bürokratik çalışmaların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna Gürcü vatandaşların %58.9’u, Türk vatandaşların %24.9’u “evet” cevabını verirken, kararsızlarda ise bu oranın Gürcülere göre Türklerde daha fazla olduğu görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda istatistikî bakımdan önemli ($P<0.001$) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.24. Bürokratik Çalışmaların Yeterlilik Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	n	%	n	%	
Türk	126	24.9	225	44.4	155	30.6	$X^2=57.493$ ***: $P<0.001$
Gürcü	56	58.9	35	36.8	4	4.2	

Türk vatandaşlar serbest geçiş ile yapılan bürokratik çalışmaların yeterli olmadığını Gürcü vatandaşlarda yapılan bu çalışmaların yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bürokratik çalışmaların, Türkiye ekonomisine inşaat sektöründe, Gürcistan ekonomisinde ise; turizm sektöründe katkı sağladığı görülmektedir.

4.7.1.25. Serbest Geçiş Uygulamasının Değerlendirilmesi

Tablo 4.25 incelendiğinde “Doğu’daki sınır kapılarıyla değerlendirdiğinizde Sarp sınır kapısından serbest geçiş uygulamasını anlamsal olarak aşağıdakilerden hangisi ile değerlendirirsiniz?” sorusuna Türk vatandaşların % 59.4’ü, Gürcü vatandaşların % 33.7’si “Gürcistan ile ekonomik ilişkilerimiz ve komşuluk bağlarımız daha da gelişir”.cevabının birinci sırada yer alacağını belirtmişlerdir. Türk vatandaşları 2. sırada “Devletlerarası ilişkilerde büyük katkı sağlar”, 3. sırada “Devletlerarası dayanışmaya davet eder”, 4. sırada “Gürcistan ekonomisini rahatlatır” cevabını verirken, Gürcü vatandaşları ise 2. sırada “Gürcistan ekonomisini rahatlatır”, 3. sırada “Devletlerarası ilişkilerde büyük katkı sağlar”, 4. sırada “Devletlerarası dayanışmaya davet eder” cevabını vermişlerdir.

Tablo 4.25. Serbest Geçiş Uygulamasının Değerlendirilmesi

Serbest Geçişin Anlamsal Olarak Değerlendirilmesi	Türk			Gürcü		
	N	%	Önem Sıralaması	n	%	Önem Sıralaması
Gürcistan ile ekonomik ilişkilerimiz ve komşuluk bağlarımız daha da gelişir	301	59.4	1	32	33.7	1
Devletlerarası ilişkilerde büyük katkı sağlar	124	24.5	2	22	23.2	3
Devletlerarası dayanışmaya davet eder	50	9.9	3	15	15.8	4
Gürcistan ekonomisini rahatlatır	32	6.3	4	26	27.4	2

Serbest geçişi anlamsal olarak Türk ve Gürcü vatandaşlar “Ekonomik ilişkilerimizi ve komşuluk bağlarımızı daha da geliştirir.” şeklinde değerlendirmişlerdir. İki ülkenin de ilk sırada bu cevabı vermesiyle ekonomik ilişkilerimizin ve komşuluk bağlarımızın ne kadar güçlü olduğu belirtilmiştir. Bunun sebebi ise; iki ülke vatandaşlarının tarihsel boyutta iç içe yaşamalarından dolayı birbirleriyle sosyal ve

kültürel açıdan etkileşim içinde olmalıdır.

4.7.1.26. 3 Aylık Vizesiz Kalma Hakkının Analizi

Tablo 4.26 incelendiğinde “Sarp sınır kapısından serbest geçiş ile yapılan 3 aylık vizesiz kalma hakkını, şartlı kalmaya dönüştürülmesi size ekonomik açıdan zarar veriyor mu?” sorusuna Gürcü vatandaşların % 70.5’i evet cevabını verirken, Türk vatandaşların ise %39.6’sı evet cevabını vermiştir. Bu soruda kararsız kalan Türklerin oranı Gürcülere daha fazladır(% 14.2 karşı %4.2). İki milletin bu soruya verdiği “evet” cevapları arasında istatistikî bakımdan önemli (P<0.001) farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.26. 3 Aylık Vizesiz Kalma Hakkının Analizi

Milliyet	Evet		Hayır		Kararsızım		Önem
	n	%	N	%	n	%	
Türk	201	39.6	234	46.2	72	14.2	X ² =32.520 ***; P<0.001
Gürcü	67	70.5	24	25.3	4	4.2	

Gürcü vatandaşlar sarp sınır kapısından serbest geçiş ile yapılan 3 aylık vizesiz kalma hakkının, şartlı kalmaya dönüştürülmesi ekonomik açıdan kendilerine zarar verdiklerini ifade etmişlerdir. Gürcü vatandaşların kaçak işçi olarak Türkiye’ye vizesiz gelip 3 ay kalma hakkına kısıtlama getirilmiştir. 3 ay Türkiye’de kalan Gürcü vatandaşı kendi ülkesine döndüğünde 3 ayda orada kalmadan tekrar Türkiye’ye gelememektedir. Ancak Türk vatandaşlarında böyle bir uygulama yoktur. Bu sadece Gürcü vatandaşlarını kapsayan bir durumdur. Bu iki ülke arasında yapılmış bir protokoldür. Bu protokol Türkiye’de kaçak işçiliği önlemek amacıyla yapılmıştır. Türkiye’deki işsizlik göz önüne alındığında bunun iyi bir yöntem olduğu görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye-Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkilerin incelenip, iki ülke arasında bulunan Sarp sınır kapısının ülke ve bölge ekonomisine etkilerini belirlemek amacıyla Artvin-Hopa'da ve Gürcistan-Batum'da yaşayan vatandaşlara yönelik yapılan araştırmamızın bulguları değerlendirilmiştir.

Sarp sınır kapısı, Türkiye de yaya yolcu geçişinin olduğu tek sınır kapısıdır. Sarp sınır kapısından kimlikle geçişlerin başlaması hem ekonomik ve sosyal sorunların artmasına hem de geçiş kontrollerinin azalmasına sebep olmuştur. Önceleri bu sınır kapısından geçiş yapan insanlar Türkiye'den Batum'a genellikle ticari amaçlı giderken, şimdi turizm ve eğlence amaçlı gitmektedirler. "Ülkemiz gümrük bakanının ifadesi gereğince; Türklerin eğlence ve turizm ihtiyacını azaltmak ve bu durumu kontrol altına almak için geçişler 1 tl'den 15 tl'ye çıkarılmıştır. Bu uygulama sadece Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Bölgeden 7.5 milyon dolar turizm ve eğlence sektörüne gitmektedir".²⁷² Bu bölgemiz içinde ciddi bir rakamdır.

Sarp sınır kapısının Türkiye-Gürcistan ekonomilerinin kalkınmasında olumsuz birkaç etkisi olsa da, olumlu yönde etkileri daha fazla olmuştur. Bu olumlu etkiler iki ülke arasındaki ilişkileri ticari boyutta daha da geliştirmiş ve geliştirmeye devam etmektedir. Bu durum ise; iki ülkenin ekonomik ve siyasi ilişkilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Buradan da Kafkasya'dan Orta Asya'ya doğru Türkiye açısından ticari ve siyasi ilişkilerin diğer ülkelerle gelişeceği, hatta bu bölgede bulunan ülkeler üzerinde etkin bir iktisadi politika sağlayabileceği gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasında bir köprü olması sebebiyle, ekonomik ve siyasi ilişkiler açısından önemi gittikçe artmaktadır. Türkiye'den Asya kıtasına açılacak her gümrük kapısından serbest geçiş uygulaması yapıldığı taktir de Türkiye açısından siyasi ve ekonomik üstünlük sağlanacaktır. Avrupa da nasıl ortak dil İngilizce ise Asya da Türkçe kullanılacağı kaçınılmazdır. Avrupa üretim tarzından, sipariş sistemine dayalı olan Asya üretim tarzına geçilmiştir. Özellikle transit taşımacılık ve lojistik deniz yolları açısından Türkiye'nin GSMH'na büyük katkılar sağlayacağı gözlemlenmektedir.

²⁷² <http://www.haberler.gen.al/konu/sarp-sinir-kapisi/> 15.06.2013

Artvin'in ilçelerinde bir takım tarımsal alt yapı ve kara yolu ile ilgili projeler ve etütler dışında hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. Özellikle de Hopa'nın potansiyellerinin incelenmesi ve buna bağlı olarak lokal alt yapı çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Artvin ve yakın illerin tarımsal üretim ve gelir düzeyinin yeterliliği sebebiyle, Sarp sınır kapısının ekonomik açıdan katkıları sayesinde bu bölgeden göçler engellenmiştir.

Sarp sınır kapısı Türkiye'nin 10 Aralık 2011 tarihinden itibaren vizesiz geçişin yapılabildiği tek sınır kapısıdır. Bu uygulama, karşılıklı olarak iki ülke arasında sınır geçişleri kolaylaştırmak, ticari faaliyetleri artırmak ve ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sağlamak amacıyla faaliyete geçmiş bir uygulamadır. Bu açıdan yapılan araştırmalar sonucunda, ticari faaliyet amacıyla sarp sınır kapısından geçiş yapan vatandaşların sayısında, yapılan yatırımlarda ve turizm gelirlerin de önemli ölçüde artışlar meydana geldiği görülmüştür. Buda iki ülke ekonomileri açısından faydalı bir durum olmuştur. Bu olumlu gelişmeler çerçevesinde, Türkiye ihracatı açısından önemli bir sınır kapısı olduğu ve bu uygulamanın ülke ekonomileri üzerinde olumlu etkiler yarattığı sonucuna varılmıştır.

Gelecekte bu konularla ilgili çalışacak araştırmacılara yönelik olarak şunları önerebiliriz; Bu çalışma, Türkiye – Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkiler kapsamında sarp sınır kapısının analiziyle sınırlandırılmış ve elde edilen sonuçlar bu sınırlılıkların şekillendirmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara, Sarp sınır kapısına yönelik yapılacak anket çalışmasında, anket sayısı artırılarak diğer ilçelerde bu çalışmaya dâhil edilmelidir. Türkiye – Gürcistan arasında sosyal, kültürel ve askeri ilişkilerin de inceleneceği çalışmalar yapmalarını önerebiliriz. Öte yandan, Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve dış ticaretle ilişkisi bağlamında Sarp sınır kapısı ile ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalarda bizim çalışmamızdan farklı olarak iki ülke ihracatı ele alınabilir. Ayrıca daha fazla dış ticaret kalemi veya anlaşmalar alınarak, bu anlaşmalar arasındaki ilişki kendi içerisinde etraflı biçimde inceleyebilir ve belirlenen maddelere ilişkin değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerine bakılabilir. Yine iki ülke açısından net ihracat ve ithalat değerleri yerine anlaşmaların ayrı ayrı ihracatı ve ithalatı üzerinden de iktisadi büyüme üzerine dış ticaretin etkisi ölçülebilir.

KAYNAKÇA

- AĞACAN, Kamil, “**Acaristan Sorunu ve Saakaşvili’nin Mevzi Kazanımı**”, Stratejik Analiz, Asam Yayınları, C.IV, No:48, 2004.
- AĞACAN, Kamil, “**Kars-Tiflis Demiryolu: Hayal Gerçek mi Oluyor?**”, Asam Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni, 3 Ocak 2005.
- AĞACAN, Kamil, “**Soğuk Savaş Sonrası Türkiye - Gürcistan İlişkileri**”, İdris Bal (Ed.) 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006.
- AKGÜR, Muhsin ve PALACIOĞLU, Tezer, “**Gürcistan Ülke Profili Mevzuat ve Türk Girişimcileri**”, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 1999.
- ALTUNIŞIK Remzi, COŞKUN Recai, BAYRAKTAROĞLU Serkan ve YILDIRIM Engin “**Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**” SSPS Uygulamalı, Sakarya, Sakarya Kitapevi, 2010.
- ARAS, Osman Nuri, “**Bakü-Ceyhan Tüm Bölgenin Yararına Olacak**”, Aksiyon, Sayı 563, 19 Eylül 2005.
- AVŞAR, Zakir, “**Gürcistan, Ermenistan, Moldavya 2000’li Yıllara Nasıl Girecek- Demografik Analiz**”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 341, Temmuz 1994,
- BANGERT, Yvonne, “**Rusya ve Gürcistan Arasında Sıkışmış Bir Halk: Mesketler**”, **Kafkasya Yazıtları**, Yıl 2, Sayı:5, Sonbahar 1998.
- BAYRAKTAR, Rasim, “**Ahıskalılar Açısından Gürcistan’daki Gelişmeler**”, Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi, Sayı 2, İstanbul, Mayıs 2002.
- BENLİ, Ayşe Oya, “**Gürcistan Ülke Raporu**”, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007.
- CERRAH, Ufuk, “**Güney Kafkasya’daki Jeopolitik Değişimlerin Türkiye’nin Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejilerine Etkileri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- ÇABUK, Sedat, “**Türkiye-Gürcistan İlişkileri ve Türkiye’nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**”, Kara Harp Akademisi Komutanlığı Yayınlanmamış Akademi Tezi, İstanbul, 2002.
- ÇAKMAK, Haydar, “**1989’dan Günümüze Gürcistan**”, 1998.
- ÇİLOĞLU, Fahrettin, “**Rusya Federasyonu’nda ve Transkafkasya’da Etnik Çatışmalar**”, İstanbul, Sinatle Yayınları, 1998.

- ÇOLAKOĞLU, Selçuk, “**Türkiye-Gürcistan İlişkileri**”, Stratejik Öngörü, Tasam Yayınları, No:6, 2005.
- DAVUTOĞLU, Ahmet, “**Stratejik Derinlik - Türkiye’nin Uluslar Arası Konumu**”, İstanbul, Küre Yayınları, 2004.
- DEMİR, Abdullah, “**Tarihten Günümüze Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler**”, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998.
- DEMİR, Ali Faik, “**Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**”, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2003.
- DEMİRAGÇ, Yelda, “**Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri**”, Uluslararası İlişkiler, C.II, No:7, 2005.
- DEMİRAGÇ, Yelda, “**Türkiye-Gürcistan İlişkileri**”, Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006, (Der. Mustafa Aydın) Ankara, Nobel Yayınevi, 2007.
- DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI BASIN AÇIKLAMALARI, “**Türkiye-Gürcistan Ortak Bildirisi**”, 26 Şubat 1999.
- DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU, “**Gürcistan Ülke Bülteni**”, Ağustos 2000.
- DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU, “**Gürcistan Ülke Bülteni**”, Eylül 2005.
- DURU, Okan, “**Türk Tankerciliği Raporu**”, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü Yayınları, Haziran 2005.
- ESEN, Bora, “**Gürcistan Ülke Raporu**”, İGEME, Ankara, 2011.
- GENELKURMAY BAŞKANLIĞI “**Gürcistan Bilgi Notları**”, Ankara, Kasım-2003.
- GÜRCİSTAN ÜLKE RAPORU-2003, Ankara, Tika Yayınları, 2003.
- GÜRSES, Emin, “**Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem**”, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1998.
- HASANOĞLU, Mürteza ve CEMİLLİ, Elnur, “**Güney Kafkasya’da ABD Politikası**”, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- KALAFAT, Yaşar, “**Azerbaycan- İran Bağlamında Avrasya Dosyası**”, Azerbaycan Özel Sayısı, C. 7, S.1, 2001.
- KANBOLAT, Hasan, “**Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili: Siyasi bir lider olarak benim için örnek insan Atatürk’tür**”, Stratejik Analiz, Sayı:50, Haziran 2004.
- KANBOLAT, Hasan, “**Abhazya’da Sessiz Devrim: Abhaz Halkı Değişim ve Kimlik İstiyor**”, Stratejik Analiz, C.5, Sayı: 57, Ocak 2005.

- KANBOLAT, Hasan, “**Rusya Federasyonu’nun Güney Kafkasya’daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu**”, Stratejik Analiz, Cilt:1, Sayı:3, 2005.
- KANBOLAT, Hasan, “**AB’nin Güney Kafkasya İle İlişkileri Ve Türkiye’nin Rolü**”, İstanbul, Asam Yayınları, 2007.
- KANBOLAT, Hasan, “**Kafkasya’da Demir İpek Yolu**”, Stratejik Analiz Dergisi, Ankara, Asam Yayınları, Sayı: 83, Mart 2007.
- KANTARCI, Hakan, “**Kısaçtaki Bölge Kafkasya**” ,İstanbul, IQ Kültür Derneği Sanat Yayıncılık, 2006.
- KARA, Mehmet, “Ekonomik Etkileri Bakımından Türkiye’deki Sınır Ticaretinin Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005. <http://www.sbe.deu.edu.tr> 14.05.2013.
- KARABULUT, Kerem, “1990 Sonrası Gelişmelerle Kars-Ardahan-Iğdır Üçgeni”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı:1147, 2005, s.1-15. <http://e-dergi.atauni.edu.tr> 13.05.2012
- KIRAMER, Heinz, “**Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye**”, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.
- KIYAS, Aslan, “**Ahıska Türkleri**”, Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Ankara, Yayın no: 1, 1995.
- KODAY, Zeki, “**Hopa İlçesinin Coğrafyası**”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1995.
- KUTLUK, Deniz, “**Hazar-Kafkas Petrolleri, Türk Boğazları, Çevresel Tehdit**”, İstanbul, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2003.
- MC CUTLER, Robert, “**Türkiye, NATO ve Avrupa Birliği Perspektifinden Kriz Bölgelerinin İncelenmesi ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri**” Kafkasya’daki Kriz Kaynakları ve Bölgeleri, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2004.
- MERCAN, Ayşe Nur, “Sınır Ticaretinin Geliştirilmesi ve Sınırların Serbest Yerler Haline Dönüştürülmesi”, **Mevzuat Dergisi**, 2011, s.1-77. <http://mevzuatdergisi.com> 13.05.2012.
- MERT, Okan, “**Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**”, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.

- ONGUN, Fatma Gökçen, **“Türkiye’nin Kara Sınır Kapılarının Yapı İşlet Devret Modeli ile Modernizasyonu”**, Yüksek lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2009.
- ORAN, Baskın, **“Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar”**, Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
- ÖZDEMİR, Öznur, **“Bir Entegrasyon Olarak Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye’nin (Gürcistan ve Suriye) Yaptığı STA’ların Dış Ticarete Etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2013.
- ÖZDENOĞLU, Hikmet, **“Gürcistan Ülke Raporu”**, Ankara, 1998.
- ÖZTÜRK, Osman Metin ve SARIKAYA, Yalçın, **“Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz”**, Ankara, Platin Yayınları, 2005.
- ÖZTÜRK, Nurettin, **“Türkiye’de Sınır Ticaretinin Gelişimi, Ekonomik Etkileri, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”**, **Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2006, s.107-127.
- PALA, Cenk, **“Türkiye’nin Avrasya Boru Hatları Macerası”**, **Türkiye’nin Avrasya Macerası 1989-2006**, (Der. Mustafa Aydın), Ankara, Nobel Yayınevi, 2007.
- PAMİR, Necdet, **“Güney Kafkasya’nın Enerji Boyutu”**, Güney Kafkasya’ya Güncel Bakış Sempozyumu Harp Akademileri, 27-28 Ocak, 2006.
- PAMUK, Mustafa, **“Kafkasya ve Azerbaycan’ın Dünü, Bugünü, Yarını”**, İstanbul, Harpak Yayınları, 1995.
- SANCAK, Kadir, **“Gürcistan’ın Kafkasya’daki Yeri”**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.
- SAPMAZ, Ahmet, **“Rusya’nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye’ye Etkileri”**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2008.
- SARAY, Mehmet, **“Gürcistan ve Gürcüler”**, Kafkas Araştırmaları, Sayı: 3, İstanbul, 1993.
- SERHAT KALKINMA AJANSI, **“Serhat Bölgesi Sınır Kapıları İnceleme Raporu”**, Kars 2011.
- ŞAHİN, Murat, **“Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri”**, Avrasya Etüdüleri, Sayı: 19, İlkbahar-Yaz 2001.
- ŞENİBE, Musa, **“Kafkasya’da Birliğin Zaferi”**, İstanbul, Nart Yayıncılık, 1997.

- SUGÖZÜ, İbrahim Halil ve ATAY, Melike, “Sınır Ticaretinin Bölge Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Kapsamında Habur Sınır Kapısı”, **Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu**”, 2010.
- TAYKUL, Ufuk, “**Etnik Çalışmaların Gölgesinde Kafkasya**”, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2002.
- ULUDAĞ, Mehmet Bülent, “**Rusya ve Sovyetler Birliği’nde Gürcüler ve Gürcistan**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- YALÇINKAYA, Alâeddin, “**Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düşümden Küresel Kördüğümüne**”, Ankara, Lalezar Kitapevi, 2006.
- YILDIZ, Necati, AKBULUT, Ömer, ve BİRCAN, Hüdaverdi, **İstatistiğe Giriş: Uygulamalı Temel Bilgiler Çözümlü ve Cevaplı Sorular**, İstanbul, Aktif Yayınevi, 2006.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Ahıska Türkleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği internet sitesi sayfasıdır.<http://www.ahiskalilar.org/portal/modules.php?name=News&file=article&sid=157> (05.04.2013)
- Abhazya Sorununun Çözümü Yolunda İstanbul’da Düzenlenen Toplantıyla İlgili Bilgi Notu” Dışişleri Güncesi, Haziran 1999, <http://www.mfa.gov.tr> (20.05.2013)
- Dış Ticaret Müsteşarlığı “Gürcistan Ülke Raporu”,<http://www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/gur/gur-rap-dig>(12.02.2013)
- GEOSTAT,2012http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=137&lang=eng (06.08.2012)
- Gürcistan Ülke Raporu,http://www.tika.gov.tr/Yukle/dosYalar/ULKERAPORLARI/Gurcistan_UlkeRaporu.pdf. (23.06.2013)
- İBP-2012,<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=G%C3%B9rcistan>
- CIA, The World Factbook.>>2013a. https://www.cia.gov/library/publications/the_world_factbook/goes/gg.html (25.07.2012)
- İGEME,Gürcistan Ülke Profili,2005<http://www.carpetrium.com/dosya/pdf/ulkebilgisi> (01.06.2013)

INTRACEN,2013,http://www.trade.map.org/countrymap/Country_SelCountryTS.aspx
2013, <http://www.chveneburi.net/tr/print.asp?bpgpid=829> , (19.02.2013)

IŞIKLAR, Aykut, “Türkgözü'nde Muamma Sürüyor, Sınır Kapısı Sinir Kapısı” oldu.
<http://www.siyasalbirikim.com.tr/> (17.05.2013)

KANBOLAT, Hasan “Abhazya Dışişleri Bakanı Sergey Şamba'nın Türkiye Ziyareti”.
(28.05.2008)<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2214&kat1=4&kat>

ResmiGazete,2008,<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?homehttp://>
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080924m1.htm&main (28.04.2013)

SARAÇ, Fatih, Gürcistan Ülke Raporu, 2009, Avrupa İşletmeler Ağı Karadeniz,
http://www.blacksea-een.org/dosyalar/BB_ULKRAP/BB_ulkrap-4-30.pdf
(01.06.2013)

“Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu Raporu
Demiryolu Ulaştırması Alt Komisyonu Raporu”, www.ekutup.dpt.gov.tr
(29.05.2013)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/GUR/muteahhitlik%20raporu%2008.01.2013>.
<http://kobi.mynet.com/pdf/Gurcistan.pdf>. 08.01.2013.

<http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/> The World Factbook,
CIA (Amerikan Haber Alma Teşkilatı) resmi internet sitesidir. (12.03.2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCrc%C3%BCler> (25.04.2013)

<http://www.soguksu.org/?q=node/231>, (31.03.2013)

<http://www.haberaliz.com/haber.php?id=34272> 25.05.2004. (08.06.2013)

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/Bol/Kafkasya/Grcstn (20.05.2013)

http://www.turkishembassy.dk/main/tr/tdp/tdp_genel_t.phpGüney (21.05.2013)

<http://www.cografyamiz.net/forum/index.php/topic.6248.0.html>. (04.05.2013)

http://www.dlh.gov.tr/home/dy_turgur.html(11.05.2013)

<http://www.gtias.com.tr/page.asp?id=13> (12.04.2013)

<http://www.kapba.de/AbhazyaGenel.html>. (15.03.2013)

<http://surveysystem.com/sscale.htm> (10.04.2013)

<http://www.haberler.gen.al/konu/sarp-sinir-kapisi/> (15.06.2013)

GAZETELER

- Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mart 1990.
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1990.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1993.
Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ağustos 1995.
Yeni Yüzyıl Gazetesi, 23 Ekim 1996.
Yeni Şafak Gazetesi, 7 Temmuz 2004.
Türkiye Gazetesi, 13 Ağustos 2005.
Cumhuriyet Gazetesi, 5 Ocak 2004.
Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ocak 2004.
Milliyet Gazetesi, 6 Ocak 2004.
Milliyet Gazetesi, 13 Ağustos 2004.
Taraf Gazetesi, 4 Nisan 2008.
Ticari Hayat Gazetesi, 5 Nisan 2008.

ÖZGEÇMİŞ

1986 Erzurum Oltu ilçesinde doğdu.

1997 Kars Gazi ilkokulunu bitirdi.

2001 Kars Anadolu İmam Hatip Lisesi Ortaokul bölümünü bitirdi.

2004 Kars Cumhuriyet Lisesini bitirdi.

2010 Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünü bitirdi.

2011 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.